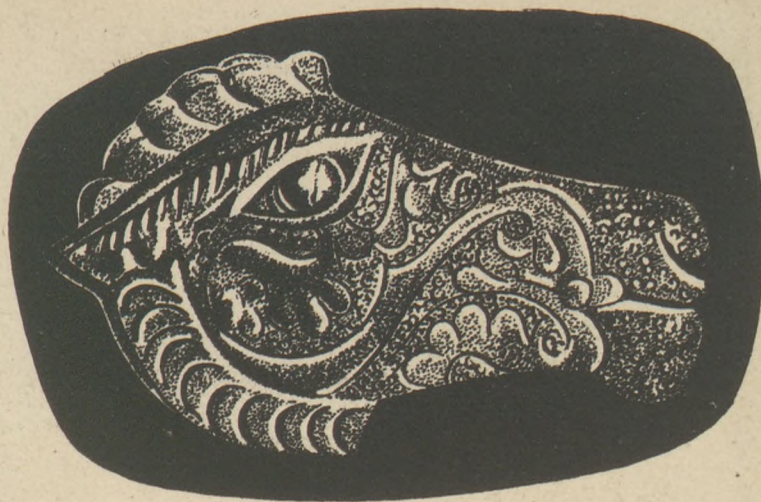

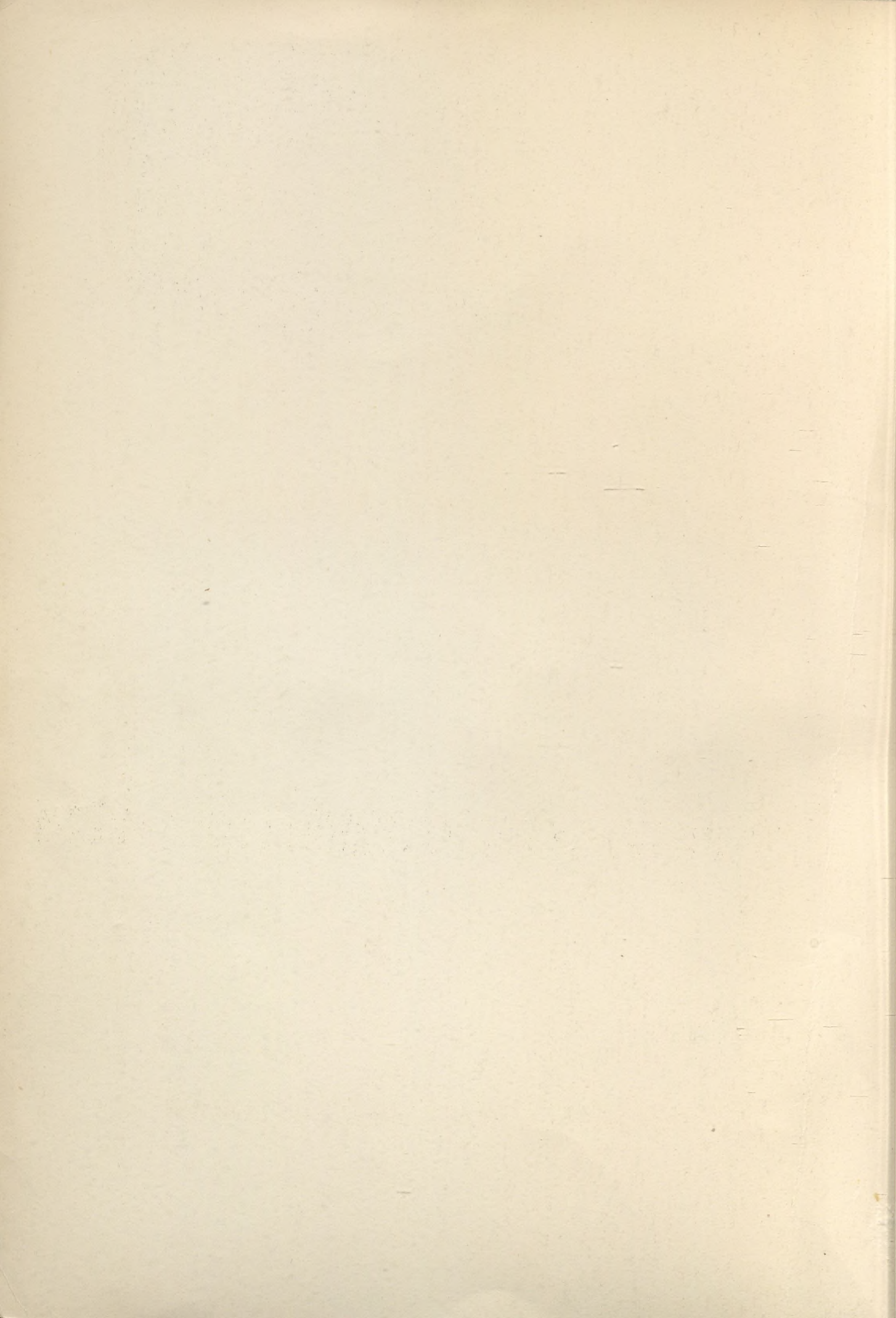
302.939

MÚZEUMI

EZERKILENC SZÁZHATVANKETTŐ · 1 · SZÁM

KÖZLEMÉNYEK

MÚZEUMI
KÖZLEMÉNYEK

EZERKILENC SZÁZHATVANKETTŐ · 1 · SZÁM

A MÚZEUMI TERÜLET TÁJÉKOZTATÓJA

Kiadja:

AMűvelődésügyi Minisztérium Muzeumi Főosztálya által megbízott
Muzeumi Kabinet

SZERKESZTŐBIZOTTSÁG:

Gerelyes Ede, Korek József (felelős szerkesztő), Kovács István, Lakatos
László, Major Gyula, Radocsay Dénes, Szolnoky Lajos, Vizy Ottó

Felelős kiadó: Vizy Ottó

Készült a Muzeumok Rotaprint Üzemében,
10 iv terjedelemben, 400 példányban.
Felelős vezető: Dr. Dajbukát Gergely

Cimében új, de célkitűzéseiben és feladatának teljesítésében a Muzeumi Hiradó nyomdokain haladó folyóiratot indítunk utjára a Muzeumi Közlemények e számával.

A címváltozás okát nemcsak az 1951-ben megindult, elég rendszeresen megjelenő Hiradónak az 1956. évi ellenforradalom óta bekövetkezett szüneteltetése okozza, hanem a tartalombeli változások miatt úgy gondoljuk, hogy a Muzeumi Közlemények már címében is megközelítőbben fejezi ki a célt, amelyet neki szántunk: a színvonalasabb muzeumi munka elősegítését.

A muzeumok szervezetében végbement, illetőleg folyamatban lévő változások, a vidéki muzeumoknak tanácsai irányítás alá kerülése miatt szükséges az egy és oszthatatlan muzeumi egység érdekében a központi irányítás és a muzeumi munka magasabb szintjének elősegítése.

E célkitűzést a muzeológia minden területéről a feladatok meghatározásával, elvi bírálattal, vitákkal, módszertani utmutatásokkal, tapasztalateserével kívánjuk szolgálni. Fontos feladatnak érezzük a tájékoztatást, a muzeumok eseményeiről, kezdeményezéseiről szóló híradásokat. A személyi kapcsolatok mellett a muzeumok közötti intézményes kapcsolatokkal kívánjuk a távolságokat csökkenteni.

A Muzeumi Közleményeknek fontos szerepe kell, hogy legyen a muzeumi gondolat, munkánk megismertetésében s reméljük, segítséget tudunk nyújtani ezen keresztül is a kialakulóban lévő tanácsai irányítás muzeumi vonalához.

Utmutatást szeretnénk adni a lelkes gyűjtőknek, muzeumbarátoknak, honismereti szakköröknek, hogy a rajongás, szeretet, érdeklődés, amely munkájuk kifejezője, igényesebb, maradandóbb értékű tevékenységgé váljék s a segítő kezeket összefogva a muzeumok köré csoportosult társadalmi bázissá váljanak.

Népes munkatársi gárdára számítunk. A Muzeumi Közlemények munkatársai sorába hívunk mindenkit, akinek szívügye a magyar muzeumi ügy. Célunk közös: tudományos, muzeológiai, népművelő munkánkban igényesebben, sokrétűbben legyünk népünk művelésének szolgálói.

Az általános revízió lebonyolítása az Iparművészeti Múzeumban.

Az Iparművészeti Múzeum 1962. június 30-án befejezte az általános műtárgy-reviziót, amelyen 1955. óta folyamatosan dolgozott. A revízió lebonyolítása a vártnál tovább húzódott. Az 1956-os ellenforradalmi események következtében az Iparművészeti Múzeumot súlyos károsodások érték. A harci események alatt a múzeumban végrehajtott mentési munkálatok alatt a már lerevideált műtárgyak összekeveredtek a revízió alatt nem esett tárgyakkal. A nyilvántartási osztályt ért ágyulövések tönkretették a revíziós anyag egy részét és így az addig végzett revíziós munkálatok megsemmisültek. Mindent újra kellett kezdeni és az eredetileg 3-4 évre tervezett revíziós munkálatok 7 évre tolódtak ki.

A tulajdonképpeni revíziós munkálatok az Iparművészeti Múzeumban már május havában befejezést nyertek. Az utolsó hetek munkája már csak főleg a revízió folyamán felmerült különleges problémák tisztázására irányult. Sőt a februárban elrendelt szuperrevízió is elsősorban a műtárgyakra vonatkozó helyrajzi napló felfektetését célozta.

x x x

Az Iparművészeti Múzeum az általános műtárgyrevíziót 1955-ben saját elhatározásából, öntevékenyen kezdeményezte. 1955-ös munkatervében a revízió még nem szerepelt, azt 1955 nyarán pótlólag vette fel.

Az Iparművészeti Múzeum akkori vezetőségét az általános műtárgyrevízió elvégzésére több körülmény készítette. Az ÁEK 1955-ben folytatott első ízben vizsgálatot a múzeumi területen, a műtárgyak nyilvántartása szempontjából. Így a Szépművészeti Múzeumban is, ahol nyilvántartási hibákat észlelt. Ezeknek tisztázására és a múzeumi terület nyilvántartási helyzetének felmérését célzó vizsgálatokat rendelt el két országos jellegű múzeumban: a Szépművészeti Múzeumban és a Néprajzi Múzeumban. A két minisztériumi bizottságban mint tag és mint elnök magam is részt vettem és jelentéseink a későbbiekben elindított általános revíziós munkálatoknak egyik indító okaként szerepeltek. A fenti két múzeumban szerzett tapasztalatok és helyzetfelmérés alapján tudományos titkári minőségemben megvizsgáltam az Iparművészeti Múzeum és Keletázsiai Művészeti Múzeum nyilvántartási helyzetét. Átvizsgáltam az összes leltári könyveket, raktárokat. A vizsgálatról jelentést tettem. A jelentés alapján a Múzeum akkori vezetősége elfogadta azt a megállapítást, hogy az Iparművészeti Múzeum nyilvántartási helyzete, 1955-ben, összehasonlítva a többi országos múzeumok nyilvántartási helyzetével, összekuszáltabb, semmiképpen nem felelt meg az előírásoknak. Megállapítást nyert, hogy a múzeumban szereplő tárgyak nagy többségén 2-3 érvényesnek látszó leltári szám is szerepelt és hogy melyek közülük az érvényesek, teljesen tisztázatlanok voltak. Megállapítást nyert, hogy az osztályok által önkéntesen vállalt, többször megkezdett és elég sok időt elrabló osztályrevíziók és ezzel párhuzamosan végzett ujraleltározások nem hogy tisztulást, hanem ellenkezőleg egyre nagyobb zavart keltettek a nyilvántartásban. A forgalomban levő leltárkönyvek átvizsgálásánál megmutatkozott, hogy az újra való leltározott tárgyak száma megközelíti a 20, 000 darabot és az eddig

köztudatba dobott műtárgy állomány még 10.000-es eltéréssel sem közelítette meg a valóságot.

A muzeum vezetősége nyíltan feltárta a reális helyzetet a muzeum dolgozói előtt, akik belátták, hogy fel kell számolni ezt a tarthatatlan nyilvántartási helyzetet és vállalni kell a muzeum érdekében az általános műtárgyrevízió rendkívül nehéz és évekre nyúló feladatát.

Az Iparművészeti Muzeum az általános revízió végrehajtásával kapcsolatban a két elvégzendő feladatul a következőket tűzte ki:

A revízió elvégzésével nem maradhat egyetlen egy műtárgy sem a muzeumban végérvényes leltári szám nélkül.

Az összes leltári könyvek számai kivétel nélkül a való helyzetet kell tükrözniök, akár a tárgy tényleges meglétével, vagy törlésével van kapcsolatban. Ez utóbbi esetben tükröznie kell, hogy a törlés a tárgy elvesztését, tönkremenését, átadását, újraeltározását jelenti-e. Ez a munka egyet jelent a leltári könyvek számainak újra hitelessé való tételével.

E kettős feladat következetes végrehajtása révén lehet elérni az általános revízió távolabbi, de tulajdonképpen a legfontosabb célkitűzését, a műtárgyakkal kapcsolatban a végleges felelősség helyreállítását. A műkincs állomány tökéletes felmérése, a leltárkönyvek tökéletes ökmány jellege és léte teszi lehetővé, hogy a muzeum vezetősége felelőssé tehető az egész műkincs állomány megőrzése és gondozása szempontjából és az egészen belül az osztályvezetők, illetőleg gyűjteménycsoport vezetői a részlegek műkincs állományaért. De addig, amíg nem tudjuk, hogy mennyi egy muzeumnak a műkincs állománya és azon belül a részlegekéi, addig, amíg a mind két sikon megbízott vezetők hivatalos átadások nélkül veszik át a gyűjteményeket, addig egy tárgy elvesztése vagy tönkremenése esetén a felelősséget komolyan felvetni nem lehet.

Az Iparművészeti Muzeumra vonatkozólag még fontosnak látszik annak a ténynek leszögezése, hogy közel 90 esztendő múltja alatt egyetlen egy esetben sem végeztek revíziót, pedig az épület és műtárgy anyagát nem egyszer háborus események is súlyosan érintették.

x x x

Az Iparművészeti Muzeum párhuzamosan több országos muzeumban folytattak, vagy folytatnak általános revíziót, A revíziók célkitűzése minden muzeumban természetesen azonosak. Végrehajtásuk, a munkamódszerek azonban mások és mások voltak különböző muzeumban. Az a körülmény, hogy az országos muzeumok nyilvántartási módszerei nem egységesek, egyrészt centralizált, azaz központi leltári könyvekkel dolgoznak, mások decentralizált, azaz osztályokra kihelyezett leltárkönyvek alapján végzik a nyilvántartást, már magától adja az általános revízió lebonyolításának kétfajta módszerét.

Az Iparművészeti Muzeumban központi nyilvántartási rendszer van. Az általános revíziót tehát ennek figyelembevételével kellett megszervezni, vagyis központból irányított revíziót kellett végrehajtani.

A tárgyak revideálásával kapcsolatban a leltári adatokra, a leltárkönyvben szereplő legszükségesebb leírásra az azonosítás miatt szükség

van. A leltárkönyvek állandó tanulmányozása nélkülözhetetlen.

Az Iparművészeti Múzeumban 5 osztály, illetőleg gyűjteménycsoport van és ezek térben elég távol vannak a földszinten elhelyezett nyilvántartási részlegtől, ahol tárolják a leltári könyveket. Minden egyes tárgy azonosítására, a jelzett leltári bejegyzésekkel való egyeztetés miatt a nyilvántartási osztály felkeresése hihetetlen feladatot rótt volna a különböző osztályok dolgozóira. A leltárkönyveknek az osztályokra való adása is megoldhatatlan volt két szempontból. A leltárkönyveket szétosztani nem lehetett. Csak egy osztályra való eljuttatásuk esetén a revízió csak egy helyen folyhatott volna és ez a befejezést 10-15 évre kitolta volna. A leltárkönyvek okmányosítását, vagyis kipecsételeését semmi körülmények között nem lehetett rábízni a revideálást végző dolgozókra. Ennek helyessége kitűnt a revízió folyamán, amikor is a központi nyilvántartás több ezer esetben igazította ki a revideálás első szakaszaiban megállapított tényeket, főleg hibás, rossz szám leolvasás, vagy szám összeütközés miatt. Egy rossz szám lepecsételése, vagy egy szám mellé pecsételés nem létező tárgyat kelt életre, vagy egy létező tárgyat tüntet el örökre.

Automatikusan rábízni az osztály dolgozóira a revideálást és a leltárkönyvek hitelesítését különösen azokban a múzeumokban, ahol egy tárgy többszöri beletárolása gyakori eset, veszedelmes és a revízió hibátlanságát veszélyezteti. Hogy a leltárkönyvek végleges okmányszerűsítésének a feladata milyen nehézségek elé állítja az általános revízió folyamán a nyilvántartási osztályt, azt érdekesen illusztrálja az Iparművészeti Múzeum leltárkönyv helyzete az általános revízió előtt.

Az Iparművészeti Múzeumban három típusu leltárkönyv volt forgalomban.

I. Az ősi, még a Nemzeti Múzeumban felfektetett leltárkönyvek a múlt század 90-es éveiből. Ezek a leltári könyvek 6 kötetben 1-17.348-ig jelzik valószínűleg az önálló Iparművészeti Múzeum műtárgy állományát. Az utolsó kötet tartalmazhatja a műtárgy szaporodását, kb. 1910-og. Sok számugrás, kihagyás szerepel benne. Pld. 6237-től 6483 szereplő műtárgyak nincsenek bevezetve. A tárgyak más múzeumba való átadására, letétbe való helyezésére rengeteg bejegyzés van a leltári könyv megjegyzési rovatában, de okmányosítva nincsenek. Számos tárgy szerepel mint meglévő tárgy a jelenlegi műtárgy állományban, mely a bejegyzés szerint örök leletként lett átadva és fordítva.

A fenti számozásokat az általános revízió megkezdéséig számos tárgy őrizte meg, így a kerámiai tárgyak egy részén, a vörös tinta jelzésű számok, számos textil és ötvös tárgy, pergamentre írva és a tárgyra ráerősítve.

II. A kilencszáz tizes években fektették fel folyamatosan a II.-ik világháborúig a második típusu, nagy leltárkönyveket. Összesen 9 darabot. A számozás 1-24.580-ig haladnak. A kötetek egy részében részletes leírások vannak. Az új leltárkönyvek felfektetése minden valószínűség szerint azzal a céllal történt, hogy a régi leltárkönyveket kiiktassák, a műtárgyakat új számozással lássák el. Az újra beletárolás és számokkal való ellátás minden szempont nélküli volt, a különböző osztályokon való munka előrehaladása szerint lett végrehajtva. Végzetes hibája volt, hogy nem lett

következésként végrehajtva, a muzeumban lévő műtárgyak 80-85 %-ra terjedhetett ki, rajthagyták a műtárgyakon a régi számozást. A legvégzetesebb lépés azonban az volt, hogy nem iktatták ki a régi leltárkönyvekből az átletárolás tényeként a tárgyakat és nem jelezték az új számra való utalást. A II. világháború után a muzeum tudományos személyzete teljesen kicserélődött az újra való letárolási tény nem ismerték és mivel a tárgyak egy részén még csak a régi számok éltek, az átletárolott tárgyaknál pedig ha leestek az új számok, a régiak alapján keresték vissza a tárgyakat, vagy mindkét számozás megsemmisült vagy leolvashatatlaná vált, akkor újra beletárolták. Így a II. világháború végén már 40.000 leltári tétel követelte a maga tárgyát, mely mögött legfeljebb 25.000 tárgy állott és ezekre rugtak a számnélkül álló tárgyak.

III. 1950.-ben kerültek bevezetésre az u.n. MOK típusu leltári könyvek. Az osztályok a nagyban emelkedő műtárgy gyarapodás feldolgozása mellett nagy iramban végezték osztályaik a számnélkül álló műtárgyaik beletárolását, jóllehet ezek a tárgyak már legalább egyszer, de legtöbb esetben kétszer is szerepeltek az előző típusu leltárkönyvekben.

A további nyilvántartási zavarokat az is fokozta, hogy egyes osztályokon nagyobb volt a tudományos személyzet cserélődése és így számos már az új típusu leltárkönyvbe beletárolott tárgy is, számleesés következtében újra beletárolásra került. Kirivó esetként lehet megjegyezni, hogy a revízió folyamán előfordult egy-két tárgy négyszeri leltárkönyvbe jegyzésének a megállapítása.

A revízió megindítása előtt ezeket a körülményeket pontosan felmértük és a nyilvántartás helyzetét a muzeum vezetősége pontosan ismertette a tudományos dolgozók előtt. Az összes hibák végleges kiküszöbölésére egy olyan rendszert kellett kidolgozni, amely a különböző más muzeumi szakértők számára talán nehézkesnek tűnt fel első időkben, de mely nélkül megnyugtatóan nem lehetett volna megoldani a végleges rendet célzó általános revíziót az Iparművészeti Muzeumban.

x x x

A korábbiakban lefektetett célkitűzések megoldása érdekében és az adott nyilvántartási helyzet figyelembevételével az Iparművészeti Muzeum a következő technikai lebonyolítást dolgozta ki és hajtotta végre.

Mivel a leltárkönyveket nem tudta kiadni az osztályokra és a végleges hitelesítést a leltári bejegyzésekre semmiképpen nem akarta rábizni az érdekelt tudományos dolgozókra, a leltárkönyveket tételekre tételenként lemásoltatta.

Rotaprint sokszorosítással készült nyolcadiv nagyságu lapokat készített, melynek bal felső sarkába került a leltárkönyvi szám. Az ősi leltárkönyvek száma "A" külön jelzést kapott.

Ezeket az ugynevezett ellenőrző cédulákon, a középső rész: Tárgy rovatra került a tárgy megnevezése, a tárgy egy-két soros leírása, az anyag megjelölése és a méret. Az ellenőrző lap alsó részén négy rovat: az osztály karton megléte, fényképpel való ellátottsága, a nyilvántartási karton megléte és fényképpel való ellátottságának az igazolására szolgált. A lap alsó részén: a tárgy meglétét és a leltári bejegyzéssel való igazolási

szöveg, dátum és aláírási hely. A jobboldali rész a nyilvántartási osztály igazolására szolgált az átvezetésekkel és bejegyzésekkel kapcsolatban. Minden ellenőrző lap a megírás után külön e célra készült, az ellenőrző lapok elkészülte után megsemmisített körpecséttel lett felülbélyegezve és főigazgatói pecsétaláírással ellátva. Amikor a 26 leltárkönyv közel 90.000 tételéről elkészültek a kivonatok, négyszeres, egymástól független ellenőrzésen mentek keresztül és számszerűleg is pontosan egyeztek a leltári bejegyzések számával.

A következő lépés volt a fenti ellenőrző lapok szétszortírozása az öt gyűjteménycsoportra és a Keletázsiai Muzeumban négy gyűjteménycsoportra. A fenti munkát kizárólagosan tudományosok végezték. A gyűjteménycsoportonként szétszortott ellenőrző lapok a felső jobb sarokban nagy méretű pecsétszámot kaptak a más osztályra való elkeverődés kiküszöbölése érdekében. (Kerámia: I, Ötvös: N, stb.)

Az osztályonként szétosztott ellenőrző lapokat, illetőleg azok számaikat növekvő sorrendben egy nyomdai uton előállított füzetbe vezették be. A füzetben kétszer száz lap volt, minden második perforálással kiszedhető. Az eredeti példány kiszedve a nyilvántartó osztálynál dossziékba fűzve került használatba, a másolati oldal füzetbe kötve került át az osztályokra.

Minden lapon 25 leltári tétel szerepelt a következő rovatokkal: A tárgy: muzeumban, letétben, átadva más muzeumnak, újra leltározva, törölve, nyilvántartási karton, azon fénykép, osztálykarton, azon fénykép és a lap alján összesítési rubrikákkal.

Az ellenőrző lapok ezen füzetek kíséretében kerültek át az osztályokra és a lapok átvételét az osztályok jegyzőkönyvileg leigazolták.

Az ellenőrző füzetekkel átadott, osztályokra bontott ellenőrző lapok száma maradék nélkül egyezett az előbbi kimutatásokkal. A lapok és kartonok átmeneti tárolására osztályozó dobozokat és karton dobozokat készítettünk, közel 200 darabot (fából).

A fenti munkákkal párhuzamosan az egész muzeumban összegyűjtöttük (nyilvántartási osztályról, adattárról, osztályokról, stb.) az összes fellelhető, minden típusu leirókartont. Azokat is osztályonként csoportosítottuk és növekvő sorrendben, átadási bizonylat ellenében az osztályokra juttattuk. Voltak tárgyak, amelyekre különböző időkben készült 4-5 fajta karton is jutott.

x x x

A közel egy évet igénybevevő előkészületi munka után, melynek gépelési, szakmai szortírozási munkálatait kizárólagosan tudományosok végezték el, kezdődött meg a tulajdonképpeni revíziós munka az osztályokon. A megindulást számos munkatársi értekezlet előzte meg. A revízió eredményes lebonyolításának biztosítására a legfontosabb utasítás a revízió átadott tárgyainak az át nem esett tárgyaktól való következetes elválasztására irányult. Azok az osztályok, amelyek itt nem voltak következetesek, többször is kénytelenek voltak egy-egy részleget újra feldolgozni.

Minden megvizsgálandó tárgynál ki kellett keresni az ellenőrző lapot, a kartonokat és ha a tárgy azonos volt a leirókartonnal megerősített

ellenőrző lapon feltüntetett tárggyal, akkor az ellenőrző lapon igazolni kellett dátummal a tárgy meglétét és azonosságát; a kartonokból kiválasztani az ellenőrző, illetve nyilvántartási osztályon őrzésre kerülő leírókartont, megjelölni az ellenőrző lapon, hogy az osztályon maradt-e karton és azon van-e fénykép.

Bizonyos mennyiségű tárgy revíziója után az elintézett ellenőrző lapok adatait be kellett vezetni az osztályra adott ellenőrző füzetbe és a véglegesen tisztázott ellenőrző lapokat kísérő jegyzékkel eljuttatni a nyilvántartási osztályra. Mivel a régibb típusu kartonok nagyrésze feltüntette a tárgy esetleges korábbi leltári számát, amelyek nem voltak bevezetve a II. leltárkönyvekbe és az ősi leltárkönyvekben sem, így azokat is leküldték az ellenőrző lapokból kiválasztva, az új szám feltüntetésével. Ezt a lapot is aláírással igazolták.

1956. októberéig, ameddig is a Múzeum munkaenergiájának túlnyomó részét a revízió szentelte, sikerült a leltári tételek 50-60 %-át hitelesíteni. Az ellenforradalmi események következtében, amikor is az Iparművészeti Múzeum a harci események központjába került, a harci események alatt állandóan folyt a műtárgy mentés, a felborult a már addig kialakult rend és a revideált tárgyak szükségszerűen összekeveredtek újra a le nem revideáltakkal. Az a körülmény pedig, hogy a nyilvántartási osztályt ért belövés több ezer ellenőrző cédulát is megsemmisítettek, a revízió két évi munkáját semmivé tették.

Ujra kellett kezdeni az ellenőrző lapok számszerű felfektetésének ellenőrzéseit, a hiányzó pótlását, egyeztetéseket, stb. Az épületet ért rongálódások és a teljes belső rendbehozás oly munkát rótt az összes dolgozókra, hogy a tulajdonképpeni revíziós munkák csak 1958 év második felében indulhattak meg, viszont ezalatt az idő alatt megtörténtek az összes már egyszer leírt bevezető munkák, illetőleg azok pótlása.

Az általános revízió munkálatai nagyjában befejeződtek 1961-ben. A még fennmaradó tisztázatlanságok főleg helytelen számozásokra vallottak, egyes műtárgyaknak későbbi két darabban való tárolására. Ezeknek a hibáknak a kiszűrésére, az eddig végzett megállapítások végleges lerögztetésére, továbbá a tárgyak gyors előadhatóságának elérése érdekében a Múzeum vezetősége 1962. február elején egy szuperrevízió elvégzését rendelte el és az osztályokon maradt ellenőrző füzetben a meglévő tárgyakhoz kellett írni az illető tárgy jelenlegi elhelyezési helyét. Ennek végrehajtása kiszűrte minden eddigi hibát, minden rossz számléolvasást. Így pld. a Kerámia Osztályon a közel 27.000 tisztázandó tételből csak 3 tétel maradt fenn tisztázásra szorulva és ugyanakkor minden tárgy pillanatok alatt előkereshető. Ez a helyrajzi megjelöléssel kombinált szuperrevízió az összetartozó műtárgyrészleteket is összehozta.

Az Iparművészeti Múzeum ősi leltárkönyveit véglegesen kiiktattuk a nyilvántartási forgalomból és az ősi számozásokon futó 150-200 műtárgyat 62-es évjáratu leltárkönyvünkben újra leltároztattuk. A II. típusu leltárkönyvek továbbra is érvényben maradnak, de minden tétele hitelesítve van. Külön pecsét jelzi a tárgy meglétét, különböző pecsétek a tárgy újraeltározását, átadását, törlését. A fenti munka többszöri kontrollja után július havában kerül sor egy közel 500 oldalas jegyzőkönyv felfektetésére, mely-

ben a leltárkönyvek összes számai növekvő sorban, egy sorban tartalmazzák az illető szám mibenlétét (létezését, törlését, átadását, stb.) 1962. június 30 után a jegyzőkönyvben történő minden lényeges bejegyzés csak megfelelő bizonylat (jegyzőkönyv, feljegyzés, stb.) ellenében történhet. Erre a tárggyal kapcsolatos bármiféle felelősség későbbi felvetése szempontjából van szükség.

A felfektetett jegyzőkönyvek bizonylataként szolgálnak az ellenőrző lapok, amelyeket kis csomagokban az adattárban helyezünk el a revízió lezárása után. Tekintettel arra, hogy az aláírással igazolt tárgyak ellenőrző lapjai pontos átvezetésekkel szerepelnek az osztályokon levő nyilvántartási füzetekben és a nyilvántartási osztályon maradt osztálynyilvántartási lapok adataival, a feltüntetett tárgyakért automatikusan felelősek már az osztályok vezetői. Együttal az első ízben átvételt is így leigazolták. A jövőben osztály átvevés, vagy gyűjtemény átvevés csak ennek alapján, vagy ezek alapján készült gyűjtemény, vagy osztály tárgynapló alapján lesz lehetséges.

A június 30-án lezáródó általános revízió munkálatok utolsó munkálataiként még július havában, de legkésőbb augusztus közepére elkészülnek a végleges kimutatások a következő adatok tisztázására:

1. / Hány darab tárgyat tartalmaznak az érvényes leltári számok. Itt tisztázni kell még egyes dolgokat: pld. a csésze és csészealj külön tárgynak tekintendő-e, vagy pld. korszó és fedele.

2. / Hány tárgynak van végleges leiró kartonja. Hánynak hiányzik? Ez a következő muzeumi feladatok betervezésénél fog szerepet játszani. Bár itt megjegyezhetjük, hogy a revízió áttesett tárgyaknak több mint 90 %-a rendelkezik leirókartonnal.

3. / Hány leirókarton van ellátva fényképpel? Ez a munka is a jövőbeni jobb tervezési munkákat kívánja elősegíteni.

Az Iparművészeti Múzeumban végrehajtott több mint 7 évig tartó revíziós munkának az eredménye:

1. / a múzeum leltárkönyveinek a valóságot hiven tükröző hitelessé tétele,

2. / a múzeumban évtizedek óta heverő, nyilvántartásba nem vett tárgyak nyilvántartásba való vétele és beletárolása,

3. / a már beletárolott tárgyak több számon való szerepeltetésének megszüntetése,

4. / a tárgyat nem fedő leltári számok kiiktatása.

A fentiek következetes végrehajtása, melyhez jár még a revízió alatt végrehajtott raktári rend kialakítása, a tárgyak helyrajzi felfektetésével elért könnyen való előkeresése, mindezek a végső muzeumi rend kialakulását eredményezték, melyre méltán büszke lehet a Múzeum.

Tudományos szempontból is felmérhetetlen haszna volt az általános revízió az Iparművészeti Múzeumban. A Múzeum tudományos dolgozói szakterületük anyagát éveken át több ízben aprólékosan átvizsgálták, áttanulmányozták. A velük kapcsolatban készült, hosszú évtizedek tudományos eredményeit tartalmazó megállapításokat ismételten átolvasgatták és azok

megállapításait közvetlenül ellenőrizhették. Szakismeretüket rendkívül nagy mértékben kiterjeszthették. Szakértői szemléletük rendkívül módon tágult, szempontjaik kitágultak.

Az Iparművészeti Múzeumban elvégzett általános revíziós munkálatokkal kapcsolatban még azt az észrevételt szeretném megköszönni, ha a leltárkönyvi bevezetések szabályszerűen folynak a jövőben és a helyrajzi napló adatait pontosan vezetik be, úgy egy későbbi években végrehajtandó általános revízió 3-4 hónap alatt elvégezhető lesz még akkor is, ha megmarad a műkincs gyarapodás jelenlegi üteme. Ennek azonban elengedhetetlen feltétele a keserves munkával kialakított rend végleges megőrzése. Ez már a vezetés feladata és kötelessége lesz.

Major Gyula

A muzeumi helytörténeti anyag meghatározása és kezelése. ^{x/}

I. A helytörténeti anyag meghatározása és elhatárolása más anyagoktól.

Helytörténeti anyagnak kell tekinteni minden olyan tárgyat, írott, rajzolt vagy különféleképpen sokszorosított iratot, vázlatot, rajzot, képet, térképet, tervrajzot, aprónyomtatványt, reprodukciót, fényképet, fotokópiát és ezek negatívjait, könyvet és egyéb kiadványt, filmet, magnetofon szalagot, mikrofilmet, hanglemezt, stb., ami egy helység vagy vidék történetével kapcsolatos.

A helytörténeti anyag meghatározásához közelebb visz a negatív eljárás, azaz annak feltüntetése, hogy mi különbözteti meg a helytörténeti anyagot más gyűjteményanyagoktól; miért nem régészeti, néprajzi, képzőművészeti - művészettörténeti, iparművészeti, illetőleg természettudományi anyag.

a. / A helytörténeti anyagot a régészeti anyagoktól az időbeliség különbözteti meg elsősorban. A helytörténeti anyag nem származhat a történelemelőtti korokból, nem lehet ásatag az esetek túlnyomó többségében. A XVI. század végéig régészeti, azután történeti, illetőleg közelebbről helytörténeti anyagokról beszélhetünk.

b. / néprajz a népi életmódot dokumentáló tárgyakkal foglalkozik. A mindenkori életmódot a történelem nagy folyamatai, eseményei alakítják. Ebből kiindulva a helytörténeti anyagot az különbözteti meg a néprajziaktól, hogy ezek kevésbé dokumentálják az életmódot, hanem a történelem folyamatait, eseményeit, illetőleg azok egyes mozzanatait dokumentálják helységekre, vidékekre bontva. Például egy céhpecsét helytörténeti tárgy, mert azokat a céheket dokumentálja, melyek szervezeteikkel, termelvényeikkel

befolyásolták a valamikori életmódot. Ezzel szemben egy céhes iparos valamilyen készítménye néprajzi tárgy, mert részben a mester, részben pedig a fogyasztók életmódját dokumentálja. Fontos elkülönítő szempont a néprajzi és a helytörténeti tárgyi anyag elkülönítésénél a funkció kérdése. Például egy cserépkorsó, ami urasztali boroskancsóként szerepelt, nem néprajzi, hanem helytörténeti tárgy.

c. / A képzőművészeti tárgy - egy festmény vagy szobor - csak akkor tisztán képzőművészeti anyag, ha tárgya kizárólagosan művészi. Ez viszont eléggé ritka. Ezért a képzőművészeti alkotások hovatarozását sokszor igen komolyan kell mérlegelni. Döntő szempont kell legyen a hovatarozás eldöntésében az alkotó személye. Kimagasló, egyéni utakon járó, művészettörténetileg számontartott alkotó készítménye, ha még kimondottan történelmi tárgyú alkotás is, a képzőművészeti anyaghoz tartozik. Például egy ismeretlen, XVIII. századi festő várostromot ábrázoló festménye inkább helytörténeti tárgy, mint képzőművészeti, különösen, ha reális, megtörtént, helyhez köthető várostromot örökitett meg. Ezzel szemben Benczur Gyula Buda vára bevétele című festménye minden körülmények között a képzőművészeti anyagcsoportba tartozhat csak. Másik fontos szempont a kor, az időbeliség kérdése. Az egykoru ábrázolások, még ha különösebb művészi értékkel bírnak is, inkább tartoznak a helytörténeti gyűjteményanyagba, mint a képzőművészetibe. Viszont a későbbi, nem egyidejű, vagy közel egyidejű alkotások már inkább a képzőművészeti anyagok közé számítandók. Például a szigetvári vár elestéről, ~~ostromáról~~ ostromáról szóló XVI-XVII. századi, sokszor művészileg is jelentős ábrázolások a helytörténeti anyaghoz tartoznak, míg Székely Bertalan Zrinyi kirohánása című képe mindenkor képzőművészeti anyag. Nemcsak Székely Bertalan művészi egyénisége miatt, hanem azért is, mert a festmény kompozíciója, tárgyi tartalma is művészi alkotás, a volt valósághoz csak Székely Bertalan ismeretein keresztül van köze.

Itt tárgyalhatjuk a művészettörténeti anyagoktól való elkülönítést is. A képzőművészeti alkotásokkal kapcsolatos személyi, tárgyi és egyéb vonatkozású történelmi jellegű anyag (például egy-egy neves művész ereklyetárgyai, butorai, stb.) a művészettörténet körébe tartozik, de tekintve, hogy igen kevés magyar muzeumnak van külön, önálló művészettörténeti gyűjteménye, a művészettörténeti anyagot mindenestől, mint helytörténeti anyagot kell kezelni abban az esetben, ha az valamilyen kapcsolatban van a muzeum gyűjtőterületével. Például Ferenczy Károly ecsetei Szentendrén ugyanugy helytörténeti anyagnak veendő, mint Gyulán Erkel Ferenc karnagyi dobogója.

Mind a képzőművészeti, mind pedig a művészettörténeti anyagoknak a helytörténetiektől való elkülönítésében nagy jelentősége van a funkció kérdésének. Például egy ércpénz lehet kiváló művészeti alkotás is egyben, de mégsem képzőművészeti anyagként szerepel a muzeum gyűjteményanyagában, hanem helytörténeti, illetőleg numizmatikai tárgyként. Hasonló a helyzet a művészettörténet területén is. Olyan művészettörténeti vonatkozású tárgy, ami egy bizonyos alkotó működésére vagy egy kor izlésviszonyaira jelentős hatással volt, nem lehet helytörténeti anyag, még abban az esetben sem, ha erősen helyhez kötött. Például az első ofset nyomó gép inkább művészettörténeti anyag, mint helytörténeti.

d. / Az iparművészeti anyagtól két szempont különbözteti meg a helytörténeti anyagot. Az egyik szempont az elterjedés, a gyakoriság, a művésziesség fokának kérdése. Ha egy különben iparművészeti jellegű tárgy igen elterjedt, általánosan használt és éppen ezért inkább általános izléstörténeti jelentőséggel bír, inkább a helytörténeti anyagok közé tartozik, mint az iparművészetié közé. Például egy szép kidolgozású, de általánosan elterjedt emlékbögre helytörténeti tárgy, míg egy, egy vagy csak pár példányban készült, szépen faragott tajtékpipa iparművészeti anyag.

e. / A természettudományi anyagnak csak igen kis része jöhet számításba a helytörténet szempontjából. A természettudományi anyag tudománytörténeti része lehet helytörténeti jellegű is. Például egy bizonyos helyen született vagy dolgozott természettudós életére és munkásságára vonatkozó tárgyi vagy feljegyzéses anyag az illető hely muzeumában helytörténeti jellegű.

f. / Az irodalmi gyűjtemények mindenestől irodalomtörténetiek, tehát egy-egy helyre vonatkoztatva helytörténetiek.

A helytörténeti gyűjteményanyagnál az a lényeges szempont, hogy az a történelmet dokumentálja. Vagyis helytörténeti anyagnak vehető minden olyan, bármilyen más jelleggel bíró anyag, amelynek történelmet illusztráló ereje van. Ezért ajánlatos a helytörténeti nyilvántartásnál, a leírókartonon röviden rögzíteni, hogy az illető, más jelleggel is bíró tárgyat, milyen szempont alapján vettük helytörténetinek.

II. A helytörténeti anyag felosztása.

A helytörténeti gyűjteményanyag három nagy csoportra osztható: tárgyira, adattárra és fototárra. Mivel az adattári csoport az egységes adattári rendszerben megfelelően kezelhető, külön problémát nem okoz. Hasonló a helyzet a fototárnál is. Az eddigi fotonyilvántartási gyakorlat is lehetőséget adott a helytörténeti anyag megkülönböztetésére. Ezért azután csak a helytörténeti tárgyi anyag kezelése vet fel megoldandó kérdéseket. Az egységes adattári rendszer ismertetése - amelyben a helytörténeti adattári anyag kezelése is megoldható - az alábbiakban történik majd meg.

III. A helytörténeti tárgyi anyag osztályozása, nyilvántartása, raktári rendje, kezelése.

A helytörténeti tárgyi anyag megkívánja, hogy olyan muzeumokban, ahol szűkös a raktár, külön helytörténeti raktárhelyiség kialakítására nincsen lehetőség, a leltári szám elé egy jelzést, mondjuk H-betűt írjunk (ez az Erkel Ferenc Múzeum gyakorlata). Így elkerülhetjük a helytörténeti tárgyi anyag összekeveredését más anyagokkal. A helytörténeti tárgyi anyag nyilvántartása ugyanúgy történik mint a néprajzi tárgyi anyagoké. A leltári szám három tagu: évszám két utolsó tagja (62.), az azévi sorszám (129.), a tárgy darabszáma (1.). A leltározáshoz a 18, illetőleg 20 rovatos néprajzi leltárkönyvnyomtatvány megfelelő. Ugyancsak jól felhasználhatók a helytörténeti anyag tárgyi kartonálásához az előnyomatlan, üres néprajzi kartonok, illetőleg a néprajzi leírókartonokra vonatkozó szabályok. Szük-

séges pótlás mindössze annyi, hogy egy külön pontban a leírókartonon meg kell említeni azt a körülményt, ami vitatható esetben az illető tárgyat a helytörténeti gyűjteménycsoportba sorolta. Lásd mellékleten.

A helytörténeti tárgyi anyag raktározása megköveteli, hogy bizonyos anyagcsoportokat különböztessünk meg benne. Az anyagcsoportok felállítását a raktározás gyakorlati szempontjain túl eszmei követelmények is megkívánják. A helytörténeti tárgyi anyag csoportokra való osztása megkönnyíti a gyűjtő- és tudományos feldolgozó munkát is. A helytörténeti tárgyi anyagot a következő csoportokra ajánlatos felosztani:

1. / Közigazgatási eredetű emléktárgy.

- a. / országos jellegűek,
- b. / megyei és járási jellegűek,
- c. / városi, községi jellegűek,
- d. / igazságszolgáltatásiak,
- e. / iskoláztatásiak,
- f. / közlekedésiak,
- g. / hitel-pénzügyiek.

Idevonatkozó tárgyi anyag: pecsétek, bélyegzők, címerek, butorok, felszerelési tárgyak, büntető-fenyítő eszközök, térképek, járművek, stb., stb.

2. / Katonai eredetű emléktárgy.

- a. / fegyverek,
- b. / ruhák,
- c. / kitüntetések, jelvények,
- d. / modellek.

Idevonatkozó tárgyi anyag: kard, szablya, pisztoly, puska, vértet, csapatszázó, csapatjelvény, csákók, sapkák, vármakettek, stb.

3. / Egyesületek, intézmények emléktárgya.

- a. / céhek anyaga,
- b. / agrártörténeti anyag,
- c. / ipartörténeti anyag
- d. / kultur-, tudománytörténeti anyag,
- e. / művészettörténeti vonatkozású anyag.

Idevonatkozó tárgyi anyag: cégpecsétek, céhládák, különböző mezőgazdasági gépek, ipari gépek és készítményeik, különböző butortípusok, színházi jelmezek, művészi ereklyetárgyak, stb.

4. / Vallásos, egyházi emléktárgy.

Vallástörténetileg, illetőleg egyházanként elkülönítve.

Idevonatkozó tárgyi anyag: klenódiumok, templomi zászlók, berendezési tárgyak, könyvek, képek, kegytárgyak, stb.

5. / Történelmünk nagy eseményeinek emléktárgya.

- a. / a végvári harcok anyaga,
- b. / a kuruc szabadságharcok anyaga,

- c. / a XVIII. század nagy belső vándorlásának és telepítéseinek anyaga,
- d. / a 48-49-es szabadságharc anyaga,
- e. / az első világháború anyaga,
- f. / más népekkel való kapcsolataink anyaga.

Idevonatkozó tárgyi anyag: jellegzetes fegyverek, hangszerek, ereklyetárgyak, emléktárgyak, emlékművek, plakettek, hadifogoly munkák, stb.

6. / A magyar munkásmozgalom és a Tanácsköztársaság emléké-
anyaga.

Idevonatkozó tárgyi anyag: cseléd- és munkakönyvek, munkásruhák, butorok, felszerelések, szerszámok, egyesületi pecsétek, zászlók, emlékkönyvek, jelvények, tagsági könyvek, stb.

7. / Uj életünk történelmi emlékéanyaga.

- a. / a felszabadulás anyaga.
- b. / a szocializmus építésének anyaga.

Idevonatkozó tárgyi anyag: fegyverek, kitüntetések, jelvények, ruhadarabok, zászlók, stb. - az új intézmények emlékéanyaga: feliratok, táblák, zászlók, emlékjutalmak, vándorzászlók, pecsétek, tagsági könyvek, új eszközök, butorok, stb.

Ezeket a csoportokat kívül az illető múzeum saját adottságainak megfelelően felállíthat másféle csoportokat is. Például egyes helyeken indokolt egy-egy üzem vagy intézmény életére vonatkozóan külön csoportot létesíteni (például a salgótarjáni múzeumban a vasmű emlékéanyaga, a turkeveiben a Vörös Csillag termelőszövetkezet emlékéanyaga képezne külön csoportot).

A helytörténeti tárgyi anyag leltározásáról, kartonálásáról már volt szó. Még csak a mutatózásról kell megemlékezni. Egy tételről három mutatócédula készül: tárgyi, földrajzi és korbeosztásos. Lásd idevonatkozóan is a mellékletet.

IV. A helytörténeti adattári anyag kezelése, osztályozása.

A helytörténeti adattári anyag helyes kezelése megkívánja, hogy kidolgozzuk az egységes adattári rendszert, amiben többféle gyűjteménycsoport adattári anyagával együtt a helytörténeti adattári anyag is megnyugtató módon együttkezelhető. Az alább ismertetendő egységes adattári rendszert a gyulai Erkel Ferenc Múzeum adattára számára dolgoztam ki. Eszerint leltároztunk eddig 3.000 adattári tételt. Az eddig folytatott adattári leltározás meggyőződött arról, hogy ez az adattári nyilvántartási rendszer jó és máshol is alkalmazható.

Az egységes adattári nyilvántartási rendszer lényege az, hogy a múzeum adattári anyagának megfelelően anyagcsoportokat kell elkülöníteni. A leltári számozás a csoportokra való bontásnak megfelelően hármas lesz. Minden egyes tétel három számot kap. Az első szám a leltári szám, ez 1-től halad felfelé (139), a második szám a csoportszám, ezt római számmal

jelöljük (XV.), a harmadik szám a csoporton belüli sorszám, arab számmal írjuk (17.). Az Erkel Ferenc Múzeum Adattára számára a következő csoportokat állítottam fel:

- I. Az Erkel Ferenc Múzeum dokumentációja,
- II. A magyar múzeumok dokumentációja,
- III. Gyulai aprónyomtatványok,
- IV. Magyar aprónyomtatványok,
- V. Külföldi aprónyomtatványok,
- VI. Gyászjelentések,
- VII. Néprajzi adatok,
- VIII. Helytörténeti adatok,
- IX. Régészeti adatok,
- X. Okmányok, diplomák, kiállítási érdekű levéltári anyag,
- XI. Gyulaiensa (gyulai kiadványok),
- XII. Archivális fotó,
- XIII. Hirlaptár,
- XIV. Márki Sándor emlékanyaga,
- XV. Erkel Ferenc emlékanyaga,
- XVI. Pálffy Albert emlékanyaga,
- XVII. Biró György emlékanyaga,
- XVIII. Gyulai László emlékanyaga,
- XIX. Mogyoróssy János emlékanyaga,
- XX. Oláh György emlékanyaga,
- XXI. Karácsonyi János emlékanyaga,
- XXII. Veress Endre emlékanyaga,
- XXIII. Göndöcs Benedek emlékanyaga,
- XXIV. Térképtár,
- XXV. Illusztrációgyűjtemény,
- XXVI. A gyulai vár adatai,
- XXVII. Magyar papírpénz,
- XXVIII. Külföldi papírpénz,
- XXIX. Bartók Béla emlékanyaga,
- XXX. Péczely József emlékanyaga,
- XXXI. Kiállítási könyvanyag,
- XXXII. Bélyegek, záróbélyegek, védjegyek, árujegyzékek,
- XXXIII. Szakál Lajos emlékanyaga,
- XXXIV. Hires emberek kéziratai,
- XXXV. Munkásmozgalom, Tanácsköztársaság emlékanyaga.

A csoportok száma és tárgya az egyes múzeumok sajátos helyzetének, adattári anyagának megfelelően tetszésszerűen változtatható. Például Szegeden célszerű a gyulai múzeumnál kialakított valamennyi hires-ember csoport elejtése mellett Móra Ferenc, Kálmány Lajos, József Attila, Tömörkény István, stb. csoportokat kialakítani. Ugyanigy, mondjuk Sárospatakon, A sárospataki vár adatai, A II. Rákóczi Ferenc-féle szabadságharc, A kollégium, Pataki diákélet című csoportok felállítása indokolt.

Az adattári leltározáshoz egy nyolc rovatos leltárkönyv szükséges. Az Erkel Ferenc Múzeum adattári leltárkönyvének fejlécét a mellékleten közlöm.

Az adattári leltározás nélkülözhetetlen kelléke egy bélyegző is, amely rányomva minden adattári tételre, elősegíti a leltározást. Az Erkel Ferenc Múzeum adattári leltárbélyegzőjének lenyomatát lásd a mellékleten.

Az adattári anyagot kétféle képpen kell kartonálni. Minden egyes tételről kettő, majd azonos szövegű leírókartont kell készíteni. Az egyiket a sorszám (leltáriszám) szerint, a másikat a csoportszámos (csoportszám + sorszám) kartoncsoport részére. Az adattári anyag mutatózásához háromféle mutatócédula szükséges, és pedig az első a földrajzi, a második a tárgyi, a harmadik a korszerinti (időrendi) mutató részére. Mind a kétféle leírókarton, mind a háromféle mutató mintáját lásd a mellékleten.

V. Helytörténeti segédgyűjtemények.

Azoknál a kisebb gyűjteményeknél, ahol az anyag csekélyisége miatt külön hanglezem, mikrofilm, magnetofonszalag és esetleg egyéb gyűjteménycsoport felállítása nem indokolt, ezeket a gyűjteménytárgyakat a tartalmuknak megfelelő adattári csoportba kell beosztani. Például a magnetofonszalagon megőrzött népmeséket a néprajzi feljegyzésekhez, a veteránok emlékezéseit pedig a munkásmozgalom, tanácsköztársasági csoportba.

Nagy gyűjteményeknél viszont ajánlatos külön-külön csoportokat felállítani ezeknek az anyagoknak, amelyeken belül aztán a tartalomnak megfelelő alcsoportok különíthetők el. Például a pécsi múzeumban külön filmtár létesülhet. A filmtáron belül a következő csoportokat különíthetik el: néprajzi, helytörténeti, munkásmozgalmi, stb. filmek. Az ilyen segédgyűjtemények nyilvántartása a fotonyilvántartással egyező lehet, azzal a különbséggel, hogy a leírókartonon a kép helyett a film vagy más anyag tartalmának rövid ismertetését kell adni. A leírókarton itt is előnyomás nélküli néprajzi leírókarton lehet.

VI. Megjegyzések.

A helytörténeti gyűjteményanyag megkivánja, hogy minden lehetséges esetben tárgyasítsuk az anyagot. Például egy dokumentatív erejű, kézírásos, XVIII. századi térképet keretezzünk be és kezeljük tárgyként; egy félig-meddig megtöltött biedermeier fényképalbumot, ha azt egyéb körülményei megengedik, töltsük meg az archivális fotóból odaillo képekkel és kezeljük az albumot 150 képpel együtt tárgyként. Vagy, hogy olvasható legyen és az állagát is védjük, híres emberek kézíratait, leveleit, különösen a kiállításra szántakat, foglaljuk két üveglap közé és ugyancsak kezeljük tárgyként.

Az adattár egyes csoportjai külön dobozokban elkülönítendők.

Az adattár egyes csoportjain belül az adattári leltárkönyvben még külön is feltüntetendő, hogy az illető tétel milyen gyűjteménycsoportba tartozik; a fotoleltárkönyvhöz hasonlóan.

VII. A mutatórendszer.

A muzeumok gyűjteményanyagának helyes nyilvántartása és gyors, megbízható kezelése megköveteli, hogy egységes mutatórendszert építsünk ki. Ezért minden komplex anyaggal rendelkező muzeumnak egy tételről három mutatócádulát kellene készítenie.

- a. / földrajzi mutatót,
- b. / korszerinti (időrendi) mutatót,
- c. / tárgyi mutatót,

Az egyes mutatócsoportokban összeolvadnának a régészeti, a néprajzi, a numizmatikai, a képző- és iparművészeti, a helytörténeti, az adattári, természettudományi, egyszóval a különböző gyűjteménycsoportok mutatói. Az így nyert három szakmutatókomplett módon tájékoztatna bárkit a muzeum teljes anyagáról és pillanatok alatt megmutatná egy-egy tétel helyét, illetőleg meglétét vagy hiányát.

DANKÓ IMRE

M E L L É K L E T E K :

1. / A helytörténeti tárgyi anyag leírókartonja.

H. 62. 198. 1.

Derecske.

Hajdu-Bihar megye, derecskei járás.

1. / Házsámtábla.
2. / Téglalapalaku szürkés fémöntvény domboru kerettel és felirattal: Kossuth utca 182. Négy szöglyukkal. A községi előljáróság 1927-ben készíttette és helyeztette el a házakon. 1959-ben utcanevváltoztatással kapcsolatosan leszerelték.
3. / 24 x 17 cm., V. = 2 mm.
4. / Első Magyar Fémöntőde, Budapest.
5. / 1927.
6. / Ép.
7. / özv. Kiss Gézané, Derecske, Felszabadulás utja 18. szám alatti lakós ajándéka 1962. január 4-én.
8. / Leltározta Kálmán Jenő, 1962. február 4-én.
9. / Irodalom:

2. / A helytörténeti tárgyi anyag hármass mutatója.

a. / tárgyi mutató

Házzámtábla
H. 62. 198. 1.
Derecske.

b. / földrajzi mutató

Derecske.
H. 62. 198. 1.
Házzámtábla.

c. / korszert (időrendi) mutató

XX. század első fele. 1927.
Házzámtábla.
H. 62. 198. 1.
Derecske.

3. / A nyolc rovatoss adattári leltárkönyv fejléce.

leltári szám	csoport-szám	al-szám	A tétel megnevezése, leírása, mennyisége.	anyaga, állapota	a gyűjteménybe kerülésének módja	szakja	jegyzet.
796.	XV.	19.	Erkel Ferenc 1871. jun. 1-én Göndöcs Benedekhez levelének másolata. Készítette 1892-ben Göndöcs Benedek	ép, besárgult, papír	vétel, Györi Péter-től, Gyula, Kenyér-sütő u. 11. 2. - Ft. -ért (1961. dec. 27-én.	helytörténeti	

4. / Az Erkel Ferenc Múzeum adattári leltározó bélyegzőjének lenyomata.

ERKEL FERENC MUZEUM

Gyula - Adattár

szám: 2796. csoport: XV.

szám: 19.

5. / Adattári leirókarton minta.

a. / Leltári szám szerinti leirókarton:

A. 2796.

XV. 19.

Gyula

Békés megye.

1. / Erkel Ferenc levelének másolata.
2. / Besárgult ivpapirra fekete tintával folyóírással lemásolt levél. Az eredetit Erkel Ferenc írta Pestről 1871-ben Göndöcs Benedek gyulai apátnak. A másolatot 1892-ben Göndöcs Benedek készítette. Ezt aláírása igazolja. A levél a gyulai plébániatemplom százéves ünnepére Erkel által szerzett ünnepi zeneműről szól.
3. / 32x24 cm.
4. / Göndöcs Benedek, Gyula.
5. / 1892.
6. / Ép, besárgult.
7. / Vétel Győri Péter, Gyula Kenyérsütő u. 11. szám alatti lakostól 2.- Ft-ért, 1961. dec. 27-én.
8. / Leltározta: Kálmán Jenő, 1962. január 15-én.
9. / Irodalom:

b. / Csoportonkénti leirókarton:

XV. 19.

A. 2796.

Gyula

Békés megye.

1. / Erkel Ferenc levelének másolata.
2. / Besárgult ivpapirra fekete tintával folyóírással lemásolt levél. Ez eredetit Erkel Ferenc írta Pestről 1871-ben Göndöcs Benedek gyulai apátnak. A másolatot 1892-ben Göndöcs Benedek készítette. Ezt aláírása igazolja. A levél a gyulai plébániatemplom százéves ünnepére Erkel által szerzett ünnepi zeneműről szól.
3. / 32 x 24 cm.
4. / Göndöcs Benedek, Gyula
5. / 1892.
6. / Ép, besárgult.
7. / Vétel Győri Péter, Gyula Kenyérsütő u. 11. szám alatti lakostól 2.- Ft-ért, 1961. december 27-én.
8. / Leltározta: Kálmán Jenő, január 15-én.
9. / Irodalom:

6. / Adattári mutatók:

a. / Tárgyi mutató:

Erkel Ferenc levelének másolata
A. 2796.
XV. 19.
Gyula.

b. / Földrajzi mutató:

Gyula.
A. 2796.
XV. 19.
Erkel Ferenc levelének másolata

c. / Korszertinti (időrendi) mutató:

XIX. század második fele. 1871/1892.
A. 2796.
XV. 19.
Erkel Ferenc levelének másolata.

^{x/}A helytörténeti anyag meghatározása egyöntetűen nem alakult ki múzeuma-inkban. Az anyag leltározására, tárolására központi általános érvényű elvek nem kerültek eddig kiadásra. A vidéki múzeumokban a legváltozatosabb rendszerek alakultak ki. A múzeumi új rendtartás szabályozni kívánja a helytörténeti és az adattári anyag kezelésének módját és rendszerét. A gyulai Erkel Ferenc és a miskolci múzeum adattárának rendszere egy a sok közül, s közlésükkel kialakuló tapasztalatcsere hozzásegít az egységes szempontu adattárak kialakításához. (Szerkesztőség.)

A HERMAN OTTÓ MUZEUM RÉGÉSZETI ADATTÁRA.

A korszerű muzeumi munka fontos segédgyűjteménye és támasza az adattár. Muzeumunknak korábban régészeti adattára nem volt. Ilyen jellegű anyaga rendezetlen és ennek következtében használhatatlan állapotban volt. A muzeum átszervezési munkái során felmerült a régészeti adattár megszervezésének kérdése is. A helyi adottságok figyelembevételével sajátos rendszert dolgoztunk ki és ennek alapján történt meg az adattár felfektetése és történik a folyamatosan beérkező anyag nyilvántartásbavétele és elhelyezése is.

A régészeti adattár anyagának magában kell foglalnia a muzeum teljes régészeti gyűjtőterületét, (Borsod-Abauj-Zemplén megyét és Miskolc megyei jogú várost). A megye és a város területe anyagának nyilvántartását némileg eltérően szerveztük meg. A megye területén a községek illetve városok szerinti nyilvántartás teljesen elegendő és gyors tájékoztatói lehetőséget biztosít. Miskolc város esetében azonban, mely igen jelentős régészeti terület, számtalan lelőhellyel, ez nem lett volna helyes, mert az áttekintést nem biztosította volna. Ezért itt utcák, illetve földrajzi helyek (pl. Szeleta-barlang, repülőtér stb.) szerint tagolva tartjuk nyilván az adatokat.

Minden községről, illetve Miskolcon a régészeti szempontból jelentőséggel bíró helyekről külön dossziét fektettünk fel. A dosszié fedelén feltüntettük a helymeghatározást.

A dosszié belső oldalán bélyegző tünteti fel a tartalmat. (1. ábra) A bélyegző a következő tételeket sorolja fel:

1. / Községtérkép 1:50.000,
2. / Lelelhelyek felsorolása,
3. / Leletek leltári számainak jegyzéke,
4. / Ásatási naplók, (leletmentési jelentések)
5. / Műemlékek jegyzéke (továbbá a műemlékekre vonatkozó levelezés és egyéb írásos anyag),
6. / Publikációk.

Ezenkívül a bélyegzőn az is fel van tüntetve, hogy korábban melyik (Borsod-Abauj-Zemplén megyébe olvadt) megye területéhez tartozott. Ezenkívül feltüntettük a járást, továbbá összevont községek esetében azt is, hogy mely községek összevonásából keletkezett.

Talán vitatható ezzel kapcsolatban az a kérdés, hogy a műemlék-komplexum beletartozik-e szorosán a régészeti adattárba? Kétségtelen, hogy elképzelhető annak teljes külön választása is. Helyileg talán inkább a helytörténeti adattár keretébe kívánczogna. Azonban a létrehozott adattári rendszer szerkezete olyan, hogy ezt a többletet elbirja és így nem láttuk értelmét annak, hogy külön műemléki adattárat fektessünk fel. Természetesen nincsen kizárva a lehetősége annak, hogy az adattár anyagának nagyobb méretű növekedése után a műemléki anyagot a régészeti adattárból kiemeljük és máshol helyezzük el. Figyelemmel erre a pub-

likációk felsorolásánál külön (6/a. illetve 6/b. alatt) szerepeltetjük a régészeti, illetve a műemléki irodalmat.

Az adattárhoz tartozó községtérképek pausz papírra készültek és azokon színes tintával feltüntetjük a lelőhely számát (a 2. pont alatti lelőhely felsorolás sorszámaival).

A 3. pontban szerepelnek az egyes lelőhelyeken talált leletek leltári számainak felsorolásai.

A 4. pontban szerepelnek az egyes lelőhelyekre vonatkozó ásatási naplók, leletmentési jelentések és egyéb - régészeti jelentőséggel bíró - feljegyzések.

Az 5. pontban a műemlékek jegyzéke és a műemlékekre vonatkozó irásos anyag szerepel.

A 4. és 5. pontra vonatkozó anyaghoz a fénykép és rajzmellékletek is hozzátartoznak. (Fénykép negatívok azonban nem.)

A 6. pontban szerepelnek a régészeti leletekre és a műemlékekre vonatkozó publikációk 6/a. illetve 6/b. alatt. A publikációknál a könyvleltári számot tájékoztatásul feltüntettük.

Nagyobb anyag esetén minden ponthoz tartozó anyag külön fedőlapban van elhelyezve.

Ezzel a rendszerrel elérhető ez, hogy a kívánt lelőhelyre vonatkozó anyag pillanatok alatt kikereshető.

A dossziék (külön a megyei, községi és a városi lelőhelyek) ABC sorrendben, (28x39x6,5 cm-es méretű) kartondobozokban vannak elhelyezve. Az egész adattári anyag pedig külön szekrényben van elhelyezve.

Bizonyos mérvű nehézségeket okoz az adattár egységes kezelése szempontjából, hogy nagyobb méretű kasirozott helyszinrajzok és rajzok a dossziékban nem helyezhetők el. Ezek száma azonban aránylag csekély, így megfelelő utalócédulák alkalmazásával ez áthidalható. Ugyancsak utalócédulákat alkalmaztunk ott, ahol pl. egy leletmentési jelentés több község területére terjedt ki.

Az adattári anyag nyilvántartása (sorszámozással) oldalanként történik. A beérkező anyag adattári bélyegzőt kap, (2. ábra) melyen a beérkezés kelte, a sorszám és az elhelyezés feltüntetendő. Így az anyag elhelyezése ennek alapján félreértésmentesen biztosítható.

Különösen a muzeum régebbi anyagában számtalan feljegyzés, cédula, tárgyrajz volt, melyek azonosítása azonban hosszabb időt igényel. E munkát még nem végeztük el, de az anyagot ott, ahol a hely meghatározható volt, a megfelelő dossziében elhelyeztük, addig is, míg azonosítására sor kerülhet.

A régészeti adattár 1961. december 31-én 3276 tételt tartalmazott.

Az eddigi tapasztalatok azt mutatják, hogy jól használható, bővíthető és a felfektetett rendszer huzamosabb időn keresztül alkalmas lesz a keretébe tartozó anyag regisztrálására.

Az adattári rendszert a muzeumunkat meglátogató szakembereknek bemutattuk és általában kedvezően nyilatkoztak róla.

A szerzett tapasztalatok alapján készítettük el a szocialista dokumentációs gyűjtemény (lényegében szintén adattár) rendszerét és most fogunk hozzá a művészettörténeti adattár létrehozásához is.

Dr. Zsadányi Guidó

HERMAN OTTÓ MŰZEUM	
MISKOLC	
RÉGÉSZETI ADATTÁR	

Szám	
A r l ó	
	község
1918 előtt	Borsod megye
1918 után: Borsod-Abaúj-Zemplén megye	
özdi járás	

A DOSSZÉ TARTALMA:	
1. Képek (k. p. 1: 50 000)	
2. Leírások felsorolása	
3. Leletek helyszámainak jegyzéke	
4. Acetési napló	
5. Műemlékek jegyzéke	
6. Publikációk megjelenése	

1. ábra.

HERMAN OTTÓ MŰZEUM	
Régészeti Adattára	
Ért.: 196	<u>2. márc. 6.</u>
Szám:	<u>3297</u>
Elhelyezés:	<u>Arló</u>

2. ábra.

A KÖZPONTI MUZEOLÓGIAI TECHNOLOGIAI CSOPORTRÓL

A muzeumainkban központi rendelkezésre megkezdett és lényegében befejezett szakanyag revízió egyik tanulságos anyaga az volt, hogy a gyűjteményanyag az elmúlt évtizedek alatt - elsősorban a vidéki muzeumokban - sokat romlott, részben el is pusztult a helytelen tárolás és nem mindig korszerű - bár gondos és jószándéku - kezelés mellett. A konzervált anyag részbeni pusztulása, romlása arra vetett fényt, hogy az eddig alkalmazott konzerváló eljárások részben alkalmatlanok a pótolhatatlan kulturértéket jelentő gyűjtemények védelmére, kisebb részben pedig kifejezetten ártalmasak.

Természetesen a hazai megállapítások nem egyedülállóak, mert hasonló felismerésből külföldön - keleten és nyugaton egyaránt - egymást követően létesültek a közelmúltban oly központi muzeumi intézmények, melyek célja a muzeumokban tárolt - vagy magántulajdonban lévő, de nemzeti érdeket képviselő - gyűjteményeket megvédeni a további rombolástól, korszerű eljárásokon alapuló módszerekkel védelmüket biztosítani,

Hasonló belátás és cél vezette a Művelődésügyi Minisztérium vezetését, mikor 82512/1960 számú utasításával létre hozta a Központi Muzeológiai Technológiai Csoportot.

A muzeumi terület tájékoztatására alábbiakban teljes egészében közöljük csoportunk létesítését elrendelő minisztériumi utasítást:

A MŰVELŐDÉSÜGYI MINISZTER 82512/1960. sz. UTASÍTÁSA KÖZPONTI MUZEOLÓGIAI TECHNOLOGIAI CSOPORT LÉTESÍTÉSÉRŐL.

1. / A muzeumi szakanyag megőrzésének, gondozásának tudományos - elméleti és gyakorlati - módszerei kidolgozására, alkalmazása biztosítására Központi Muzeológiai Technológiai Csoport létesítését rendelem el.

A Központi Muzeológiai Technológiai Csoport (továbbiakban Csoport) 1960. május 20-án kezdi meg működését önálló javadalmi számlás intézményként a "Muzeum" költségvetési címen belül.

2. / A Csoport fő feladatai a következők:
 - a/ a muzeumi szakanyag kémiai-technikai, biológiai védelme korszerű módszereinek kidolgozása és terjesztése muzeumainkban;
 - b/ az anyagösszetétel vizsgálata ásatag és recens muzeumi szakanyagon kémiai-anatlitikai, fizikai-kémiai eljárásokkal;
 - c/ szervezett kapcsolat kiépítése vizsgálatok elvégzésére, tapasztalatszerzésre a hazai és külföldi technológiai és analitikai intézetekkel;
 - d/ a hazai és külföldi muzeumi konzerválási eljárások kísérleti laboratóriumi ellenőrzése, továbbfejlesztése;

- e/ a muzeumi szakanyag kiállítási és tárolási technológiája elvi és gyakorlati feladatainak kidolgozása;
 - f/ muzeumi restaurátorok, konzervátorok munkájának ellenőrzése, szakmai fejlődésük segítése;
 - g/ továbbképző tanfolyamok rendezése a restaurátorok részére;
 - h/ restaurálási-konzerválási szakkiadványok készítése.
3. / A Muzeumi Osztály által jóváhagyott munkatervének végrehajtása érdekében a Csoport a muzeumokkal közvetlen kapcsolatban áll és a muzeumok restauráló-konzerváló munkáját, a muzeumi szakanyag állagvédelmét szolgáló intézkedéseket tanulmányozza és ezekben a kérdésekben a Művelődésügyi Minisztérium szakmai tanácsadó szerve.
 4. / A Csoport munkáját közvetlenül a Művelődésügyi Minisztérium Muzeumi Osztály ellenőrzi.
 5. / A Csoport élén vezető áll. A vezetőt és a tudományos munkatársakat a Művelődésügyi Minisztérium Muzeumi Osztálya vezetője nevezi ki.
 6. / A Csoport feladatkörét részletesen az ügyrend tartalmazza. Az ügyrendet a Művelődésügyi Minisztérium Muzeumi Osztálya állapítja meg.
 7. / Az ügyrendben részletezett feladatok ellátásában a Csoport vezetője teljes felelősséggel jár el, muzeumok irányában azonban közvetlen intézkedésre nem jogosult. Az egyes muzeumok munkáját érintő kérdésekben az intézkedésekre javaslatot tesz a minisztérium Muzeumi Osztályának.
 8. / A Csoport gazdasági ügyvitelét - további intézkedésig - a Muzeumok Központi Gazdasági Igazgatósága látja el.

Molnár János s. k.
miniszterhelyettes

A csoport megszervezése után komoly nehézséget jelentett a működés alapfeltételét jelentő fizikai férőhely biztosítása. Május első napjaiban elkészült a kémiai laboratórium és így már biztosítottak a kutató, kísérletező és ellenőrző munka feltételei.

Csoportunk 8 főből áll: egy muzeológus vezető, két vegyészmérnök, egy laboráns, két kutató restaurátor, egy adminisztrátor és egy hivatalsegéd alkotja a létszámot.

A csoportot létrehozó minisztériumi határozat pontosan körvonalazza fő feladatainkat, így azokról most nem kívánok részletesebben beszélni.

Csoportunk módszeresen és folyamatosan fejleszti szakkönyvtárát, gyűjti a hazai és külföldi szakdokumentációt, restaurálásra, konzerválásra, muzeumi műtárgyanyag elemzésére, anyagvizsgálatára vonatkozó bibliográfiát. A gyűjtött anyagot természetesen nem csak saját munkája szá-

mára tartja, hanem az rendelkezésére áll minden muzeumi restaurátor, muzeológus, sőt egyéb szakérdeklődő számára.

Határozott szándékunk és törekvésünk, hogy csoportunk a hazai restaurátorok találkozó helye, vitaközpontja legyen mielőbb. Reális lehetőségét látjuk, hogy folyó év szeptemberében újabb helyiségek birtokában elég férőhely áll majd rendelkezésünkre ahhoz, hogy hetenkint meghatározott napon "klubnapot" tartsunk az érdeklődő restaurátorok és az azok munkája iránt érdeklődő muzeológusok számára.

Tájékoztatásul közöljük, hogy három rotaprint-sokszorosítású kiadványsorozatunk indul a folyó évben.

Célkitűzéseinket, feladatainkat teljesíteni kívánjuk, azonban ezt a muzeumi terület restaurátorai és muzeológusai segítsége, érdeklődése, bíráló támogatása nélkül nem tudjuk megvalósítani. Munkánk eredményességéhez az egész muzeumi terület segítségére szükségünk van és azt kérjük is.

(Csoportunk színhelye: Budapest, IX. Kinizsi u. 39. T.: 180-615)

dr. Némethy Endre
csoportvezető

A NEMZETI MUZEUM RESTAURÁTORI OSZTÁLYÁNAK EREDMÉNYEI A MŰTÁRGYVÉDELEM TERÉN

A felszabadulás előtt hazánkban szakképzett restaurátorokkal talán csak a Szépművészeti Múzeum rendelkezett, néhány emberből álló, magas képzettségű művészgárdája volt. 1948. után lehetővé vált, hogy az Országos Történeti Múzeumban többbizben megrendezett kiképző és továbbképző tanfolyamok segítségével egy középfoku általános restaurátori gárda nevelődjön ki. A különböző alapfoglalkozású és előképzettségű, de e szakmához vonzó, technikai ismeretekkel és kezűgyességgel rendelkező restaurátor-jelöltek közül a kiképzés és a továbbképzések, valamint a muzeumi gyakorlati munka folyamán kialakult a nagyobb budapesti és vidéki múzeumok stabil középkáder-törzsgárdája.

A Nemzeti Múzeum restaurátori osztálya nem elégedett meg, hogy tanfolyamain két-három-hónapos kiképzést adjon, hanem időnként, bár nem rendszeresen, továbbképzésben részesítette a vidéken lévő restaurátorokat, ismereteik felfrissítése, módszereik ellenőrzése, munkájuk javítása és az újabb eredmények megismertetése és begyakorlása céljából.

Bár az elvi és gyakorlati irányítás mind központilag (tanfolyamok révén), mind a helyszínen (látogatások révén), folyamatosan megvolt, a kialakult gyakorlat mégis azt mutatta, hogy a tanfolyamos (szakaszos) kiképzés módszeréről előbb-utóbb le kell mondani és az utánpótlás érdekében a rendszeres (huzamos) kiképzésnek valamilyen formáját kell kialakítani.

Ennek - középkáderek részére is - évekig kell tartania, melyben bizonyos mértékig politechnikai képzés párosul a muzeumi szakgyakorlattal, vezető-restaurátor részére pedig a felsőfoku képző-, vagy iparművészeti képzettséget restaurátori szakmai gyakorlattal kell kiegészíteni.

Több, mint egy évtizede, hogy a restaurátor-képzés terve felvetődött, s elkészítettem javaslatomat az Iparművészeti Főiskolán történő oktatásra. Javaslatomra az első két évben a kerámia-, fém-, butor-, illetőleg textil-főtanszakon a többi hallgatókkal azonos tanterv szerint, a további három évben pedig főleg a restaurátor-műhelyi és laboratóriumi gyakorlatok alkotják a tanulmányok gerincét, míg az utolsó, ötödik éves hallgatók főként szakdolgozatuk összeállításán dolgoznak. A tanmenetből kitűnik, a negyedik és ötödik évben fokozatosan bekapcsolódtak volna a ásatási helyszíni gyakorlatba és annak elméletébe is.

Intézményes szervezett szakiskolai képzés formájában mind a mai napig nem valósult meg, restaurátoraink fluktuálódása és képzettségük egyenetlensége égető szükségsszerűséggé tette az utánpótlás kérdésének újszerű, a tervszettnél talán bizonyos szempontból még jobbnak is mondható megoldást.

A Nemzeti Múzeumban jelenleg intézményesen folyó utánpótlás-nevelés formájának helyessége esetleg kétségbevonható, de tartalmában és huzamosságát illetőleg feltétlenül helyes. Tanulóképzés (jelöltoktatás) címen napi hat órás foglalkoztatással középiskolás alapképzettségű restaurátor-növendéket három éves képzésben részesítünk. A gyakorlati kép-

zés anyag- és munkafolyamat ismeretből, (az egyszerűbbektől kezdve a komplikáltabbakig) és ásatási helyszíni teendőkből áll. Az elméleti képzés gerincét a Régészeti Kézikönyv általános tudnivalói, főként pedig a restaurálás-konzerválásról írott fejezetek részletes ismerete képezi. A Régészeti Kézikönyv természetesen alapnak tekinthető, és a tanulók megismerik azokat az új eredményeket is, amelyeket a hazai tudományos kutatás elért, vagy amelyekről a külföldi szakirodalom mint legjobbakról hirt ad.

A Nemzeti Muzeumban folyó tanulóképzés ujszerűségénél fogva ha kísérletnek tekintendő is, mindenesetre olyan kísérlet, amely biztató eredményt ígér.

Ha az élet bármely területén igaz az a megállapítás, hogy az elmélet nem választható el a gyakorlattól, akkor a restaurálás-konzerválás területén ez fokozottabban fennáll. A Magyar Nemzeti Múzeum restaurátorosztályának termelési és tudományos eredményei mindenesetre ezt a tételt erősítik meg.

A felszabadulás óta eltelt 17 esztendő jelentős fejlődést hozott a múzeum-ügy, ezen belül a restaurálás, konzerválás tudománya területén. Hatalmas méreteket öltött a magyar föld történetének kutatása, nagy lendületet vettek az ásatások és az ujonnan felszínre került leletanyag tudományos feldolgozása. A mi régészeinkre várt a megelőző rendszer alatt felhalmozódott raktári és ásatási leletanyag rendezése és értékelése is. Mindez természetesen fokozott feladatot rótt a restaurátorokra, akiknek konzerváló, restauráló munkájától, ennek minőségétől és kapacitásától függ a régész feldolgozó munkája. Több százezerre volt tehető a feldolgozásra váró anyag fém- és kerámia darabszáma. A mennyiségileg hatalmas feladat mellett számos nagyjelentőségű minőségi feladat, kezelési probléma is adódott, részint a leletanyag összetételének és állapotának változottsága miatt, részint pedig a nagyértékű leletek különleges kezelési szükséglete miatt.

Ezek az igények és számszerűleg hatalmas feladatok nagy követelmények elé állították a restaurátor-osztályt, a munka minőségének állandó javítása mellett a termelékenység fokozása terén. Megoldásra vártak még bizonyos munkavédelmi feladatok is, amelyeket az előbbiekkal egyesítve kellett sikerre vinni, (pl. a különböző savgőzök - dolgozókra és leletanyagra káros - hatásának kiküszöbölése, a fémek mechanikus tisztításakor keletkező légszennyeződéstől való védekezés, - a lehetőségekhez képest, - egészséges és célszerű munkahelyek biztosítása, továbbá az, hogy a restaurátor-osztály megfelelhessen a fokozott követelményeknek.

E feladatokat a munka ujszerű szervezésével, az új eljárások segítségével lehetett elvégezni. A hatalmas tervfeladatok közepette, sőt jó részét, azok hatására, a restaurátor-osztály mindennapos munkája mellett létrejöttek az alábbi új eljárások:

1. / Nemespatina képzése, szintetikus uton (ujítás)
2. / fémtárgyak hiányzó részeinek galvanplasztikai uton való kiegészítése (ujítás),
3. / újból romlásnak indult fémtárgyak helyi elektrolitikus kezelése (ujítás),

4. / mész és vizkő eltávolítása fajánsz felületekről kémiai uton (ujítás),
5. / mész és vizkő eltávolítása csonttárgyakról kémiai uton (ujítás),
6. / Vacuumos eljárás fémtárgyaknak oxid-rétegükkel történő konzerválására, tömeges kezelésre alkalmas (találmány),
7. / vacuumos eljárás muzeumi, levéltári és könyvtári anyagok rovarkártevői és penészedés elleni védelmére, tömeges kezelésre alkalmas eljárás (találmány),
8. / Elasztikus forma műanyagból, galvanoplasztikai és gipszmásolatok készítéséhez, műtárgyak sokszorosítására alkalmas eljárás, amely nagymértékű minőségjavulást is eredményezett (ujítás),
9. / vastárgyak tanninos kezelése - bizonyos esetekben akár az ásatás helyszínén is könnyen alkalmazható, ideiglenes tömeges előkonzerválásra alkalmas eljárás (ujítás),
10. / mechanikus fémtisztításnál keletkező réz- és vasoxid lokalizálására alkalmas munkaeszköz (ujítás).

Mint látható, a kisebb jelentőségű problémákat ujítások által igyekeztek megoldani, a két vacuumos találmány pedig átfogóan oldotta meg a muzeum (és könyvtári-levéltári) gyűjteményanyag alapvető problémáit.

A két vacuumos találmány a szerves (fémyanyag) és a szerves (fa, textil, szőrme, szőnyeg, könyv, kéziratok, stb.) gyűjteményanyag megóvására a technikailag leghaladottabb, eredményeiben a jónak mondható legujabb eljárás, amely jelentéktelen beruházás mellett hatalmas pénz-, anyag- és munkaerőmegtakarítást eredményez és gazdaságosságánál és termelékenységénél fogva belátható időn belül lehetővé teszi az egész ország fémyanyagának tömeges konzerválását, valamennyi szerves anyagu gyűjtemények folyamatos sterilizálását. Hogy ez mennyiben valósul meg, a Minisztériumtól függ.

A Nemzeti Muzeum restaurátori osztályán sikerült megoldani a konzerválásnak eddig ismert legnagyobb problémáit hazai viszonylatban, azért még továbbra is szükséges a kutatószellem ébrentartása és fejlesztése.

Baki Győző

Ásatásokból előkerült nedves faanyagok konzerválásának lehetőségei.

Mocsaras, lápos területek talajából, kiszáradt folyómedrekből és tófenekéből, tőzegtől, egykori trágyadombokból és pöcegödrökből gyakran kerülnek elő kisebb-nagyobb fatárgyak, néha feltűnően "ép", a tárgy eredeti méreteit és formáit hiven őrző állapotban. Kiszáradás után azonban ezek a fatárgyak nem egyszer a felismerhetetlenségig eltorzulnak: eredeti térfogatuk felére, harmadára zsugorodnak, vetemednek, megrepedeznek, sok esetben teljesen szétmállanak, szétporladnak.

A faanyagok ellenállóképessége a vízzel és talajnedvességgel szemben közismert. Ez az ellenállóképesség azonban csak látszólagos, mert a talajban lévő vegyületek és mikroorganizmusok huzamosabb idő alatt a fa anyagát is megtámadják. A bomlás azonban nem egyenletes, nem terjed ki egyformán a fa különféle szerkezeti elemeire: elsősorban a cellulózanyag és az inkrusztáló gyantás anyagok bomlanak el, és oldódnak ki, ligninváz nagyjából ép marad. Ez az oka annak, hogy a fatárgyak megőrzik eredeti térfogatukat, de szerkezetük fellazul, szivacsossá válik. Az elbomlott anyagok helyét víz tölti ki. Az ásatásból előkerült fatárgyak rendszerint nagyon sulyosak és a ligninváz csekély tartószilárdsága folytán saját súlyuktól eltörnek, ami a kiemelés munkáját nagyon megnehezíti. Száradáskor az üregeket kitöltő víz eltávozása folytán a ligninváz összeesik és ez okozza az említett zsugorodást és torzulásokat.

Az ásatásokból nedvesen előkerült faanyagok konzerválása, különösen ha nagyobb méretű faszerkezetekről, gerendákról, hajótestről stb. van szó, nem könnyen megoldható feladat. A legegyszerűbb megoldás a vizalatti tárolás, ez azonban muzeumi szempontból nem megfelelő és nem is mindig keresztülvihető. A lassu kiszáritás (pl. homokban) és utána fokozatos akklimatizálás a légköri körülményekre hosszadalmas és nem feltétlenül eredményes módszer, mert a száradás okozta torzulások veszélyét nem küszöböli ki.

A száradás roncsoló hatásában nagy szerepet játszik az a nyomás, amelyet a távozó víz felületi feszültségénél fogva gyakorol a meggyöngült sejtfalakra. Ezt küszöböli ki a biológiában használt oldószercserés módszer. Itt a vizet alkohollal, az alkoholt éterrel cserélik ki és az utóbbit elpárologtatják. Hátránya, hogy költséges és az éter használata miatt tűzveszélyes is. Az utóbbi szempont miatt éter helyett terciér butilalkoholt (trimetilkarbinol) is szoktak használni. Ugyancsak a biológia területén használatos eljárás a fagyasztásos száritás. Itt a vizet jéggé fagyasztva erős vákuumban szublimáltatják. Hátránya, hogy drága és bonyolult felszerelést igényel és csak kisebb tárgyakat lehet ily módon kiszáritani.

A kiszáritás, még ha a legnagyobb gondossággal végzik is, önmagában nem elegendő, mert nem oldja meg a szerkezetileg gyengült faanyag megerősítését. Erre a célra a telítő eljárást szokták alkalmazni. A legrégebben ismert módszer a timsós telítés. Alapja az, hogy a forró víz kétháromszoros mennyiségű timsót tud feloldani. Lehülve a timsó kiválik és a fa pórusait kitölti. Az eljárás hátránya, hogy magas hőmérsékleten (95 C°) kell végrehajtani és a timsó a fát nagyon megnehezíti. A száradás folyamán fellépő vetemedések a timsós eljárásnál nem mindig kerülhetők el.

A legjobb lehetőségeket a kérdés megoldására a napjainkban egyre több változatban megjelenő szintetikus nagymolekulájú termékek ígérnek. A British Museum laboratóriumában polietilén-glikol viaszokkal végeztek kísérleteket. A telítést a viaszok vizes oldatával, szobahőmérsékleten kezdik majd a hőmérsékletet fokozatosan emelik, egészen a viasz olvadáspontjáig, kb. 40 C°-ig. Közben a víz elpárolog és a fa az olvadt viasszal telítve marad. Az eljárás elég hosszadalmas, a telített fa nehéz és a viasz könnyen kiolvad belőle, de a tárgy alakját jól megőrzi.

Kitűnő eredményeket hozott a berni muzeum által kidolgozott fakonzerváló eljárás. A konzerválásra a CIBA cég Arigal C elnevezésű melamin-formaldehid műgyantáját használják. Ez vízben jól oldható műgyanta-előkondenzátum. A faanyagot először a gyanta oldatával telítik, majd katalizátort tartalmazó oldatba merítik, ahol a fa belsejébe felszívódott gyanta rövid időn belül megszilárdul. Az így kezelt fák egyáltalán nem szenvednek torzulást, vagy zsugorodást. A műgyanta nem tömi el a fa pórusait, hanem a sejtfalakba felszívódva azokat megszilárdítja, ezért az így kezelt fatárgyak tulságosan könnyűek, ami kissé zavaró épp úgy, mint szokatlanul világos színűk. Ezek a hátrányok azonban idővel talán kiküszöbölhetőek lesznek.

Melamin, formaldehid és karbamid-formaldehid előkondenzátumokat a Szovjetunióban is használnak faanyagok kezelésére. Ezek a műgyantatípusok látszanak legalkalmasabbnak nedves faanyagok konzerválására, mert vízzel könnyen elegyednek, vizes közegben hőhatás nélkül, vegyi uton kikeményithetőek, a fát nem szinezik el és nem adnak a fa felületén lakkszerű bevonatot és zsugorodásuk, különösen a melamingyantáké, nem nagy.

A Központi Muzeológiai Technológiai Csoport az elmúlt év őszén az Országos Műemléki Felügyelőségtől azt a megbízást kapta, hogy az utóbbi időben az ásatásokból egyre nagyobb számban előkerülő faszerkezetek, nevezetesen a Szigetvárott előkerült gerendák és a Nagyvázszyban talált fa-medence és hidmaradványok konzerválására dolgozzon ki eljárást. Az anyagok megválasztásánál az említett szemponton kívül még azt a körülményt is szem előtt kell tartani, hogy egész nagy méretű és jórészt beépített faanyagokról van szó, tehát semmiféle bemeztetéses vagy fűrésztéses átitatási módszer nem jöhet számításba. Fontos szempont volt továbbá, hogy az anyag kellő mennyiségben beszerezhető legyen.

A Szigetvári faanyagból kapott mintákon laboratóriumi összehasonlító kísérleteket hajtottunk végre:

1. / Timsó oldattal,
2. / Polivinilacetát toluolos oldatával, nedvesítőszert alkalmazásával,
3. / Vízzel hígított karbamidgyantával,
4. / Alkohollal hígított karbamidgyantával,

Az oldatokat, a helyszíni munka lehetőségeit szem előtt tartva, egyszerűen a gerendaszelvényekre locsoltuk, addig amíg azok több oldatot már nem szívtak be. Kikeményedés után a gerendaszelvényeket szétfűrészteltük, és megnéztük a behatolás mélységét.

A legjobb eredményt az alkoholos (denaturált szesz) karbamid-gyantaoldat adta, a behatolás helyenként a fa keresztmetszetének 75 %-át is el-

érte. Kiszáradás, ill. a gyanta kikeményedése után zsugorodást, vetemedést, repedezést nem tapasztaltunk, a faanyag rendkívül szilárd és szívós lett, és a régi épületefák természetes szürkés-barna színét mutatta.

A kísérletek eredményei alapján ezzel a módszerrel konzerváltuk a Nagyvázsonyi várban korábban előkerült kb. 2x3 m-es famedencét és a farkasverem hidmaradványait is. A konzerváláshoz Celodal I. elnevezésű, német gyártmányú karbamidgyantát használtunk denaturált szesszel higitva 1:2 arányban. A kikeményítést 10 %-os oxálsav oldattal végeztük a gyanta súlyára számított 3 %-ban. A gyantaoldatot locsolással és keféléssel vittük fel a farészekre. A kezelt fák rövid idő alatt egészen megkeményedtek, foszlékonyosságuk megszűnt és ez az állapotuk a téli hónapok időjárási viszonyosságai után is megmaradt.

A külföldi és hazai eredmények alapján tehát elmondhatjuk, hogy a nedves faanyagok konzerválása a vízben oldódó melamin és karbamid műgyantákkal megoldható. További kísérleteink arra irányulnak majd első sorban, hogy a konzerváló oldatnak a fába való minél tökéletesebb beszívódását elősegítsük a vakuumtechnika, ozmózis, esetleg villamosáram igénybevételével.

Takács Vilmos

Szerves fémbevonat.

A nemesfémekből készült muzeumi tárgyak bevonására alkalmas szerves anyagok kiválasztásának kérdése régen foglalkoztatja a szakembereket. A Központi Muzeológiai és Technológiai Csoport is egyik feladatának tűzte ki ennek a problémának a megoldását.

A fémbevonó anyag feladata, hogy a fémfelületet tökéletesen elzárja a fémre károsan ható környezettől, tehát összefüggő, szigetelő réteget képezzen rajta. A célnak megfelelő bevonóanyagoknak a következő követelményeket kell teljesítenie:

1. / Összefüggő, pórus- és repedésmentes, tökéletesen záró réteget képezzen a felületen,
2. / A kialakult réteg vékony és láthatatlan legyen,
3. / A felület jellegét meg ne változtassa,
4. / A bevonandó tárggyal és a környezettel szemben tökéletesen közömbös legyen,
5. / A bevonandó felülethez tökéletesen tapadjon,
6. / Normális körülmények között ne szenvedjen kémiai átalakulást,
7. / Nedvességet sem fizikailag sem kémiailag ne kössön meg és ne eressen át,
8. / A tárgyra hidegen felvihető legyen,
9. / A tárgyról annak sérülése nélkül tökéletesen eltávolítható legyen,
10. / Megfelelő rugalmassága és szilárdsága legyen a mechanikai hatásokkal szemben.

A természetes anyagok, a kémiailag átalakított természetes eredetű anyagok és a szintetikus anyagok, amelyeket a muzeumokban eddig erre a célra használtak a fenti követelmények egy, de gyakrabban több pontja alapján bizonyultak alkalmatlannak. A paraffin, a cerezin nem alkalmas arra, hogy pár mikron vastagságu réteget képezzen, mert ebben az esetben egyrészt nem véd kellőképpen, másrészt a teljesen összefüggő, hézagmentes hártya kialakítása nehéz. A különféle lakkok, amelyek hidegen vihetők a tárgyra (pl. celluloidlakk) már rendszerint kialakulásuk közben is, de később feltétlenül megrepedeznek. A sellak alkalmatlanságát muzeumi szakembereknek nem kell bizonyítanunk.

Minden szempontból megfelelőnek találtuk a polivinilacetát bevonatot. Az oldat alakjában felvitt polivinilacetát víztiszta, átlátszó, fényálló, megfelelően rugalmas, teljesen összefüggő, 10-20 mikron vastagságu egyenletes filmet képez a tárgy felületén. Hazánkban a polivinilacetát-készítmények közül a legáltalánosabban a nyugatnémet gyártmányú Mowilith-okat (gyártja: Farbwerke Hoechst AG., Frankfurt am Mein-Hoechst) használják. (Beszerezhető: Vegyipari Készletező Vállalat, Budapest, V. Kozma Ferenc u. 3.) Az általunk javasolt célra a Mowilith 20-as és 30-as egyaránt megfelel. Legtöbb szerves oldószerben - benzolszénhidrogénekben, észterek-

ben, ketonokban - jól oldódik. A tárgyalt oldószeres bevonat lényege, hogy a felületen egyenletesen elosztatott oldatból az oldószer elpárolgása után a polimér vékony, térhálós, összefüggő filmszerű réteg formájában marad vissza.

Az 5 %-os polivinilacetát (Mowilith 20) tuluol: aceton 9:1 arányu oldószerkeverékében elkészített oldatát ecsettel mártással és szórással is felvihetjük a tárgyra. A bevonat védőhatását laboratóriumunkban tömény kénhidrogén atmoszférában ellenőriztük ezüst tárgyon. A fényesre polirozott ezüstlemeznek az a része, amely bevonattal nem volt ellátva, sötétszinű ezüstsulfidból álló felületfuttatást kapott, a védett része ellenben teljesen változatlanul állta a tömény gáz hatását. A bevonat jelentősége abban rejlik, hogy alkalmazása esetén szükségtelenné válik az ezüst tárgyak gyakori mechanikai és kémiai tisztítása. A tárgyak szempontjából ennek muzeumi tárolási idő figyelembevételével nagy jelentősége van, mert a gyakori dörzsölés a tárgy finom megmunkálását idővel eltünteti.

A polivinilacetát védőbevonat helyesen alkalmazva sem színét, sem fényét nem változtatja meg a fémtárgynak. Felvitele előtt zsirtalanítani kell a felületet. Az oldószer megfelelő kombinációjával (pl. 20 % etilacetát bekeverésével a tuluolba) matt felületű fémtárgy bevonására is alkalmas, mert ebben az esetben a kialakult film teljesen fénytelen. Tiszta oldószerrel (aceton) tökéletesen eltávolítható.

Eddigi munkánk során sikerrel alkalmaztuk ezüst, aranyozott ötvös tárgyak, aranyozott bronz és bronz butorveretek bevonására. Az Iparművészeti Múzeum nagy jelentőségű Ligneureux konzolasztalának letisztított vereteit ezzel az anyaggal vontuk be. Meggyőződésünk, hogy a kívánalmaknak minden szempontból alkalmas bevonóanyagának tekinthető az érmék konzerválására is. Alkalmazásának eddig bevált területe minden bizonnyal még tovább fog bővülni. Most folynak kísérletek a passzívált vastárgyak felület bevonására.

Dr. Schlager Károlyné

Ásatási kerámia-anyag ragasztása.

Hazai muzeumainkban kerámia tárgyak ragasztására általában sellakot használnak. Ennek a hőre lágyuló ragasztóanyagnak hátránya, hogy világosszínű kerámiák ragasztására nem használható anélkül, hogy a sellak sötét vonala a törési, ill. ragasztási vonalakon élesen el ne válna a ragasztott, vagy restaurált tárgy színétől. A tárgy megjelenése ennek következtében megváltozik, és a tárgynak olyan képe jelenik meg, amelynek formája az eredeti marad, de felületét sötétszínű vonalak hálózzák be a töredezettség mértékének arányában. E jelenség kiküszöbölésében a fehér sellak használata bizonyos fokig kielégítő eredményt ad, de beszerzése még napjainkban is komoly problémát jelent. A sellak használatához hozzájárulnak még azok a nehézségek is, amelyek azokon a helyeken merülnek fel, ahol nincs gázszolgáltatás és propán-bután gázpalackot sem lehet beszerezni. A ragasztásnál a benzinlámpa használatát kerülni kell, mert a sellakban lévő viasz kiég, a borszesz-égő lángja pedig nem tudja eléggé felmelegíteni a sellakot. A sellak ragasztó-képessége mindkét esetben csökken, sőt a túlégés következtében a kerámia-anyagon kémiai és szerkezeti változások jöhetnek létre.

Ezeknek a problémáknak az ismeretében indult meg a kutatás olyan ragasztóanyagoknak a kikísérletezésére, amelyek a muzeumi céloknak megfelelnek és egyszerű a technikai felhasználásuk, a sellak jótulajdonságaival rendelkeznek, hazai készítmények, illetve a kereskedelemben beszerezhetők.

Kísérleteink során kipróbáltuk a cellulózacetát, a polivinilbutirál és az oxylin-présmassza ragasztó-képességét, valamint ezeknek technikai felhasználását. A választás azért esett elsősorban ezekre az anyagokra, mert szintelenek, jó a ragasztóképességük és rugalmasságuk. A kísérletek során azonban kitűnt, hogy a cellulózacetát nem használható muzeumi anyag ragasztására, mert későbbi javítások, a ragasztó kötése utáni kiigazítások alig hajthatók végre, mivel a cellulózacetát kötés után nehezen oldható. A polivinilbutirál a körülményes többszöri előtisztítási műveletek, valamint nagyfoku rugalmassága miatt nem alkalmas kerámiák ragasztására. A celluloidos ragasztó használatával külön nem foglalkoztunk, mert korábbi tapasztalatok alapján nagyfoku zsugorodása miatt nem alkalmas kerámia-anyag ragasztására. Az oxylin-présmassza (gyártja: a Győri Lakk és Festékgár) a vele szemben támasztott követelményeknek jól megfelelt, mivel oldhatósága nem változik, kellő szilárdságu, szintelen testlen. Utólagos hibák, elcsuszások a ragasztási felületnek oldószerrel történő ecsetelésével kiigazíthatók.

Az oxylin-présmasszás ragasztás munkamenete a következő:

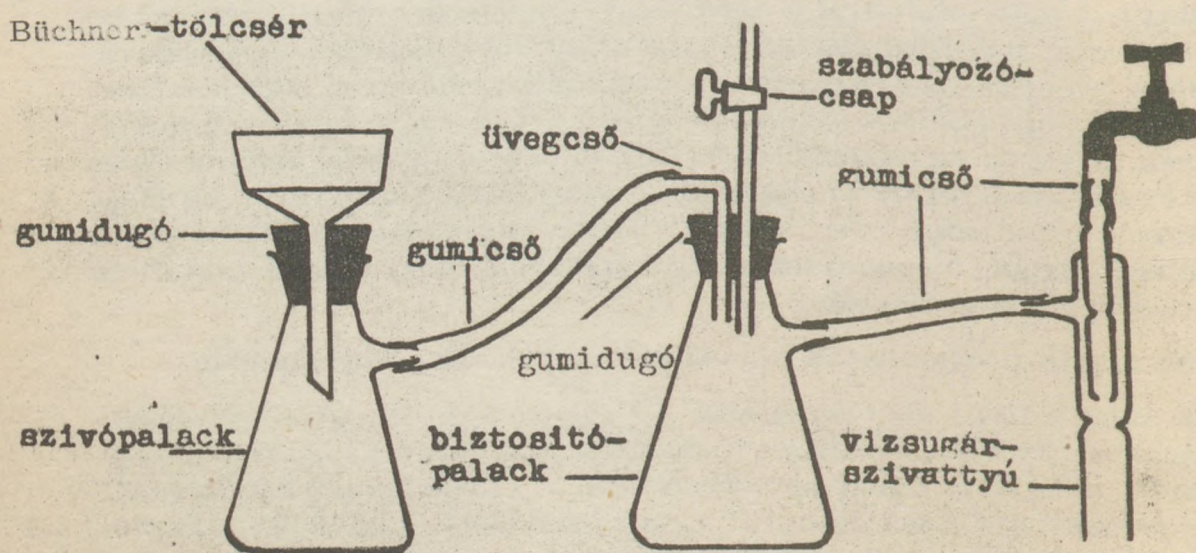
A megtisztított és összejelölt, ill. összekeresett darabokat szárítószekrényben, tűzhelylapon vagy villanymelegítőn $40-50\text{ C}^{\circ}$ -ra felmelegítjük, majd - miként a sellakos ragasztásnál - a törésfelületeket bekenjük oxylin-présmasszával. Az összeillő és a ragasztóanyaggal bekenet darabokat összenyomjuk és így tartjuk, amíg a ragasztóanyag kellően meg nem szilárdult. A megszilárdulás gyorsasága függ a kerámia anyag hőmérsékletétől, valamint a ragasztóanyag oldószertartalmától.

A ragasztás folyamán kitüremkedett ragasztóanyagot nitrohigitóba vagy acetone etilacetát, esetleg acetone és amilacetát 1:1 arányu keverékébe mártott textildarabbal távolíthatjuk el. Torzulás, vagy egyes darabok elcsuszása esetén nitrohigitóval vagy acetone-etilacetát, ill. acetone-amilacetát oldatával a ragasztást ecseteljük és a ragasztó oldódása után az elcsuszott részt a helyére illesztjük. Az Oxylin présmassza cellulózalapu ragasztószer, amelynek nagy a kötőszilárdsága. Külső behatásokkal szemben rendkívül ellenálló. Nedvesség hatására kötés után sem kémiailag, sem fizikailag nem változik meg. Számos oldószere van. Legjobban az A vagy B jelű nitrohigitóban oldódik, de oldják az acetone, továbbá az un. oldószervek (pl. acetone-etilacetát-toluol-benzol keveréke). Az iparban számos helyen alkalmazzák ragasztóanyagként - főleg olyan vegyesanyagu készítmények esetén, ahol nagyobb erőhatások és hőmérséklet-változások lépnek fel, (pl. vitorlázórepülőgépek bordáinak, burkolatának, egyes fém és fa, továbbá fa és textil részeinek egymáshoz erősítésére ill. ragasztására).

A restaurátor mindennapi munkája közben előfordulhat, hogy az előbb ismertetett ragasztószer nem áll rendelkezésre, ezért kénytelen restaurációs munkája során sellakot használni. Hogy a barna sellak kellemetlen tulajdonságai kiküszöbölhetőek legyenek, kísérleteket folytattunk fehér sellak előállítására és olyan módszert dolgoztunk ki, amelynek alapján még a kevésbé jól felszerelt, kisebb vidéki restauratori laboratóriumban is nehézség nélkül elő lehet állítani a szükséges mennyiségű fehér sellakot.

Elkészítése a következő:

190 ml vízben feloldunk 10 g nátriumkarbonátot. Az oldatot felforraljuk és forrás közben 20 g sellakot adunk hozzá. A sellak feloldódása után az oldatot hűtjük, majd szűrjük. A szűrés szívószűrővel is történhet, amelynek nagy előnye, hogy a szűrés ideje lényegesen lerövidül. A szükséges csökkentett nyomást, ha vákumszivattyu nem áll rendelkezésre, vizsugárszivattyúval is előállíthatjuk. A vizsugárszivattyú természetesen csak olyan helyeken alkalmazható, ahol nagynyomású (3-2 atm.) vízvezeték van. A szívó-szűrő készülék az alábbi rajz alapján állítható össze:

Szivó-szűrésnél a munkamenet a következő: A készüléket összeszereljük, majd a vizsugárszivattyút összekötjük a vizcsappal és a csapot megnyitjuk. A Büchner-tölcsérbe helyezett szűrőpapírt megnedvesítjük és ujjunkkal az átlyukasztott fenékhez jól oldanyomkodjuk. A szürendő oldatot csak ezután öntjük óvatosan a szűrőbe. A szűrés befejeztével a biztosítópalackon lévő csapot megnyitjuk, néhány percig várunk, hogy a nyomás kiegyenlítődjék, majd a vizcsapot elzárjuk. A vákuumcsövet csak ezután húzzuk le a szivópalackról.

Szűrés után a szűrletet újból felforraljuk és forrás közben részletekben nátriumhipoklorit adunk hozzá mindaddig, amíg a szűrlet színe sárgásszinű nem lesz. Ezután hűtjük, majd tömény sósavval kicsapatjuk a sellakot az oldatból. A sav adagolását mindaddig folytatjuk, amíg sellakiválást tapasztalunk. Ezután a viaszmentesített sellakot folyóvízben jól ki-mossuk és tiszta vagy denaturált szeszben feloldjuk.

A fehér sellakot víz alatt is szokták tárolni, de ezt nem javasoljuk, mert a sellak hosszabb-rövidebb idő alatt elveszti oldhatóságát. Fehér sellakkal a ragasztás ugyanugy történik, mint a barna sellakkal.

Csillag Gyula

- . -

Bunsenégő városi gáz nélkül.

Ahol városi gáz nem áll rendelkezésre, igen könnyen - egyszerű, házilag összeállítható berendezéssel - üzemeltethetünk Bunsenégőt. 40-50 cm. hosszú és kb. 5 cm. átmérőjű fekvő csövet lazán megtöltünk vattával. A cső két végét átfurt dugóval zárjuk el úgy, hogy a furat a dugó felső harmadában legyen. A vattát átítatjuk 2-3 dl benzinnel. A dugókat jól záróan illesszük a csőbe. A furatokba 5-8 mm belső átmérőjű üvegcsövet helyezünk. Az egyik csőbe levegőt fujtatunk, a másik csövet a Bunsenégőhöz kapcsoljuk gumitömlővel. Az égő szabályozó hengerével a levegőnyilást teljesen elzárjuk, vagy csak kis nyílást hagyunk. Ugyanolyan lángot kapunk, mint a városi gáz használata esetén.

A levegőnek a benzingőzös csőbe juttatása történhetik fujtatóval, vizsugárfuvóval, vagy gazometer segítségével. Ha egyszerre több égőt akarunk táplálni, a berendezés megfelelően nagyobbra méretezendő. Ily esetben szívesen szolgálok további tanáccsal.

Hunek Emil
mérnök

Muzeumok szerepe a népművelésben.

Az utóbbi években, különösen a művelődéspolitikai irányelvek megjelenése óta, egyre jobban előtérbe kerül a muzeumok nevelési funkciója, közművelődési rendszerünkben elfoglalt helye, szerepe. Ma már világos, hogy a kultúra felmérhetetlen kincseit, emlékeit őrző muzeumaink tárgyi anyaga és tevékenysége nem önmagáért van, hanem a széles tömegek művelődését és gyönyörködését szolgálja. Ez azonban nem jelenti azt, hogy a muzeumok közművelődési funkciójukat minden esetben a kívánt tudatossággal és intenzitással gyakorolják, mint ahogy ez kitűnt a novemberben rendezett országos muzeumi konferencián is. Ma még nem mondhatjuk el, hogy muzeumaink zökkenőmentesen illeszkednek be közművelődési rendszerünkbe, kulturális életünk áramkörébe, noha az ehhez szükséges feltételek igen kedvezőek.

A felszabadulás óta eltelt 16 esztendő alatt muzeumaink megerősödtek és minőségi átalakuláson mentek keresztül. Ez kifejeződik a muzeumok és gyűjteményeik számszerű növekedésében, marxista társadalomfelfogást és eszmeiséget tükröző tartalmi alakulásában, a muzeumi feldolgozás, a tudományos munka feltételeinek megteremtésében és eredményeiben, valamint a muzeumok anyagának, eredményeinek népszerűsítésében, a muzeumok közművelési tevékenységének tartalmi fejlődésében, hatókörének szélesedésében. Az az általános gazdasági és politikai fejlődés, mely a muzeumok tevékenységében is megmutatkozott, fokozta a dolgozók széles tömegeinek kulturális érdeklődését, igényét, melynek kielégítésében és fejlesztésében egyre nagyobb szerepet kell vállalniuk muzeumainknak is.

A muzeumok közművelődési funkciójával, feladataival kapcsolatban mindenekelőtt azokat a lehetőségeket kell tisztázni, melyek növelik a muzeumok sajátos eszközeivel folytatott közművelési tevékenység hatókörét, hatásfokát és amelyek elősegítik a muzeumok szerves bekapcsolódását, beilleszkedését közművelődési rendszerünk egészébe. A vidéki muzeumok tanácsi kezelésbe történő átadása, a megyei muzeumi hálózat kialakulása megteremtették a muzeumok népművelési munkájának kedvező előfeltételeit. Ezzel lehetővé válik, hogy a muzeum népművelési munkája szerves részévé váljon a helyi népművelésnek és tervszerűen alakuljon. Ennek kedvező jelei már néhány megyében mutatkoznak (Borsod, Heves, Szabolcs). A művelődésügyi osztályok terveiben már jelentkezik a muzeumok népművelési munkája, mint a megye népművelésének szerves része azonban a muzeumok népművelési munkája még mindig nem foglal el olyan jelentős helyet a népművelési osztályok terveiben, melyet jelentősége indokolna.

A muzeumok eddig is igen jelentős népművelési tevékenységet fejtettek ki, azonban ez nélkülözötte a kellő összhangot, együttműködést a helyi népművelési apparátussal, más népművelési intézményekkel. A tanácsosítás adta feltételek mellett a helyi népművelés egységes tervezésével a muzeumok jobban tudják szolgálni a helyi kulturális igényeket, szükségleteket és ez az együttműködés a muzeumi szakemberek népművelési hozzáértését fokozza, ugyanakkor a népművelési apparátus dolgozói is egyre

inkább a saját eszközüknek érzik a muzeumot és nem kívülről szemlélik tevékenységét. A muzeumok népművelési tevékenysége ezzel intenzívebben és szervezesebben szolgálja a helyi kulturális szükségleteket. Új jelenség, hogy a megyei népművelési tanácsadók terveiben is felbukkan helyenként a muzeumok népművelési tevékenységével kapcsolatos módszerek vizsgálata és terjesztése. Tekintve azonban, hogy a népművelés e szervei újak, munkájuk csak kialakulóban van, a muzeum népművelési tevékenysége csak esetlegesen bukkan fel terveikben, s jelentkezik munkájukban. A muzeumok népművelési tevékenységét segítené, ha a népművelési tanácsadók ismeretterjesztő szakbizottságai tervszerűen foglalkoznának a muzeum népművelési tevékenységének vizsgálatával és a munka módszertani oldalával. Ez ugy lenne igazán gyümölcsöző, ha a népművelési tanácsadók ismeretterjesztő szakbizottságában helyi muzeumi szakemberek is tevékenykednének.

A muzeumok területi munkája mindeddig csupán a gyűjtőterületre terjedt ki, ami a megye többi muzeumainak a megyei muzeumtól való különállását eredményezte. A hálózati rendszer kiépítése a munka irányításában, eszmei tartalmában, az egységes nevelési módszerek követésére, eredményes módszerek kialakítására és terjesztésére a muzeumok népművelési munkájának igen fontos kérdés, azonban a gyakorlatban ennek módszerei még nem alakultak ki. Ennek tudatos elősegítése és a területi hálózati munka elveinek és módszereinek tisztázása és kidolgozása egyik olyan fontos feladat, melyet a muzeumok tanácsosításából adódóan le kell vonni. A népművelésben az utóbbi évek egyik legfontosabb eredménye a Művelődési Otthon hálózat megteremtése és a Művelődési Otthonok hálózati területi munkájának kialakítása. Bár a muzeumok hálózati, területi munkája nemcsak népművelési feladatai végzésében fontos, hanem a muzeum egyéb tevékenységébe is, mégis a Művelődési Otthon-hálózat területi munkája számos tapasztalatot szolgáltat a muzeumok népművelési tevékenységéhez is.

Ahhoz, hogy a muzeumok népművelési tevékenysége, nevelőmunkája ténylegesen a népművelés szerves részévé váljon, hogy a muzeumok megtalálják helyüket, feladatukat a helyi népművelésben, szükség van a munka szervezesebb koordinálására és az együttműködésre a muzeumok és a népművelés között, elsősorban a Művelődési Otthonokkal. A helyi koordinációs bizottságokban vegyenek részt a muzeumok munkatársai is, és a munka koordinálásánál a muzeumok népművelési munkáját is vegyék számításba.

A muzeumok közművelődési tevékenysége igen sokrétű és ha a feladatokat helyesen tisztázzuk, felbecsülhetetlen népművelési szerepük. A muzeumok közművelődési tevékenysége a muzeumokban és a muzeumokon kívül egyaránt folyik. A muzeumokban elsősorban a kiállítások azok, amelyek révén a muzeumok klincseit a dolgozók nevelésének szolgálatába állítjuk.

A kiállításoknál más problémát tartalmaz az állandó és mást az időszaki, vagy vándorkiállítások rendezése. Azonban mindkét típusu kiállítás rendezésénél alapvető szempont az egységes nevelési célkitűzés tisztázása, érvényesítése és a tartalom szerinti rendezés, ami a nevelési célkitűzés és a kiállított anyag belső összefüggéseinek egységét jelenti. A korábban rendezett állandó kiállításaink egyik alapvető fogyatékosága a szemantizmus volt, ami abban is megnyilvánult, hogy a helyi sajátosságokat, a helyi profilt figyelmen kívül hagyták, vagy nem vették eléggé figyelembe a kiállítások

tárgyánál, illetve tematikájánál. A tematikus, a helyi jelleget nélkülöző témaválasztás és a tematikus rendezési elvek következtében állandó kiállításaink nagyrészt uniformizálódtak. Pl. a közönség ugyanazt láthatta Keszthelyen, mint Hódmezővásárhelyen, vagy Székesfehérvárott. A helyi népművelési áramkörbe való bekapcsolódás lehetővé teszi, hogy muzeumaink reálisan felmérjék a helyi kulturális szükségleteket, érdeklődést és ezt annak megfelelő kiállítási tematikával szolgálják.

Különösen alkalmasak a helyi igények szolgálatára és az aktuális gazdasági, politikai feladatokból származó kulturális célkitűzések szolgálatára az időszakos vagy vándorkiállítások. Ezt bizonyítja az a nagyarányú érdeklődés és látogatottság, melyet a dolgozók tanúsítottak az időszakos, ill. vándorkiállítások iránt. Nem egyedülálló Veszprém példája, ahol az állandó kiállítások elavultsága miatt időszakos kiállítások rendezésével sikerült a látogatók számát 1961-ben az előző év duplájára emelni.

Az elmúlt években rendezett időszakos kiállításaink nagyrésze képzőművészeti jellegű volt. Noha a dolgozók képzőművészeti nevelésére igen nagy szükség van, mert köztudomású, hogy az izlés és az esztétikai ítéletalkotás nevelésében még mindig nagy a lemaradás a más művészeti ágakban való neveléshez viszonyítva (pl. irodalmi, vagy zenei nevelés eredményeihez képest), azonban az időszakos kiállításoktól joggal várjuk el a nagyobb változatosabbá, melyen belül a táj-jelleg, a lakosság rétegződésbeli meghatározottsága (mezőgazdasági, ipari, stb.) és a soron következő gazdasági, politikai feladatok szolgálata, az aktuális események, a helyi sajátosságok, lehetőségek és a sokoldalú nevelés, a korszerű művelődés igényei egyaránt helyt kapnak. Az időszakos kiállítások igen gondos tervezést és összhangot igényelnek, különben nem biztosíthatjuk változatosabbá, sokoldalúságukat és intenzitásukat.

A vándorkiállítások is nagyobb átgondoltságot igényelnek olyan szempontból, hogy tematikájuk egyaránt érdeklődésre tarthasson számot a különböző bemutatóhelyeken. Ilyen alapvető tematikai meghatározó tényező lehet a tájjelleg, vagy az aktuális gazdasági termelési politikai feladatok elősegítése. (Pl. a mezőgazdaság átszervezése, tsz-ek megszilárdítása, a korszerű nagyüzemi termelési kultúra elősegítése, stb.) Az eddigi tapasztalatok azt bizonyítják, hogy a vándorkiállítások ilyen szempontból nem mindig átgondoltak, ezért nem váltják ki mindenütt a remélt érdeklődést és mert jellegüknek ellentmondók, kihasználatlanok maradnak. (A pécsi festők anyagából rendezett vándorkiállítás, amely pl. Szegeden már nem váltott ki érdeklődést, stb.)

Mindenütt szükséges a kiállítások módszertani oldalát kimunkálni, a módszertani munka színvonalát fokozni, mert ez sajátosan olyan népművelési feladat, mely a muzeumokra tartozik, melyeket a muzeumoknak kell megoldaniuk. Sőt a muzeumi szakembereknek segítséget kell nyújtaniuk metodikai szempontból a muzeumokon kívül, népművelési keretben (pl. művelődési házakban, üzemekben, stb.) rendezett kiállításokon is.

A kiállítások eredményességét van hivatva elősegíteni a kiállításvezetés, a katalógus, a kiállítási propaganda különböző eszköze (rádió, televízió, film, sajtó, reprodukciók, előadások, stb.) A tárlatvezetés problémája nemcsak a vidéki muzeumokban hagy kívánnivalót maga után, hanem országos muzeumainkban is. Történt ugyan kísérlet egyik országos muzeumban (S.

szeti) muzeológus tárlatvezető beállítására, azonban itt nem elég az anyag tudományos ismerete, hanem ennek párosulnia kell az átadás, a népszerűsítés készségeivel. Rendelkeznie kell a tárlatvezetőnek azokkal a módszertani, pedagógiai és pszichológiai ismeretekkel, amelyekkel a közönség különböző csoportjainak eredményesen át tudja adni a szükséges ismereteket, azaz elő tudja segíteni a látottak értelmes felfogását és rögzítését úgy, hogy ez szolgálja a közönség világnézeti-ideológiai nevelését is. A műélvezés lélektanának elmentmondó a magnetofonnal történő tárlatvezetés.

A katalógusokkal és a vezetőkkel szemben támasztott népművelési követelmény, hogy műfajilag funkciójának megfelelő legyen. A vezetőnek tartalmaznia kell a kiállítás koncepcióját és elő kell segíteni azt, hogy a közönség át tudja tekinteni a kiállítást, rögzíteni és felidézni tudja azt. A vezető első sorban műfaji adekváltságával szolgálja a tudományos népszerűsítés követelményeit. Ezzel szemben, ha megnézzük egy-két országos muzeumunk katalógusát, azt tapasztaljuk, hogy műfajilag tisztázatlanok és nem egységesek, aránytalanul sokat foglalkoznak egy-egy részletkérdéssel és nem követik a kiállítás arányait és gondolatmenetét.

Kedvezőbb helyzetbe kerül a kiállítási propaganda azáltal, hogy a muzeumok és a népművelési apparátus, a népművelési intézmények együttműködése a tanácsosítás révén szervezettebb lett. Az ebből eredő lehetőségeket a kiállítási propaganda változatos eszközeinek és módszereinek kialakítására realizálni kell.

A kiállításokon kívül, vagyis a vizuális formák mellett a muzeumokban folyó tudományos ismeretterjesztés szóbeli és írásos uton történik. Mint a kiállítások példája mutatja, a muzeumok népművelésében a vizuális, az írásos és szóbeli elemek együtt jelentkeznek, a különböző formákban azonban egyik, vagy másik elem jobban érvényesül és így ezek jellegét meghatározza. A muzeumok szóbeli ismeretterjesztő munkája részint mint a kiállítási propaganda része, szorosan a kiállításokhoz, tárlatokhoz kapcsolódik, másrészt pedig a helyi népművelés különböző formáinak programjait, tematikáit kell szolgálnia. Említésre méltó pl. az az igény, amelyet a tömegesen elterjedt és megszilárdult, jelentős rétegeket érintő, igényesebb, új népművelési forma, a közművelődési akadémiák támasztanak a muzeumokkal szemben az akadémiák tananyagának változatos, sokoldalú feldolgozásában. Az ilyen és az ehhez hasonló népművelési igények kielégítése igen jelentős mértékben növeli az érdeklődést a muzeumok anyaga iránt, növeli a kiállítások látogatottságát és jelentős lépést jelent a muzeumok nevelőmunkájában. Számos jó kezdeményezést és példát lehetne említeni arról, hogy a közművelődési akadémiák tematikai tervezésénél már jelentkezik az együttműködés a muzeumok, a népművelési apparátus és az akadémiák rendezőszervei között. (Esztergom, Szada, stb.)

Az írásos ismeretterjesztés is - ugyanugy, mint a szóbeli - részint kiállításokhoz kapcsolódik, másrészt a muzeumok tudományosan feldolgozott anyagának ismertetését szolgálja. E cél szolgálata jegyében születtek meg a Muzeumi Baráti körök és egyesületek kiadásában megjelenő "Muzeumi Füzetek" és az ezekhez hasonló kisebb, tudományos ismeretterjesztést szolgáló népszerű kiadványok. Ezek tematikailag a muzeumokban művelt szakágakhoz igazodnak. Így témájuk sokrétű, változatos. Gyakran helytörténeti kérdéseket mutatnak be, melyek a tudományok és művészetek különböző területeiről való s így esetenként meglehetősen lazán kapcsolódnak a muzeumok anyagához,

tevékenységéhez, a muzeumi tudományos munka eredményeinek népszerűsítéséhez. Mivel ezek hatásos eszközei a tudományos ismeretterjesztésnek, ezért el kell érni, hogy mindinkább a sajátos muzeumi ismeretterjesztést szolgálják.

Másik fontos feladat, hogy ezek a muzeumi kiadványok a tudományosság és a népszerűsítés követelményeit egyesítsék magukban.

Bár a Muzeumok Központi Propaganda Irodája a muzeumok tudományos és ismeretterjesztő kiadványainak sajtótechnikai és kiadási vonatkozásaival foglalkozik, kívánatos lenne, hogy ezen túlmenően a kiadványok terveinek kialakításában és a kivitelezésében a fenti népművelési szempontok maradéktalan érvényesítésével is részt vegyen. A Propaganda Iroda feladata lenne ezen túlmenően a muzeumok népművelési munkájának módszertani kérdéseivel, a tapasztalatok összegyűjtésével, értékelő feldolgozásával és terjesztésével foglalkozni. Ez a munka a jelenleginél nagyobb koordinációt és együttműködést igényelne az olyan intézményekkel, mint a TTIT és a Népművelési Intézet, melyekkel kapcsolata jelenleg igen laza, vagy egyáltalán nincs. A Muzeumi Propaganda Irodának elsősorban a muzeumi népművelési munka, propaganda irányítása a feladata.

Az országos muzeumoknak, szakosított jellegüknél fogva elsősorban a muzeumi népművelési munka, nevelés tartalmának kialakításában és a tartalomtól fakadó módszerek kialakításában van jelentős szerepük. Pl. a Természettudományi Múzeum az országban az egyik legilletékesebb intézmény az iskolán kívüli természettudományos nevelés, a természettudományi ismeretterjesztés végzésére és irányítására. Vagy a művészeti izlés muzeumi eszközökkel való nevelésében nyilván a Nemzeti Galériának, a Szépművészeti Múzeumnak, Iparművészeti Múzeumnak és más országos muzeumainknak van legnagyobb jelentőségük és tapasztalatuk, amelyből országos szerepüknél fogva következik, hogy a muzeumi esztétikai, izlésfejlesztő munka főfeladatait végezzék. Vagy a korszerű műveltségben, a korszerű termelési kultúrában fontos szerepet játszó műszaki, technikai, politechnikai ismeretek terjesztésére is nyilván a legilletékesebbek a különböző szakmuzeumok. Külön probléma, hogy ezek a muzeumok az illetékes szaktárcákhoz tartoznak, így irányításuk és tevékenységük, különösen népművelési vonatkozásban nem egységes.

A Múzeum Barátok Köre jelentős társadalmi bázist jelent a muzeumoknak. A Múzeum Barátok Körének tevékenységével munkájuk tervszerű, irányításával és tevékenységük tapasztalatainak összegyűjtésével, értékelésével azonban eddig nem foglalkoztunk jelentőségükhöz képest, holott e körök tagjai a muzeumok első számú propagandistái és a muzeum társadalmi tevékenységének aktivistái. Tevékenységüket meg kellene vizsgálni az olyan népművelési formákkal kapcsolatban is, mint a honismereti körök, helyi gyűjtemények kialakítása, stb.

A muzeumok tanácsosítása igen kedvező feltételeket szolgáltat ahhoz, hogy a muzeumok társadalmi bázisát növeljük, amely mindenekelőtt a muzeumi és népművelési apparátus, a különböző közművelődési intézmények és a muzeumok együttműködésével érhető el.

(A cikket vitaanyagának szánjuk, kérjük hozzászólásaikat. /Szerkesztőség/).

Katona Imre Muzeumi Főoszt.

"A Föld és Élet fejlődéstörténete" kiállítás néhány
módszertani problémájáról.

A múlt évben nyílt meg ismét a Természettudományi Múzeum rendezésében "A Föld és Élet fejlődéstörténete" című kiállítás. A kiállítás már 1954-ben megnyílt ugyan, de sajnos az 1956-os tűzvész alkalmával súlyosan megrongálódott. Ennek helyreállítása és újrendezése fejeződött be az 1961. január 28-án történt ünnepélyes megnyitással. Az újrendezés nagyon sok új, azóta publikálásra került kutatási eredmény beiktatására adott módot, de ugyanakkor teljes művészi felfrissítést is jelentett.

Az újrendezés közben több módszertani probléma merült fel, melyeket a teljesség igénye nélkül e cikkben óhajtunk közzé tenni. Ezzel segítséget óhajtunk nyújtani kiállításrendezés közben hasonló problémákkal találkozó szaktársaink számára.

Előjáróban le kell szögeznünk, hogy a természettudományos kiállítások sajátos jellegűek.

Sajátosak mondanivalójukban. Minden természettudományos kiállítás célja a természet törvényeinek megismertetése, a jelenségek közötti összefüggések feltárása. Őslénytani kiállítás esetében Földünk és a felszínén kialakult Élet szakadatlan változásának, fejlődésének dokumentumokkal - ősmaradványokkal, kőzetpéldányokkal - történő bemutatása.

Ez a cél vezette a kiállítás rendezőit akkor, amikor a kiállított anyagot a legszorosabb logikai egymásrakövetkezésben és a fejlődés töretlen, előre- és felfelhaladó vonalának kidomborításával mutatta be. S hogy ez sikerült, bizonyítják a látogatók részéről elhangzott megnyilatkozások, amit legjobban talán egyik látogatónk, Petrák Károly, vendégkönyvünkbe bejegyzett alábbi véleménye tükröz: "A kiállítás megmutatta valóban az anyag állandó változását, mozgását. Nagyszerű ez a fejlődés!".

Másik célja az ilyen kiállításoknak a tudományos megállapítások elméleti értékén kívül rámutatni e megállapítások gyakorlati vonatkozásaira, a népgazdaságban való hasznosíthatóságukra.

Sajátosak ezek a kiállítások a bemutatás módjaiban is. Egy évmilliók homályba vesző, szinte valóságos élvilágot kell megjeleníteni. A legfontosabbak e téren a tárgyi bizonyítékok, az eredeti leletanyag. Nagy sokszor azonban a kivitelezés lehetősége határt szab a szakember tudományos elgondolásainak. Például: hiába van egy gyönyörű szép 15 kg-os Ammoniteszünk, ha súlyát nem bírja el a vitrin. Tehát a szemléltetés legváltozatosabb módjait - szobor, gipszleányomat, festmény, grafika, fénykép, csiszolat, stb. - kell használnunk az adott esetben.

Az előbb vázolt sajátosságnak meg van a maga követelménye és következménye, melyet a rendezőknek a legmesszebbmenőkig figyelembe kell venniük. S itt elértünk az első igen fontos problémához: a szöveg terjedelmének problémájához.

Hosszu szöveg, vagy rövid szöveg? Rögtön hozzá kell tennünk, hogy a kérdés ilyen felvetése nem helyes. Nyilvánvaló, hogy egy nagyobb területű kiállítás forgatókönyve hosszabb lesz, mint egy párnégyzetméteres kiál-

litásé. Tehát mindig a bemutatott anyaghoz kell mérnünk a szöveg mennyiségét, ha e fontos kérdésben állást akarunk foglalni. Ha sok a bemutatandó tárgy, ennek magyarázó szövege is nagyobb helyet kell hogy kapjon. Természetesen a magyarázatnak szabatosnak s ugyanakkor kielégítőnek kell lennie.

A szöveg terjedelme sok tényezőtől függ. Növelheti többek között az elkerülhetetlen szakkifejezések magyarázata. Talán egyetlen tudomány sem dolgozik annyi idegen szakkifejezéssel, mint a föld és őslénytan. Ezek egy tekintélyes része lefordíthatatlan. Gondoljunk csak az egyes földtörténeti időszakok neveire, mint pl. kambrium, szilur, devon, stb. A szakkifejezések egy másik része lefordítható ugyan, de még lefordítva sem mond sokat a látogatóknak. Pl. Trilobita = háromkaréjos ősrák. Ezeket tehát meg kell magyarázni, összehasonlítást kell tenni a mai élővilág hasonló képviselőivel, utalni kell analógiákra. Ez természetesen a szöveg terjedelmét növeli.

Hosszabb szöveg esetén igen jól bevált módszer az u. n. tipizálás módszere. A legfontosabb szövegrészek nagyobb betűtípussal szedve a kisebb igényű látogató számára is biztosítanak egy vezérfonalat, melyet a kiállítás megtekintésekor követhet. De a nagyobb igényű látogató is megtalálja a neki megfelelő tájékoztatást a kisebb, esetleg többféle betűtípussal szedett szövegrészben. A tapasztalat teljes mértékben igazolta e módszer helyességét. Bár kiállításunk forgatókönyve 140 oldalas, a tipizálással a nagyobb betűtípusú szövegrészek hangsúlyt kapva, kissé háttérbe szorítják a kisebb betűtípusú szövegrészeket. Ilymódon a kiállítás írott részét tekintve a látogató összbenyomása kedvező volt, a szöveget nem találta hosszúnak, sőt - amint erről a vendégkönyvbe tett nem egy bejegyzés tanuskodik - sokhelyen még részletesebb magyarázatot követelt. Az elkerülhetetlen hosszabb szövegrészeknél - szintén a tapasztalat bizonyítja - a bekezdésekkel való tagolás feloldja a szöveg tömörségét és áttekinthetőbbé teszi.

E problémakörnél szeretném megemlíteni, hogy egy rövidszövegesű forgatókönyvtípus kialakítására kísérletet teszünk a "Kőszénvidékeink földtani kialakulása" c. vándorkiállítás szöveggönyvének megírásakor. Arra gondolunk, hogy itt csak a legszükségesebb magyarázatot fűzzük az anyaghoz, s az összefüggésekre a szemléltetés szélesebb körű alkalmazásával inkább csak utalnánk.

A másik fontos probléma, milyen színvonalon közöljük a mondani valót. Világosan kell látnunk, hogy tudomány nélkül nincs ismeretterjesztés. Mivel tudományos ismereteket és megállapításokat közlünk a kiállításokon keresztül, elengedhetetlen, hogy azok korszerű színvonalon kerüljenek a látogató elé. Gondoljunk arra, hogy a mai ember természettudományos műveltsége az iskolai és iskolán kívüli oktatás eredményeként az utóbbi években hatalmasan emelkedett. S akkor, amikor az űrhajózás problémáiról, az atomkutatásról, vagy az antibiotikumok kutatásáról nemcsak a szaklapok, hanem a napi sajtó is tudósít, nem szabad nekünk sem visszariadnunk a jól megmagyarázott szakkifejezések használatától, az újabb kutatási eredmények ismertetésétől vagy a tudomány fejlődésére serkentőleg ható újabb témák tárgyalásától. Hiszen a kiállítás a látogatók természettudományos műveltségi színvonalát emelni s nem a mesemondó szere-

pét betölteni hivatott.

Tehát a helyes álláspont: a szöveg legyen szakmailag kifogástalan, egyértelmű, ugyanakkor egyszerű mondatszerkesztésű, első olvasásra érthető és élvezetes.

A kiállítási vitrinek berendezésénél további probléma a zsufoltság kérdése. Nagyon fontos, hogy a látogató a kiállított anyagot könnyen áttekinthetően kapja. Egy-egy kiállítási tárgy között legyen tér, levegő. Szem előtt kell tartanunk azt az elvet, hogy a kiállítási vitrin nem gyűjtőszekrény. Az anyag észszerű, a kiállítástechnika fogásait és a művészeti megoldások változatosságát kiaknázó elrendezése még tekintélyes anyag bemutatása esetén sem lesz zsufolt, fásasztó.

Felvetődött a gombnyomásra mozgó szemléltető eszközök alkalmazásának kérdése is. A módszer kétségtelenül nagy lehetőségeket rejt magában, de éppen kiforratlansága miatt, kiállításunkban való alkalmazhatóságáról korai volna véleményt alkotnunk. Nagy előnye, hogy a bemutatást igen szemléletessé teszi, de nem szabad megfeleledkeznünk hátrányairól sem. Legtöbb esetben eléggé költséges, mint bonyolult mechanizmus nagyon könnyen elromlik s így gyakori javításra szorul, s bizonyos mértékig - különösen a fiataloknál - a működtetése éppen a mondanivalóról vonja el a figyelmet. Alkalmazhatóságát ezek alapján esetenként kell elbírálni. Van ahol nagyszerűen beválik, mint példa erre a Vértes László által rendezett őstörténeti kiállítás egyes részei, másutt viszont éppen fentiek miatt nem alkalmazható ilyen eredményesen.

Természettudományos kiállításokban elsőrendű fontosságuk a diorámák és életképek is. Ezek alkalmazása több szempontból is kívánatos. Hatásuk nem egyszer lenyűgöző. Elsősorban azért, mert az élőlényt abba a környezetbe állítja bele, amelyikbe annakidején élt, s mellyel a legbonyolultabb biológiai kölcsönhatásban volt. Másodsorban nagyszerű példát mutat arra, hogy ezek megjelenítése komoly, tudományos és művészi előtanulmányok eredménye. Eredeti lelettel, ennek híján fényképpel és szöveges magyarázattal azonban fel kell hívunk a látogatók figyelmét arra, hogy a diorámában megjelenített állatok nem a tudósok és művészek fantáziájának szülöttei, hanem eredeti ősmaradványok alapján készült tudományos rekonstrukciók. Vigyáznunk kell azonban, hogy a diorámák alkalmazását túlzásba ne vigyük, mert kiállításunk panoptikum szerűvé válhat.

Általános jellegű kiállításnál probléma merülhet fel a hazai anyag bemutatásának arányát illetően. Kiállításunkon, ahol földtani adottságaink ezt lehetővé tették, a tárlók egy részét a magyar anyag bemutatására szántuk. Jelentőségüknek megfelelő helyet biztosítottunk a magyar érdekességeknek is. Ezzel kettős célt szolgálunk, egyrészt a magyar leleteknek az élővilág fejlődési folyamatába, mint egységes egészbe való beleillesztését végezzük el, másrészt eleget teszünk azon kötelességünknek, hogy számos európai leletünket közkinccsé tesszük.

Ki kell még térnünk néhány nem kimondottan szakmai módszertani problémára is. Elsőnek itt a világítástechnikát említeném meg. Főleg hangsúlyozni, hogy a tárgyak megvilágítása milyen jelentőségű. A vitrinekben kiállított tárgyak legtöbbször megkapják a kellő megvilágítást,

de a tárlókon kívül elhelyezett nagyobb darabok nincsenek a megvilágítással is kielégítően kihangsúlyozva. Sajnos a tapasztalat bizonyította be, hogy erre a kérdésre is több figyelmet kell fordítani. Néhány igen értékes leletünk a terem közepén alacsony tárlóban van elhelyezve. A mostani felülről kapott megvilágítás mellett ezek nincsenek kellőképpen az érdeklődés középpontjába állítva. Így pl. a világhírű ipolytárszói lábnyomos homokkő, vagy a Chiroterium lenyomat oldalról jövő megvilágítás hiányában nem váltja ki a kívánt hatást.

Kérdés még a szövegek felerősítésének módja is. Két eljárás van. Az egyik szerint a szöveget közvetlen a vitrin felületére erősítik s ekkor a szöveg a tárló lemezeinek síkjában a leletek érvényesülését jobban elősegíti. Ez különösen kicsi és lapos tárgyak felirataként előnyös. A másik mód, amikor a szöveget akár fa, akár karton, akár üveglemezre erősítve vagy festve helyezzük a tárgyakhoz. Ez különösen az egyhangú, illetve egysíkú felület mozgalmassabbá tételére kiválóan alkalmas. Ennek a két felerősítési módnak alkalmazásához sémát nehéz adni, azt mindig az adott helyzet dönti el.

E metodikai problémák taglalása után két javaslatot szeretnék felvetni a kiállításokkal kapcsolatban.

Az egyik: egymásután nyílnak fővárosunkban és vidéken az egyre szebb és színvonalasabb kiállítások. Méltán vivnak ki elismerést a hazai és külföldi szakemberek és művészek részéről egyaránt. Rejtegetnivalónk tehát nincs. Ezekután érthetetlen, miért nem írjuk ki e szép kiállítások forgatókönyv íróinak, a kivitelezésben résztvevő művészeink és technikai kivitelezőink neveit. Javaslatunk az volna, hogy hasonlóképpen mint a filmeknél, egy rövid listában tüntessük fel egy izléses tablón az alkotók neveit, akár a kiállítás elején, akár a végén.

A másik: a kiállítások a dolgozók legszélesebb tömegeihez szólnak, nekik készítjük, őket neveljük velük. Furcsán hangzik, de mégis úgy van, hogy a látogatók véleménye a kiállításról csak a vendégkönyvön keresztül jut kifejezésre és így el hozzánk. Rendszeresíteni kellene a kiállítás-látogatók és a kiállításrendező tudományos dolgozók közötti találkozókat, melyen akár két formájában elmondhatnák mindazokat a problémákat, amelyek a kiállítás megtekintése közben felvetődtek bennük. Így további kiállításaink a látogatók véleménye és hozzászólásainak figyelembevételével, még színvonalasabbak és közvetlenebbek lehetnének.

Dr. Kecskeméti Tibor

A Muzeumbaráti Kör munkája a gyulai Erkel Ferenc Muzeumban.

Sok muzeum mellett működik baráti kör, vagy valamilyen más néven szereplő olyan társadalmi alakulat, mely a muzeum munkáját segíti, népszerűsíti. Ezeknek a köröknek az életét semmiféle szabályzat sem írta eddig elő. Működésük spontán s ezért esetenként más és más is. Minthogy a túlzott szervezet, a merev előírások ezen a területen inkább ártanak, mint használnak, szerencsésnek tartjuk, hogy a muzeumi munkát támogató különféle szervezetek működését különösebben nem szabályozzák.

Ez a laza szervezet, sőt szervezet nélküliség a fő erőssége a muzeumbaráti körök munkájának. A gyulai Erkel Ferenc Muzeum baráti körének például nincsenek "tagjai". Következésképpen nincsen tagsági díj sem. Mindenkit muzeumbarátnak tekintünk, aki munkánk iránt érdeklődik. Az érdeklődés az a kritérium, ami valakit muzeumbaráttá tesz. Ennek az érdeklődésnek sok mindenben meg lehet mutatkoznia, de mindig úgy, hogy a muzeum nyújtson valamit, hogy az érdeklődést mindig fenn tudja tartani. Ezért például mindazoknak megszerezzük a címét, akik valaha is betették lábukat a muzeumba. A címtár segítségével minden kiállításunkra meghívót küldünk. A meghívó címzés időtöltő munkáját is muzeumbarátok végzik. Azoknak a muzeumbarátoknak, akik azután szorosabb kapcsolatba kerülnek a muzeummal, mint egy kiállítás megtekintése, mindig folyamatosan konkrét feladatot kell adni. Ilyen konkrét feladat például a címzés. A feladatok szétosztásánál vigyázni kell arra, hogy mindenki olyan munkát kapjon, amit szívesen csinál, amihez ért. Sokféle munka adódik minden muzeumban, lehet köztük válogatni. Mi a baráti kör tagjainak segítségével gondozzuk a muzeum kertjét, végezzük az adódó csomagolásokat, a falragaszok egy részének intézményekhez, boltokhoz való eljuttatását, közönségszervezést stb. Arra azonban ugyancsak vigyázni kell, hogy kezdettől fogva mindenki olyan konkrét feladatot is kapjon, ami a sajátos muzeumi munkával kapcsolatos. Minthogy a muzeumi munka alapja a tudományos tevékenység, arra vigyázni kell, hogy a nagyon is sokoldalú gyakorlati jellegű munkák mellett mindig legyenek tudományos feladatok is. Ennek érdekében az Erkel Ferenc Muzeum Baráti Körének tagjai önképzőkörükben havi ugynevezett "szakmai" megbeszéléseken számolnak be témájukról. Decemberben annyi témát tűztünk ki, ahány aktív tagra számítunk a jövő év során. Az utolsó megbeszéléseken önkéntes vállalás alapján kiosztottuk a témákat és megbeszéltük az időpontot is, hogy mikor számolnak be a végzett munkáról. 1961-ben a következő ilyen témák szerepeltek: Munkácsy Mihály Gyulán, Szombathy Antal reformkori alispán, Gyulai László, A gyulai Béke sugárut története, A gyulai vásárok emléke, A meglévő céházslók, A gyulai Posta működése 1944. október 6 - 1945 május 1-ig, Városunk emlékművei, A bélyeggyűjtés Gyulán, A sarkadi vár emléke hiedelmekben, Híres gyulai készítmények, Egy elfelejtett gyulai üzem, Az Élővíz-csatorna állatvilága, A gyulai kórház vonzásterülete ma és 50 évvel ezelőtt, Gyulai utcanevek, Bartók Béla Gyulán, A várrestaurálás vitás kérdései, stb. A havonta egyszer megtartott szakmai megbeszélés két beszámoló-ból áll. A beszámolókat a megjelentek megvitatják, általában sok új a beszámoló számára is új adattal egészítik ki. Ezek a szakmai megbeszélések az esetek többségében is tudományos vonatkozásban sok újat, érdekeset nem mondanak, de többször előfordult, hogy a megbeszélések során értékesíthető új adatoknak, szempontoknak a

akadtunk a nyomára. Előfordult az is, hogy egy-egy értékes tárgy begyűjtéséhez vezettek. Természetesen lehetséges olyan eset is, hogy a beszámoló méltánylandó tudományos munkát végzett, Ilyen is fordult már elő nálunk. Ezt a dolgot, a hozzászólásokkal együtt az adattárban helyeztük el.

Bármilyen értékes legyen is egyik vagy másik beszámoló, a szakmai megbeszélések legeredményesebb tudományos tevékenységének azt tartjuk, hogy nagy segítséget nyújtanak a gyűjtőmunkához, Nemcsak úgy, hogy egy-egy ritka vagy valamilyen szempontból érdekes tárgy begyűjtésére, illetőleg előzőleg felderítésére kérjük őket, hogy a beszámolók során sok felgyűjteni való tárgyról, adatról esik szó, hanem úgy is, hogy a baráti kör egy állandó és a muzeummal folyamatos kapcsolatot tartó jelentőhálózattal szerepét tölti be.

A muzeumbaráti tagság látható jele az, ha évente előfizet valaki a kiadványsorozat az évi 10 számára 30. - Ft-ért, 3 Ft. -tal pedig a meghívók előállításához, postázásához járul hozzá, Kiadványsorozatunk most lépett a negyedik évébe s eddig 36 száma, valamint 5 különkiadványa jelent meg.

Fontos mozzanat annak érzékeltetése, hogy kap valamit a muzeumtól érdeklődéséért, munkájáért vagy éppen pénzéért a baráti kör tagja, Ezért nemcsak engedmény az emberi hiúságnak az, hogy már az idén az év utolsó kiadványa végén feltüntetjük minden előfizetőnk nevét, hanem pedagógiai megnyilatkozás is.

A mi muzeumbaráti körünk nagy erőpróbája évenként a Muzeumi Hét megrendezése, szervezése. Az egy hétig tartó, mindennapos kulturális eseménynek komoly feladat közönséget biztosítani és az egész héttel kapcsolatos sokféle tennivalót elvégezni. Ezekben eleddig mindenkor nagy segítséget kaptunk a baráti kör tagjaitól. Például, a legutóbbi muzeumi hét közönségét üzemenként és intézményenként muzeumbarátok szervezték, ők hordták szét a falragaszokat is, tekintélyes munkát vállaltak az adminisztrációban, gondoskodtak az előadóterem időben való befűtésének és nyitvatartásának ellenőrzéséről, a szükséges kellékek (például vetítógép, vetítőgépállvány, elsötétítés, magnetofon, hangerősítés, stb.) meglétéről, stb.

A munkák elvégzésének legfőbb biztosítéka a személyes kapcsolat illetőleg a személyes érdekeltség. A személyi kapcsolatokat úgy is ápoljuk, és a személyi érdekeltségeket úgy is növeljük, hogy negyedévenként sokszorosított körleveleket küldünk szét, amiben a muzeum és a baráti kör eseményein kívül névszerint felsoroljuk az előfizetőket, a különböző munkákat végzőket, stb.

Ezek a körlevelek különben arra is jók, hogy helyettesítik a gyűléseket, megbeszéléseket. Adminisztrációt úgy is ad eleget a pontos nyilvántartás. Ez is egy kulcskérdés. A nyilvántartás gerincét egy állandóan gyarapodó, folyamatosan kiegészített és kijavított cimlista alkotja. A névsorhoz fűződően feljegyzünk minden érdemleges mozzanatot: kit mi érdekel, milyen természetű munkát vállalt, vagy vállalhatna, mit teljesített, mit, mikor kapott a muzeumtól, stb. Ezekben a nyilvántartásokban az is szerepel, hogy melyik muzeumbarátot mikor látogattuk meg. Mert ez is fontos mozzanata a személyes kapcsolatnak, méghozzá igen jó formája.

Az ilyen látogatások alatt különösen sok muzeumilag értékesíthető adatnak, ismeretnek jutnak birtokába. Mi például ilyen látogatások révén jutottunk hozzá néprajzi gyűjteményünk két legutóbbi legjelentősebb anyagegyütteséhez, egy teljes bognár- és párjátitkító kovácsműhelyhez.

A baráti körnek vannak negatív vonásai is. Bizonyára másutt is felmerültek olyan tendenciák, hogy a baráti kör függetlenítse magát a muzeumtól, sőt annak valamiféle irányító szerve legyen és egy vagy két ambíciózus amatőr sokszor helytelen elképzeléseinek és tudománytalan dilettantizmusának érvényesülési területévé válják. Ilyen és hasonló tendenciáknak a kiküszöbölésére célszerűbb a baráti kört állandóan szélesíteni, adódó alkalmakkor szakértők bevonásával vitákat rendezni, a személyes kapcsolatokat és érdekeltségeket fokozni.

Az érintett kérdések csupán egy kis részét alkotják egy-egy baráti kör életének. Szándékosan sem tértem ki minden lehető esetre, formára, ötletre. Ezek sokfélesége, esetenkénti különbözősége biztosítja éppen azt, hogy ezek a baráti körök eredményes munkát végeznek, segítik a muzeumot feladatai megoldásában. Az a felfogásunk, hogy minden muzeumnak saját magának kell adottságainak megfelelően kialakítani azt a legmegfelelőbb formát, ami a legtöbb eredményt biztosítja. Lehetséges ugyan tapasztalatok átadása, sőt szükséges is, de a gyakorlatban a tapasztalatok ugyanis az adott helyzetnek megfelelően alakulnak, változnak.

Végezetre nem hallgathatunk elegendő szubjektív és bizonyára általános véleményt. A muzeumok jelenlegi adminisztratív ellátottsága mellett nehéz elképzelni, hogy az eddigieknél sokkal mozgalmasabb, elevenebb muzeumbaráti élet bontakozzék ki. Muzeumaink új szervezeti formáinak megtervezésénél és kivitelezésénél erre a szempontra is feltétlenül gondolniuk kell az illetékeseknek.

Dankó Imre

A muzeumlátogatás művészete.

Művészet-e a muzeumlátogatás? Igen az, éppugy, mint az olvasás, a szindarab és film élvezése, a zenehallgatás, csak kevesebben értenek hozzá, mint az utóbbiakhoz. Az irodalomhoz meg a többiekhez a multban is hozzájuthatott mindenki, aki akart, befogadásukra szükségés érzékünk gyermekkorunk óta fejlődött. Önkéntelen megtanultuk az író alkotásainak újraélését önmagunkban, a teremő művészet visszhangját, a felidézés művészetét. Műtárgyakban, régiségekben csak pár kiváltságos dűskálhattott. A muzeumok sem a nagyközönség igényét tartották szem előtt. Rideg tudóskodással teletömték termeiket régi eszközök, vagy műalkotások sorozataival, az ember, az élet eközben elsikkadt. Dohszag űlte meg a muzeumokat. Ma másképp áll a dolog.

A szocializmus muzeuma étellel telitűdött. Emléktárgyai és műkincsei bemutatásával önmagunk történetét tárja fel, a saját őseink harcát és munkáját, szenvedését és örömét. Miképp lettűnk barlanglakó barbárból új civilizációnk emberévé. Nem szavakkal, papiron teszi ezt, hanem megfogható hiteles egykoru emlékekkel.

A kiállitások megértésére szükségés tárgyi tudást most már biztosítja a rendezés technikája. Ami ezen tul van, ötvösművek, porcellánok, butorremekék és szindus kárpitok, festmények és szobrok értű szemlélese és a szemlélet alapján a történet szellemének megragadása, ez már a művészet. Még pedig sokkal egyszerűbb, közvetlenebb, mint első pillanatra látszik. Mindenki hozzájuthat, mert mindenkiben ott nyugszik a műélvezű tehetség csirája, amely felérez, valahányszor egy szép archban, nyilű virágban, meghatű tájokban gyönyörkűdűnk. Továbbfejlesztéséhez nem kell más, mint gyakorlat. Regényolvasáshoz, muzsikához sem ugy szoktűnk, hogy előbb alaposan megismerkedűnk a zene- és irodalomemlélettel. Jó ha valaki ehhez is ért. Jó ha történeti és művészeti tanulságot szerez, de ez nem alapvetű. Engedjűk csak egyszer, hogy a régi idűk emlékeivel valóközvetlen találkozásűnk visszarepitsen bennűnk letűnt korok világába, s majd továbbvisz bennűnk a lekűzdhethetlen kíváncsiság, hogy megismerjűk emberségűnk és magyarságűnk kibontakozásának fordulatait. Álljűnk oda Szinyei Merse Pál hires képe, a Majális elé és ez a feledhetetlen színvarázslat továbbcsábít bennűnk új szépségek felfedezésére.

Ha ilyen egyszerű a muzeumlátogatű művészete, akkor kár volna sok szűt vesztegetni a dologra. Nem is akarűnk mást tenni, mint valami iránytű félét adni a mult és a szépség birodalmába kalandra készűlű felfedzőnek, hogy induljon utjára.

Jű kezdés az élet minden ügyében sorsdűntű. A kiállitás látogatást kezdjűk ünneplű lélekkel, örömmel, ahogyan egy jó szindarabba indulűnk. Vessűk el mindennapi gondjainkat, s ha tehetjűk, külsűnkkel, öltűzetűnkkel is készűljűnk. Nűknek nem kell errűl sokat beszélni, a férfiaknak Balzac-ot a nagy lélekismerűt idézzűk, aki azt írja, egészen másképpen érzi magát az, aki megborotváltkozott, mint aki nem.

Kiállitásra menet nem árt egy kis pillantást vetni muzeumépűleteinkra, valamennyi művészű alkotás. A Nemzeti Muzeum nemcsak hazánk, hanem Eurűpa egyik legszebb muzeuma. Méltűságos egyszerűség kívül,

belépve a forgóajtón, elkápráztat az előterek és a lépcsőzet gazdag vonulata. Aki napi munkáját a falai között tölti, annak is mindig a meglepetés gyönyörűségét szerzi Pollack Mihály térszínifóniája.

Nagy muzeumainkban egyszerre több kiállítás látható. Egy látogatáskor azonban mindig csak egy tárlatot keressünk fel. Kinek jutna eszébe az Ember tragédiája után még a Toscát is meghallgatni. Ezen a kiállításon azután teremről-teremre végigmegyünk a rendezés irányítása szerint. Mintegy két óra elég egy-egy kiállítás megtekintésére. Ha nincsen annyi időnk, inkább kevesebbet tartózkodjunk egy tárgynál, de ne végezzünk fél munkát. Minden kiállítás egységes egész, részleteik egyetlen eszme, egyetlen gondolat kifejezését szolgálják. Töredékes és félbenmaradt lesz annak a kiállításról alkotott képe, aki azt nem nézi végig teljesen. Első látogatásunkkor alkalmazkodjunk a muzeum vezérkara által a kiállítás rendezésében lefektetett tervekhez. De mikor másodszer megyünk felfedező utunkra, kedvünk szerint foglaljuk el azt a termet, csapjunk le arra a műtárgyra, amely leginkább érdekel bennünket. Egy nagy bemutató tudósok és művészek munkájával évekig készül, évszázadok történetét mutatja be. Egyetlen látogatáson csak futólag ismerkedhetünk meg vele. Ezekre a kiállításokra menjünk el legalább még egyszer.

A megértést szolgálja a rendszeresen történő tárlatvezetés. Csak az a hiba, hogy nehéz 20-30 főnyi csoportot úgy kalauzolni, hogy a magyarázat és a kiállított tárgy szemlélése mindenkinek állandóan egybeessen. Márpedig - makacsul ragaszkodjunk ahhoz, hogy a muzeumba látni megyünk és nem előadást hallgatni vagy olvasni. Katalógus-vásárlásról is ezért nem beszéltünk eddig. Ami magyarázatra okvetlen szükség van, azt megadják a feliratok. Vegyünk katalógust távozáskor, hogy otthon szóban és illusztrációval elmélyítsük a látottakat. De míg a kiállításon vagyunk, a magunk szemével nézzünk és lássunk. Ez minden muzeumlátogatás értelme.

A közvetlen szemlélet útján gazdagodik szín- és formaérzékünk, így ismerjük meg a különböző stílusokat, így gyarapszik történelmi ismeretünk olyan képletekkel és benyomásokkal, amelyeket a műveltség semmi más területe meg nem adhat. Muzeumaink megnyitják előttünk, a csak szemmel látható művelődési értékeknek, a vizuális kulturának a világát, önmagunknak új örömeket, mélyebb emberséget biztosítva, bennünk és általunk pedig elmélyítve népünk műveltségét.

Fejős Imre

A helyi gyűjteményvezetők tanfolyama Vas megyében.

A vidéki muzeumok 1962. évben kerülnek tanácsi kezelésbe. Több olyan kérdés vár megoldásra, melyek korábban felvetődtek. Ezek között olyanokat is találunk, melyek megoldását éppen a tanácsi kezelésbevitel sürgeti.

A muzeumi gyűjtemények jelentős része lelkes, tudomány szerető emberek gyűjtőtevékenységének köszönheti létét. Különösen vonatkozik ez a vidéki muzeumok alapjait képező korábbi szerzeményekre. A muzeumi hálózat kialakulásával, mind több szakember munkába állításával, a korábbi önkéntes gyűjtő hálózat mellett mind erősebben alakult ki a muzeumi szervezet, mely szakképzettségénél és hivatalbeli feladatainál fogva is alkalmasabb volt a gyűjtemények gyarapítására. A felszabadulás utáni időszaknak, a muzeumok államosítása fejlődési fokozatnak legfőbb jelentősége éppen abban rejlik, hogy a helyi értékes anyagok, az igen nagy társadalmi tulajdoni értékkel bíró gyűjteménytárgyak szakszerű gyűjtéssel kerültek muzeumainkba, nyilvántartásuk egységes szabályozás szerint történt, feldolgozásukat szakmuzeológusok végezték és didaktikusan felépített kiállításokban szolgálták a népnevelés és népművelés ügyét.

Minél szélesebb területre és az érdeklődők minél szélesebb körére terjed ki a muzeumi tárgyak megbecsülése, valamint az azok iránti érdeklődés, annál nagyobb szükségét kell érezni a külső aktivahálózat bevonásának. Környezetünk növény- és állatvilágának védelmét, a régészeti bejelentő szolgálatot, a helytörténeti és néprajzi anyag, valamint adatgyűjtést mindenre kiterjedő figyelemmel csak a külső aktivahálózat megszervezésével lehetett létrehozni. Ezzel párhuzamosan mind több és több terület lépett fel azzal az igénnyel, hogy a táj jellegének megfelelő természettudományi, helytörténeti anyagot ők maguk is tárolhassák és bemutathassák. Amilyen mértékben korlátozó lehet a gyűjtésnek kizárólag szakemberek útján történő megszervezése, más oldalról ugyanilyen veszélyt jelent az esetleges értékes anyagok szakszerűtlen kezelése és tárolása.

A megoldást tehát azokban a módozatokban kell keresni, midőn az egyes gyűjtési körök szakérdekeinek megfelelően a külső aktivahálózatot is bevonjuk a munkába, de ezzel párhuzamosan biztosítani kell legalább az adott gyűjtési körökön belül azokat a szakismereteket, melyeket a külső gyűjtő hálózat aktiváinak, a sokszor igen értékes anyag gyűjtése terén el kell sajátítaniuk.

A vidéki muzeumok tanácsi kezelésbe történő átadása e téren is gyökeres változásokat okozhat és helyes irányítások mellett egy újabb nagyarányú fejlődésnek lehet kiinduló pontja. Ezek a megfontolások vezették a Vas megyei muzeumi szervezetet, midőn a Megyei Tanács Művelődésügyi Osztályának támogatásával egy három évig tartó tanfolyam megszervezésére gondolt. Mivel a külső aktivák legtöbb esetben más területeken dolgoznak, ahol munkájuk idejük javát leköti, évente csak néhány napos igénybevitellel lehet számolni. Viszont a muzeumi anyag szétágazó és elmélyülő szakismereteket kívánó jellege a komolyabb foglalkozást tette szükségessé. Ezért alakult ki Vas megyében az a vélemény, hogy bár rövid ideig tartó, de évente legalább egy hetes bennlakásos tanfolyamot tar-

tunk, melynek keretében a helyi iskola és egyéb gyűjtemények vezetőivel megismerkedünk, azokat gyűjtési szabályzatainkról tájékoztatjuk és szakáganként felhívjuk a figyelmet a rendszeres, értékes gyűjtőtevékenység folytatására.

Vas Megye Tanácsa lehetővé tette, hogy 1962. április 8-11-ig csodálatos természeti táj közepén egy néprajzilag is jelentős települési falu bentlakásos művelődési házában rendezzük meg tanfolyamunkat. A tanfolyam megrendezésének szükségességét talán az bizonyítja a legjobban, hogy Vas Megye Tanácsának elhatározása szerint a jövőben csak olyanokat bizz meg az iskola, vagy egyéb helyi gyűjtemények vezetésével, akik bentlakásos tanfolyamon részt vettek és 3 év múlva csak olyanokat, akik a bentlakásos hároméves tanfolyamot eredményesen elvégezték.

A tanfolyam programjának elkészítésekor tekintetbe kellett venni, hogy a legközelebbi bentlakásos tanfolyam szakaszunkra csak egy év múlva kerülhet sor és addig is gyűjtési szakáganként a legszükségesebbekkel a résztvevőket meg kell ismertetni. Még további célként tűztük ki az elméleti ismeretek mellett a gyakorlati kérdések kihangsúlyozását is, hiszen nem elméleti ismeretszerzés volt a tanfolyam célkitűzése, hanem sokkal inkább a gyakorlati szaktanácsadás. Igyekeztünk a helyi gyűjtési és muzeumi kérdéseket és érdekeket az országos fejlődés megvilágításával is szélesebb alapokon magyarázni.

Most szeretném ismertetni a velemi 3 napos tanfolyam előre megállapított tematikáját. Még bevezetőben talán csak annyit, hogy az 1963 és 1964 évi, legalább egy-egy hetes bentlakásos tanfolyam inkább a részletkérdések megvilágítására fog kitérni, míg a bevezető tanfolyam fokozottabban az általános kérdésekkel foglalkozott.

A helyi gyűjteményvezetők velemi tanfolyamának tematikája:

1. nap,

- 08, 00 Tanfolyamnyitás.
08, 30 "A vidéki muzeumi hálózat művelődéspolitikai jelentősége"
Előadó: Dr. Balassa Iván osztályvezető, Bp. Műv. Min.
10, 00 "A megyei muzeumok szervezeti felépítése"
Előadó: Dr. Szentlélek Tihamér főig. helyettes, Szhely.
11, 30 Vita,
12, 30 Ebéd. Utána tanulmányi kirándulás a cáki gesztenyésbe.
16, 00 "A környezet természettudományi védelme"
Előadó: Horváth Ernő muzeumi oszt. vez. Szhely.
17, 00 "A természettudományi gyűjtemény gyűjtése, kezelése, nyilvántartása"
Előadó: Horváth Ernő
19, 30 Vacsora, Utána kulturális foglalkozás.

2. nap,

- 08, 00 "A néprajzi gyűjtés fogalma és körei"
Előadó: Dr. Balassa Iván

09. 00 "Néprajzi tárgyak gyűjtése, kezelése, nyilvántartása, kiállítása"
Előadó: Bárdosi János muzeológus. Szombathely.
11. 00 Vita.
12. 30 Ebéd. Utána tanulmányi séta Velemben: a község települési és népi építési sajátosságainak megfigyelése.
Vezetők: Bárdosi János - Nógrádi Géza.
17. 00 "A néprajzi értékű környezet védelme"
Előadó: Nógrádi Géza, muzeumigazgató. Sárvár.
18. 00 "A műemlékvédelem fontossága"
Előadó: Harrach Erzsébet mérnök, OMF Vas megyei területi előadó
19. 30 Vacsora. Utána kulturális foglalkozás.

3. nap.

08. 00 "Régészeti anyag gyűjtése, kezelése, nyilvántartása, kiállítása"
Előadó: Dr. Szentlélek Tihamér
09. 30 "Helytörténeti anyag gyűjtése, kezelése, nyilvántartása, kiállítása"
Előadó: Szövényi István muzeumigazgató. Kőszeg.
11. 00 "A legujabbkori történeti anyag gyűjtése, kezelése, nyilvántartása, kiállítása"
Előadó: Gerelyes Ede főigazgató, Budapest, Legujabbkori Történeti Múzeum
15. 00 Vita keretében a tanfolyam értékelése.

A tanfolyamok közvetlen kedvező hatását már néhány nappal megrendezésük után lemérhettük. A résztvevők körül többen kérdésekkel fordultak muzeumunkhoz. Többen konkrét támogatást kértek, nagyobb felelősséget érezve az anyagmegóvás és biztonság kérdésében. Mind ezeken túl a résztvevők lelkesedésétől és kellő szakismeret átadása után lelkiismeretességüktől várjuk az eddig gazdátlan helyi gyűjtemények védelmét, megerősödését és szervezett kialakítását.

Már a tanfolyam megindulása előtt Óriszentpéteren jelentős néprajzi gyűjtemény volt kialakulóban. Körmenden a gimnázium korábbi épületében iskolamuzeumi kiállítást rendeztek be, míg Jánosházán a vár épületét szerezték meg a felállítandó gyűjtemény céljaira. A velemi tanfolyamon az említett nagyobb helyi gyűjtemények vezetői problémáikat felvetették, a megyei muzeum támogatását és irányítását hatékonyabbá tehetjük.

Megbeszélésünk szerint a Megyei Tanács támogatásával negyedvenként egy napra, valamelyik jelentősebb helyi gyűjteményt látogatjuk meg. Terveink szerint első alkalommal: Jánosháza, vagy Óriszentpéter anyagát tekintjük meg.

Szentlélek Tihamér

Muzeológiai tapasztalatok olaszországi muzeumokban.

Mikor úgy gondolom, helyes, ha összefoglalom a kb. 50 ujabban meglátogatott olaszországi (elsősorban művészeti) muzeum munkájáról nyert tapasztalataimat, jól látom a mi muzeumaink életével való összehasonlítás nehézségeit is. A muzeum mindenhol a világon, nagyjából azonos feladatokat lát el, az olasz muzeumoknak azonban sok tekintetben sajátos helyük van a nyugati világ muzeumai között, elsősorban az eredeti adottságaik tekintetében. Különösen a szervezeti felépítés és az ellátottság tekintetében szembeszökőek a különbségek, ha az olasz muzeumokat a magyarországiakkal összehasonlítjuk.

Az adottságok alatt elsősorban azt a kimerithetetlen gazdagságot értem, amiről mindenki, aki Olaszországban járt, úgy érzi, hogy minél többet lát, annál jobban érzi ismeretei hiányait, annál többről tudja, hogy még nem látta, annál többet kíván megismerni. Akárhányszor lép az utazó olasz földre, egyre szélesebb ismeretanyag tárul fel előtte a művészetek több évezredes kincseiből. Az Itália földjén élt népek, történelmük hosszú szakaszaiban vezető szerepet játszottak a világtörténelemben, kiemelkedő értékekkel járultak hozzá az emberiség kulturájához. Ennek a multnak emlékeit őrzik a muzeumok. Kis vidéki muzeumok is néha olyan világhírű történelmi művészeti emlékeket őriznek, hogy a világ szakemberei kilométerek ezreit teszik meg, csak hogy megláthassák a műremekeket. Ezért, bárhog is kerülni akarom a közhelyeket, mellőzni a szuparlativuszokat, s bármennyire is nem szeretnék abba a hibába esni, hogy "felfedezem Olaszországot", le kell írnom, hogy a muzeumokat járva a lenyűgöző nagyság élménye alól nem tudtam szabadulni, s muzeumi tapasztalataimból az első: az olasz muzeológus, művészeti író és restaurátor hatalmas feladata és felelőssége előtt érzett tisztelet. (Muzeumok alatt elsősorban az engem leginkább érdeklő művészeti muzeumokat értem a továbbiakban, beleértve azokat a régészeti muzeumokat is, melyek zömmel ókori művészeti anyagot őriznek.

Az olasz muzeumok legnagyobb csodája: erős nemzeti jellegük mellett elérték, hogy nemcsak egy nép, hanem az egész világ, - nemcsak művészettudósai, hanem egyáltalán művészetkedvelői - tekintik őket magukénak, kulturájuk sajátos kincsének, tekintik nem egy gyűjteménydarabjukat egyéniségük kibontakoztatójának és úgy lépnek az olaszországi muzeumokba, mint hazaérkező az otthonába.

Az adottságokhoz számítom ennek következményét is, a muzeumok óriási idegenforgalmát. Igaz, hogy látogatottság tekintetében már nagyok a különbségek, s itt már érvényesül az az egyenlőtlenség, ami furcsán jellemző az olasz muzeumi élet minden területére. Olaszország nagy idegenforgalma, igaz, nagyon sok körülménynek szól, de mindenki kötelességének tartja, hogy a "hires" nagy muzeumokat megtekintse, bármi célból is jött Olaszországba. Ezért egyes muzeumokba csak úgy ömlik a tömeg, - mások azonban, melyek esetleg szintén nagy értékeket őriznek - üresek. A propaganda egyenlőtlen és erősen súlypontosított, vannak a muzeumok között kedvencei, s vannak mostoha-gyerekei és ez a látogatáson is, az ellátottságon is erősen érezhető.

A muzeumok nagy száma is meglepő. Ha nem is csodálkozunk azon, hogy Rómának, (az egyházi muzeumokat és a modern kiállítási helyiségeket nem számítva) 28 művészeti muzeuma van, - de jellemző, hogy pl. a kis Arezzo városnak is van 3 művészeti muzeuma és mind a három az olasz, illetve az antik művészet remekeit őrzi. Emellett figyelembe kell venni, hogy művészeti emlékek megőrzése terén, a muzeumoknak milyen erős versenytársai a műemlékek, - templomok, egyéb épületek és együttesek.

Itália sok esetben állt a világpolitika középpontjában. De mai szédítő forgalma, élénksége, fényüzése már nem a régi politikai nagyság jele, - inkább ennek dicsőséges emlékeinek aprópénzre váltása. Erőszakoltan hangsúlyozott luxus mellett sötét nyomoruságot is látunk. Az ország nemzeti jövedelmének jelentős része adódik ma az idegenforgalomból s az ország ebben a muzeumok vonzóerejére is épít. A muzeumok éppen ezért sok és sokféle látogató befogadására igyekeznek berendezkedni és elsőrendű célkitűzésük, hogy mind az egész világról ide utazó szakembereknek és művészetbarátoknak, mint a muzeumlátogató "sznoboknak" tőlük telhetően sokat nyujtsanak. A muzeumi életnek ott sokkal inkább súlypontja a kiállítás, mint nálunk, a muzeumok sokkal inkább kiállításért vannak, mint itt. Bár nálunk a muzeumok mellett még sokféle feladatot ellátnak, - az olasz muzeumoknak ezt a felfogását sem ~~na~~ riasztalhatjuk el, hiszen az ő társadalmuknak ez az igénye velük szemben. Sok, nagy értéket bemutató, sok és sokféle embert vonzó kiállítás (problémák felvetése nélkül, tanító céllal nélkül, arra építve, hogy az anyag önmagáért beszél) náluk fontos gazdasági célok eszköze, ugyanakkor a népművelés formája. A látogató esztétikai igényét akarják elsősorban kielégíteni. Elvi, tartalmi szempontok kevésbé érezhetők, annál inkább érezhető a kiállításrendezés minden részletén a sokévtizedes tapasztalat kiforrottsága. A maguk módján, minden részletmunkát nagy szakszerűséggel, "rutinnal" oldanak meg.

A muzeumi anyag mennyisége és színvonala, nagy részének nemzetközien publikált volta és közismertsége emeli az olasz muzeumokat a nemzetközi muzeológia élvonalába - egy másik körülmény azonban gátolhatja a muzeumi életre s ez a muzeumok erős szervezeti széttagoltsága. Olaszországban az állami és területi (városi) muzeumok mellett, nagy szerepet visznek az egyházi muzeumok is és vannak magánkézben lévő, muzeumnak minősített gyűjtemények. Mindnek mások a jellegzetességei. Az állami közgyűjtemények általában a legjobban ellátottak, a legtöbb modern felszereléssel, installációval rendelkeznek, - habár ezek között sem egyenlő, sőt nem is arányos a róluk való gondoskodás, és néha azt a benyomást keltik, hogy a nekik való juttatásban, az általuk hozott jövedelem: fontos szempont. (Rómában a legértékesebb, legtöbbet látogatott emlékek akkor is állami kezelésben vannak, ha várostörténeti természetűek, hiszen itt a várostörténet gyakran a világtörténelemmel egyenlő, - s a város kezelésébe, ottani fogalmak szerinti "másodrendű" gyűjtemények jutottak.)

Az egyházi gyűjteményeket, - különösen Rómában, ahol két olyan muzeum tartozik közéjük, mint a Museo Vaticano és a Museo Lateranense, - szintén nagy gazdagság jellemzi, de elavult kiállítási módszerek, statikus szemlélet, a változásoktól való idegenkedés, aránylag kevés kiadvány, - ugyanugy akadályai a fejlődésnek, mint az önkényes és következtlen

nyitvatartási idő. (Ez alól is van kivétel: pl. az egyházi kezelésben lévő pisai Camposanto, amelynek újfeltárásai a restaurátori művészet büszkeségei, - muzeumi rendjével, kiadványaival, a modern muzeológia mintája lehet,) de általánosabb és jellemzőbb a Vatikán-muzeum példája, ahol az 1907-ben kiadott vezetővel egész jól el lehet ma is igazodni, a kiállítások azóta alig változtak. A nagy magángyűjteményi képtárakból többet átvett az állam, illetve a város, s ezeket fejlesztette is. A még ma is magánkézben lévőknek jellegzetes példája a Galleria Colonna, hivalkodó, de művészi szempontból egészen közepes gyűjteményével ellentétben, igényes külsőségeivel. (600 lira, vagyis 30.- Ft beléptidj, míg a hatalmas Vatikán-muzeumé 300 lira, ami szintén elég magas, - fölényes modoru frak - kos vezetők a kiállításban, stb.) Szintén magánkézben van a Galleria Doria-Pamphili, ami egy világhírű képének, a nevezetes Velazquez-portrének köszönheti forgalmát.

A beléptidj általában 100 és 300 lira között van a muzeumokban, de váltható külön az állami és külön a városi muzeumok látogatására feljogosító előnyös bérlet.

A nagy széttagoltság sok esetben önkényességet, szervezetlenséget és aránytalanságot hoz magával. A látogató néha váratlanul, (pl. kisebb egyházi ünnepeken) zárva találja a muzeumot, nem a legfontosabb tárgyakról készül reprodukció, stb.

A muzeumok ellátottságában még egy hatóságon belül is, nagyon egyenlőtlen elbánás tükröződik. Míg egyes, állami kezelésben lévő újonnan rendezett muzeumok (később részletezem) a felszerelés minden korszerű kellékével, a kiállításrendezés legmodernebb eszközeivel bőségesen rendelkeznek, - van példa az ellenkezőjére is. A római Museo Preistorico-Etnografico pl. a Biblioteca Centrale Vittorio Emanuele épületében, - (amely olyan értékeket őriz, mint a Praeneste-i lelet és a Ficoroni-féle cista) - érthetetlen módon nagyon rossz helyen fekszik, emeleten helyezkedik el, alig ismerik, alig is lehet megtalálni, ennél fogva gyéren látogatott, poros, elavult, berendezése pedig egy multszázadi vidéki iskola szertárának berendezésére emlékeztet.

Az egyes feladatnemek tekintetében példának veszem, az engem legjobban érdeklő római Museo di Palazzo Venezia-t, ami, mint legnagyobb iparművészeti gyűjtemények egyikének őrzője, (a firenzei Bargello és a Museo degli Argenti mellett,) leginkább tekinthető Iparművészeti Muzeumnak, és vizsgálom helyzetét, különböző szempontokból. (Ezenkívül sok nagy muzeumnak van iparművészeti gyűjteménye és jelentős iparművészeti gyűjtemények találhatóak a különböző kastély-, emlék-, és helytörténeti muzeumokban és a régi templomok tesoro-iban.)

A Museo di Palazzo Venezia elhelyezése központi fekvésű; mint a legtöbb olasz muzeum, műemléki palotában. Maguk a XV. sz-i termek is, (csempepedlők, faburkolatok, falfestmények) muzeális látványosság. Gyűjteménye az iparművészet sok ágának remekei. Olasz és nemzetközi (nyugateurópai) gyűjtemény, a késő középkortól a XIX. sz. közepéig. A muzeum "profilja", mint az olasz muzeumoké általában, nincs nagyon szigorúan meghatározva. Sok képzőművészeti anyag, nagy fegyvergyűjtemény is található itt. Jellemző a gyűjteménycsoportok megoszlása: Dipinti ad olio,

Statue e bassorilievi di legno, Arazzi, Armi, Maioliche, Monete, Mobili, Libri, Varie.

Kiállítása: állandó kiállítás, hosszú teremsorokon át. Szempontja: laza időrendiség, ezen belül bizonyos anyagok szerinti és területek szerinti csoportosítás. A fejlődés bemutatására nincsenek figyelemmel, a kiállításnak alapgondolata nincs. A muzeum a legjobb darabjait állítja ki, ezeket viszont valamennyit. Összefoglaló felirat nincs, csak rövid tárgycédulák, az is csak a fontosabb tárgyakon. Installáció: vegyes típusu vitrinek.

Személyi ellátottság: tudományos munkatárs: egy és fél, (az igazgató és egy munkatárs, aki tudományos munkája mellett az adminisztráció sok fajtáját is végzi). Néhány általános képzettségű restaurátor és sok, jól képzett, fiatal, felvilágosításokat megadni tudó egyenruhás teremőr.

Propaganda: az erősen propagált muzeumok közé tartozik. Forgalmasság helyen jól látható plakátok, állami muzeumi ismertetőkből ez a muzeum kiemelten szerepel. Forgalma élénk.

Raktárak: meglepően kevés és kicsi, az épület több pontján szétosztva. A rendezetlennek ható raktárakban feltűnően kevés és gyenge tárgy. Raktári szekrény nincs, sem más ilyen célra készült berendezés. A tárgyak véletlenül adódó szükség-elhelyezésben. Leltárkönyv rovatai, 1924. óta: ltsz., elhelyezés, a tárgy leírása, állapota, darabszáma, beszerzés, a pénztárnapló számára való hivatkozás, megjegyzések. A tárgykarton rovatai: szerző(készítő), tárgyleírás, ltsz., anyag, méretek, származás, állapot, elhelyezés. (Minden rovatnál sokkal kisebb hely áll rendelkezésre a beírásra, mint nálunk.) Vásárlás ritkán, külön engedéllyel. A 30-as, 40-es években több nagy ajándék gazdagította a muzeumot. Restaurálás: a muzeumnak van néhány restaurátora, de egyes esetekben külön engedéllyel külső restaurátorhoz fordulnak.

Kiadvány: levelezőlap nincs, évkönyv nincs. A muzeum plasztikai gyűjteményének magasszinvonalu katalógusa megjelent 1954-ben, azóta semmi.

Könyvtár, adattár nincs. Az épületben van az Istituto Nazionale di Archeologia e Storia dell'Arte nagy művészettörténeti könyvtára s a kutatók ezt használják. (Ez a könyvtár egész nap nagyon zsúfolt, a kutatás roppant élénk és lelkes.) Országos nyilvántartásokkal, kivite ellenőrzéssel és egyéb gyakorlati feladatokkal nem foglalkozik a muzeum.

Ez a néhány adat is jellemző a tőlünk eltérő helyzetre. Elsősorban feltűnő számunkra a feladatok szűk volta (még akkor is, ha új kiállítást készítenek elő), a muzeum kevés önállósága, a kis személyi létszám, a kiállított és a raktári anyag mennyiségi arányának eltérő volta. Összehasonlítva a mi Iparművészeti Muzeumunk helyzetével: a Museo di Palazzo Venezia ottani viszonylatban a közepesen ellátott muzeumok közé tartozik. Helye, elhelyezése, propagandája jobb, - adottságai nagyobbak - lehetőségei mégis kisebbek a miénknél. Döntő különbség van (a mi javunkra) a személyi ellátottságban és a gyűjteménygyarapítási lehetőségekben. Külsőségekben, jobban előtérben áll, - a valóságban azonban a miénknél sokkal kisebb az önállósága és kisebb a közéletben vállalt szerepe. "Kirakatsze -

rűbb" a munkája. Mozdulatlan az élete, nem fejlődik. Nem vesz részt sok gyakorlati feladatban, amit mi végzünk, - s ami számunkra néha terhes, - de mégis ezek a gyakorlati feladatvállalások biztosítják azt, hogy valóban benne élünk a gyakorlati élet sodrában.

A következőkben néhány jellegzetes kiállítás- tipussal foglalkozom. Fent szoltam a kiállítás nagy jelentőségéről az ottani muzeumok munkájában, ebbe fektetik a legtöbb erőt, tudást, munkát. Nagyok a kiállítási területek (különösen a szűk raktárakkal összehasonlítva.) Évtizedekig álló állandó kiállításokra törekszenek. A mi körülményeink nagyon igénylik a kiállítások váltakozását, - az övékéi nem. Sommás megfigyelésként mondhatom, hogy a nagyszerű és hatalmas mennyiségű kiállított anyagot, nekünk ma már konzervatívnak tűnő szempontok szerint rendezik (tetszetőség, mechanikus időbeli, területi felosztás, mélyebb összefüggések keresése nélkül,) - habár ezt a konzervativizmust egyes újabban átrendezett muzeumok ultramodern installációja és rendkívül gazdag, pazar, drága kiállításrendezési megoldásai némiképpen leplezik.

Néhány újabban átalakított, illetve új létesítésű muzeumból a muzeológia és a kiállításrendező-technika példamutató remekét alkották. Ilyen pl. a nápolyi Museo di Capodimonte. Kiállításai: a tudás, technika és izlés remekei, kezdve a Nap állása szerint igazítható zsalus menyezetmegoldásoktól, a minden teremben elhelyezett hő- és nedvességmérőig, bravuros szellőző- és világítási megoldásokig, legmodernebb, legcélszerűbb tárlókig. Minden darab úgy elhelyezve, hogy a lehető legjobban érvényesül, minden terem, (igaz, hogy önmagukban is gyönyörű termek), a legraffináltabb interieur-tervezés magas fokán összehangolva, a legapróbb részletekig átgondolva és kidolgozva.

Ez a "reprezentatív" muzeum a legmesszebbmenőkig és a legmagasabb szinten gondoskodik a látogatók kényelméről, a raktározás módjai és a restaurátorüzemek és laboratóriumok minden tekintetben való korszerűségéről, a kiadványok sokaságáról és színvonaláról, az épület és környéke gondozottságáról. A muzeum munkatársai a látogatókkal való érintkezésükben a legkülönbözőbb felvilágosítások megadásában, jó felkészültséget és a legkulturáltabb magatartást tanúsítják.

Soká lehetne folytatni az ujonnan rendezett, vagy létrehozott muzeumok sorát, ilyen pl. a római Museo Nazionale di Villa Giulia, a palermói Galleria d'Arte della Sicilia, stb., a páratlan anyag mellett, ötletes világítási megoldások, szép anyagok, - üveg, színes kőfajták, különböző műanyagok tobzódása jellemzi installációjukat és el kell ismerni, hogy nagyszerűen értik, melyik darabot hogyan kell elhelyezni, hogy jól érvényesüljön. Ezt az elvet talán egy kissé túl is hajtja a római EUR-ban lévő Museo Nazionale delle Arti e Tradizioni Popolari, - szintén "reprezentatív" célra épült, lényegében Néprajzi Muzeum, - mely a legtöbbel ellentétben, nem műemléki, hanem erre a célra tervezett modern épületben helyezkedik el. Levegős rendezése, a hatalmas termekben a sok dekoratív népviseletes bábuval és más népművészeti gyűjteményekkel, egész lovas- és kocsimenetekkel, hajós, halász, stb. figurákkal, egész esküvői nász néppel, berendezésekkel, emeletes házakkal és lakókkal, - nagyon tetszetős és modern, anyaga gyönyörű, - mégis, annak ellenére, hogy itt nincs

beléptidij, - nem kedvelt, nagyon kevéssé látogatott, ami talán annak tulajdonítható, hogy az egész kissé hideg és szinpadyszerű és kissé túlságosan kiszámított, tudatos rendezési elvek szerint épült fel.

A jól kezelt muzeumok között elsősorban a Galleria Borghese-t kell említenem, ami arányosságával, izlésével, részletkérdésekre is kiterjedő következetes rendjével, gondosságával, szép kiadványaival, értékes tudományos eredményeivel, kis méreteihez képest nagy látogatottságával, külső-belső rendje összhangjával a legkiegyensúlyozottabb vezetésre mutat, - amellett, hogy itt is egy és fél a muzeológusok száma. Ez a muzeum törekszik, öntevékenyen, leginkább a népművelésre, tömegkapcsolatokra. A muzeum vezetője gyakran maga vezet a kiállításban vidéki csoportokat s a népművelés tekintetében igyekszik jóval többet adni, mint amit maguk a gazdag kiállítások jelentenek.

Más kiállítás-típust kívánnak az antik gyűjtemények s ezek korszerű rendezésének tudományos, színvonalas módját elsősorban a Museo Nazionale Romano találta meg. A Dioklecián-termákban elhelyezett nagyszabású állandó kiállítása mellett, váltakozó kis kiállításokat is rendez, (ottlétem idején pl.: La vita di Roma antica, documentata attraverso le sue monete). A nevezetes műemlékekhez kapcsolódó kis helyi muzeumok, mint a pompeii Antiquarium, vagy a tivolii Museo di villa Adriana, a hely nagyszerűsége folytán, különösebb kiállítási módszerek nélkül is rendkívül vonzóak. Muzeumként kezelik a nagy antik műemlék-csoportokat is, pl. Antiquarium Palatino, Antiquarium Forense. Az antik-magángyűjteményből alakított közgyűjtemény felejthetetlen hangulatu és egyben utánozhatatlan példája a római (városi) Museo Barracco, - Barracco szenátor palotájában, helyénhagyott, nagy szakértelemmel gyűjtött kis antik gyűjteménye. Az antik gyűjtemények közül, művészi és modern, új rendezésű kiállításával emelkedik ki a már említett Museo di Villa Giulia.

A legismertebb kiállítások másik típusa műemlék-épületben helyezkedik el és a helyiség maga néha olyan látványosság és vonzerő, mint a benne kiállított anyag. Ilyen esetekben az anyag "tálalására" nem fordítanak különösebb gondot, sőt, mintha inkább azt tartanák szem előtt, hogy az 50-60 év előtti rendezésen változás ne essék. Ennek is vannak előnyei: ide gyakran térnek vissza művészetkedvelők 20-30 év után és szívesen látják, ha a tárgyakat a régi helyen találják. Ezek a kiállítások néha hagyományhűek, de néha bizony ósdinak hatnak. Ilyenek a Vatikán és Laterán-muzeumok kiállításai, ilyen az eléggé elhanyagolt firenzei Pitti-képtár és elavultnak tűnnek a Musei Capitolini egyes termei is.

Természetesen Rómában sem csak elsőrendű anyagot mutatnak be a muzeumok. A Museo di Roma (várostörténeti muzeum a Palazzo Braschi-ban) s az ugyanitt látható Galleria Comunale d'Arte Moderna, eléggé egyhangu, - legnagyobb értéket maga, a műemléki épület s ennek falfestményei. A legkevésbé látogatott muzeumok közé tartozik a Palazzo Corsini-ben elhelyezkedő, hasonlóan, Galleria Nazionale-val együtt.

A mi fogalmaink szerinti kastélymuzeumot Olaszországban a különböző palazzokból alakult óriási mennyiségű és változatosságu kis muzeumok pótolják. Ilyenek pl. a veneziai Cà d'Oro, a tivolii Villa d'Este, - s kisebb méretben: az arezzoi Casa Vasari, legnagyobb arányokban, a római

Palazzo Farnese és a Villa Farnesina, stb. - valamennyi kulturtörténeti és művészettörténeti nevezetességei mellett egész sajátos "egyéni" bájával is hat, és vonzóerejüket nagyon alaposan kiaknázzák. Ez a sajátos helyi jelleg egészen a kuriozumig fajulhat el, pl. a palermoi Palazzina Chinesese esetében.

Minden muzeum és műemlék, aminek a látogatására súlyt helyeznek, bőven el van látva levelezőlapokkal és más kiadványokkal. Ezek szépek és drágák, jelentős jövedelmet hoznak. Legnépszerűbb az u. n. kék muzeumi füzet-sorozat, (Ministero della Pubblica Istruzione, - Direzione Generale Delle Antichita e Belle Arti kiadása, a sorozat címe: Itinerari dei Musei e Monumenti d'Italia). Minden nagyobb muzeumról és műemlékről megjelenik. A levelezőlapok színvonala nagy mértékben fejlődik, különösen a színesek mutatnak fejlett nyomdatechnikára.

Külön kiállítás-típust képvisel a római Galleria Nazionale d'Arte Moderna, a XIX. század közepétől napjainkig terjedő időt felölelő képzőművészeti kiállításaiival. Szokatlan számunkra a századvég és a századforduló művészeti irányainak olasz arculata, a kor kedvelt témáinak olasz megfogalmazása. Itt rendezik a mai "hivatalos" művészet váltakozó kiállításait is, - ami alatt ott az absztrakt irányok egyre szélsőségesebbé válását értik. Itt néha a modernnek nevezett formalizmus meglepően értelmetlen, vad kinövéseit mutatják be olyan excentrikusan öltözködő és viselkedő művészek, akiknek attitűdje szemünkben régen túlhaladott álláspontnak tűnik, - a kiállításrendezés viszont éppen itt nem produkál semmi újszerűt.

A mai haladó művészek annál erőteljesebb eredetiséget mutatnak. Ők inkább a Mario Penelope vezetésével működő La Nuova Pesa nevű kiállítási helyiségben mutatkoznak be markáns művészetükkel.

A mai művészet sokfélesége a nagy belső társadalmi ellentéteket tükrözi. Az országnak a világban elfoglalt helye, - a belső fényűzés mellett a nagy szegénység, munkanélküliség, - s a Togliatti-nagygyűlés lelkes, óriási, optimista tömegei, - a jellemzői ezeknek az ellentéteknek.

A kulturális élet és az érdeklődés sokoldalúságát mutatja az időszaki és vándorkiállítások változatossága. Otttartózkodásom idején a következő kiállítások álltak többek között Rómában: a Museo Nazionale delle Arti e Tradizioni Popolari: Risorgimento-émlékiállítást rendezett, Mostra di Stampe Popolari del Risorgimento címmel. A nagy Palazzo delle Esposizioni-ba Arte Precolumbiana del Messico e del America Centrale érkezett Amerikából. Több kisebb jelentőségű, mai olasz festő kiállítása mellett, számunkra ritkán látható, nagyon érdekes, mai spanyol iparművészeti kiállítás nyílt De Styl címmel, holland városrendezési, építészeti és lakásberendezési bemutató volt. Picasso művészetét több időszaki kiállítás is ismertette. Hatalmas méretű kiállítást nyílt a római Olimpiász alkalmából, Mostra dello Sport címmel, Itália sportábrázolásos emlékeiből, - kezdve a történelemelőtti vadászat-ábrázolásoktól, ókori, középkori emlékeken át napjainkig. Az ilyen jellegű emlékeket az ország összes muzeumaiból ide csoportosították.

A Villa Farnesiában, a grafikai sokszorosító technikát ismertető kiállítás volt. A kiállítási élet rehat rendkívül ötletes, élénk és változatos, a kiállítások nagyon kedveltek.

Ottartózkodásom idejére esett a minden évben megtartott, erős propagandájú Muzeumi Hét (Settimana dei Musei). Ezt kiállítás-megnyitásokkal, kiadványokkal, ingyenes muzeumi napokkal, propaganda-nyomtatványokkal, stb. ünnepezték. Szervezői: az ICOM, a Ministero della Pubblica Istruzione, a Direzione Generale delle Antichita e Belle Arti és az Associazione Nazionale dei Musei Italiani. A magánmuzeumok igen, de az egyházi muzeumok nem vettek részt ebben. A Muzeumi Hét módszerei, pl. közvéleménykutató kérdőívek kibocsátása és jelmondatai haladóak, demokratikus szelleműek, - ezek értelmezése és végrehajtása azonban sokban emlékeztet a mi muzeumaink két világháború közötti korszakára.

A művészetoktatás terén a magasfoku iparművészeti oktatás érdekelt, ami elsősorban a római Scuola d'Arteban folyik. Ennek osztályait, melyeken az oktatás formailag erősen az absztrakció irányában, de nagyon gyakorlati eszközökkel folyik, - részletesen tanulmányoztam és úgy találtam, hogy mind az élő iparművészet, mind a művészetoktatás terén kölcsönösen hasznos lehetne a két ország közötti tapasztalatcsere. Ilyen irányú kívánság ott is elhangzott.

Muzeumtól függetlenül működik, de szintén erősen rokon területen, a világszerte ismert Istituto Centrale di Restauro. Szervezetéről, sokeleletes római palotájában lévő kísérleti műhelyeiről, laboratóriumairól, bemutató termeiről, könyvtáráról, publikációs tevékenységéről és az ott folyó munkáról és eredményekről az ott járt restaurátor kartársak tudnak majd szakértelemmel beszámolni, - itt csak annyit, hogy ez az intézet ténylegesem csak a legelsőrendű, veszélyeztetett műkincsekkel foglalkozik, - a muzeumok mindennapi munkáját inkább csak tanácsaival segíti.

A mindennapi, gyakorlati problémák közül legjobban érdekelték, az olaszországi muzeumok biztonsági intézkedései, ezért végignéztem egy kiállítás-zárást a Vatikán-muzeumban. Zárási időben az inspekciósok és teremőrök végigjárják a kiállítási termeket és kifelé irányítják a látogatókat. A vitrinekre, tárlókra függönyöket, huzatokat huznak és az összes ablakokat fa spalettával zárják el. Minden részleget ezen felül erős vasráccsal zárnak el és az épületet egész éjjel erős fényszórók világítják.

A muzeumi kiállításokat általában 9-1/2 10-kor nyitják és 1/2 2-kor, néhol 4-kor zárják. (Minden könyvtárat, levéltárat 1 órakor bezárnak és délután 4-8-ig ismét kinyitják.) Hétfőn általában zárva vannak a muzeumok. Sokkal több a zárvatartási nap, mint nálunk, elsősorban egyházi ünnepeken. A nagyobb muzeumokban van büffé, vagy espresso, a termekben kényelmes ülőhelyek. Belépéskor le kell adni a fényképezőgépet és a csomagokat, táskákat. A teremőrök egyenruhában vannak. Nagyon udvariasak és jól ismerik a kiállított anyagot. Végül, feltűnő az olaszországi muzeumok ragyogó tisztasága, a termek szellőzöttek, gondozottak. A kiállítások fűtése nálunk elenyésző probléma.

Összefoglalva, miben látok lényeges eltérést, összehasonlítva a mi muzeumaink életével, munkájával? Elsősorban a muzeumi munka látható (vagyis a nyilvánosság előtt folyó, látható eredményeket produkáló) és nem látható, (vagyis olyan eredményeket hozó, ami nem kerül a közönség elé), munkanemeinek aránya és megbecsülése tekintetében. A látható részre,

- mindarra, aminek eredménye a közönség szeme elé kerül és főleg, ami jövedelmet hoz, - az olasz kulturpolitika nagyon sokat áldoz és határozottan erősen előtérbe helyezi a muzeumi munkának ezt a részét. A muzeumok "direkt" és "indirekt" propagandája nagyobb, mint úgy hiszem, bárhol a világon. A nép is jobban ismeri, jobban magáénak tekinti a muzeumokat, mint ma még nálunk. Ez persze, annak a körülménynek is következménye, ami az olaszországi muzeumok egyik legpozitívabb tulajdonsága: a muzeumok gyűjteményeinek zöme az olasz nép, vagy az Itália földjén élt népek alkotásai. Mennyiségileg és minőségileg aránylag csekély a külföldi anyag. A nép büszkébb muzeumaira mint it: jobban is megbecsüli, jobban is propagálja.

Ami azonban a muzeumi munka nem látható részének segítségét illeti, ez sokkal kevesebb, mint nálunk. Kevés a kutató, kevés a restaurátor, a raktározási, leltározási munka általában határozottabban gyengébb, mint nálunk. Sok feladatnemet, amit a mi muzeumaink végeznek, itt egyáltalában nem a muzeumokra bizzák. Nem kell itt hangsúlyoznom, hogy a művészettudományi kutatómunka milyen magas színvonalon áll Olaszországban, alaposága, komolysága és lelkesége milyen értéket hoz létre, - de az is tagadhatatlan, hogy a mi kutatóink mélyebb összefüggéseket igyekeznek felfedni, - témaválasztásban, problémafelvetésben, módszerekben újabb utakon is igyekeznek járni.

A világhírű, sokszor és egyáltalában nemcsak olasz művészettörténészek által publikált anyag méreteiben való gondolkodás azt hossza magával, hogy az olasz muzeológusnak sokkal kisebb az érdeklődése az újabb, a közepes színvonalu, - illetőleg a "provinciális" jellegű műalkotások iránt, mint nálunk, s ez az álláspont talán megérthető, de nagyon nagy kár.

A muzeumokban folyó kutatómunka sokkal jobban kapcsolódik az illető muzeum anyagához, mint nálunk. A kutatók kevésbé törekszenek új szempontokra, inkább új és egyre pontosabb rendszerezésre, katalogizálásra. Egyesek számára szinte végcél a szép kiállítás, tartalmas, körültekintő, alapos "catalogue raisonné". S ez igen tiszteletreméltó célkitűzés, hasznos és értékes munka, - ha szempontjaiban egyre elmélyül és lépést tart a fejlődéssel.

Az olasz muzeumokban azonban a látogatónak gyakran az a benyomása, hogy ezek az intézmények nagyon nagy magaslatra emelkedtek, - de ott megálltak. Pedig az életet, mozgást, fejlődést, semmi nem pótolja; a muzeumok életében sem. A műtárgy művészettörténeti "rangját" becsüli meg az a kutató, aki minél több összefüggését igyekszik felfedni, történelmi és társadalmi helyét és szerepét igyekszik meghatározni.

Kétségtelen, hogy muzeológusnak egész életére szóló tanulságokkal szolgál az olaszországi tanulmányut. Muzeológia terén van, amiben mi előbbre vagyunk, de az ottani muzeumonként más és más eredményekből és más és más hiányosságokból is nagyon sokat lehet és kell is tanulnunk. A követendő út nemcsak a minél több ösztöndíj és más kiküldetés, hanem a minél intenzívebb, minél többirányú nemzetközi kulturális kapcsolatok megteremtése.

Magyarország iránt mindenhol nagyon élénk érdeklődést tapasztaltam. Magyarországi muzeológusokat igazi kollegiális szivességgel kalau-

zolnak, segitenek és nem győzik hangoztatni, hogy mennyire szeretnék megismerni a magyar muzeumokat.

Weiner Mihályné

Apróságok a magyar muzeológia multjából.

A muzeumok legősibb őseinek tekinthetjük a magyar városok és templomok kapuira felaggatott csontokat és régi fegyvereket, amelyekről a polgárság azt hirdette, hogy őseinek maradványai. Talán így foghatjuk fel, nem akartak elmaradni az őseikkel kérkedő főurak mögött. Efféle muzeum volt Budán a Bécsi kapu is. A 19. század első felének neves gyűjtője, Jankovich Miklós saját vallomása szerint ezek hatása alól nem vonhatta ki magát gyermekkorában: "Pengettem nem egyszer az óriási lántznak témérdek szemeit, melly hajdan a Királyi Fellegvártól Pestre által hatván Dunán hajókázóknak elzárására szolgált, és 1784. esztendőben a Bétsi fegyvertárba felvitetett. Bámulva tsudálta gyermeki korom a várnak Bétsi belső kapujában Vitéz Tóldi Miklósnak felaggatott maradványait, csónakját, sisakját, pántzélját, paizsát, bozogányát, a parittyájában használt vas-golyóbisokat, melyek azonban mái napig már a vizsgáló szem előtt eltűnván ezen Nógrádi Hős jeles tetteinek hirdetőjök lenni megszűntehék." Az 1827-ben megjelent sorok idején már működött a Nemzeti Muzeum mai épületének telkén emelt ideiglenes hajlékban.

Sőt a sajtó már korábban is segítségére akart sietni, az 1817-ben megindult Tudományos Gyűjtemény IV. Kötetében kis hiradással szolgált: "Minthogy minden jól elrendelt Köz-Intézetekben azon ditséretes szokás általjában bé vagyon véve, hogy hetenként bizonyos napok légyenek meghatározva, a mellyeken az Intézetnek ritkaságait s gyűjteményeit tetszés szerint szemlélni, közelebbről vizsgálni s felőlök magyarázatot is kívánni lehessen, ugyan e végett Ő Tsászári s Királyi Fő Hertzegségének, József Magyarország Nádor Ispányának kegyelmes parancsolatjából a M. N. Gy. Tárnak szemlélésére e következő Napi Rend határozatott meg, ugy mint:

Hétfőn és Tsötörtökön láthatni a Könyvtárt.

Kedden és Pénteken a Pénzeket és Régiségeket.

Szerdán és Szombaton a Természeti Alkotmányok Gyűjteményét.

Ezen napokon reggeli 9 órától 12-ig, délután pedig 3-tól 6-ig szabad a Bémenetel. Egyedül vasárnapokon, ünnepeken és a tisztogatás idejékor zárva tartatnak a paloták. 1811. Szent Iván hava 30-dik napján."

Bizony szép ügybuzgalom: 1817-ben jelentették meg az 1811-ben kiadott ügyrendet és még hozzá abban az évben, amikor a muzeum második otthonából harmadik ideiglenes helyiségeibe költözött, amelyeket a mai

telken lévő épületek szolgáltattak. Amint láttuk, magyarázatot lehetett kívánni, azaz úgy látszik, kellő felírásokat szóbeli felvilágosítás pótolta. És külföldön? Kézy Mózes erdélyi író Párisban járt 1813 folyamán, május 22-i kelettel ír Kazinczy Ferencnek muzeumi tapasztalatairól: "Azonban nagy Commoditás van procurálva, hogy az minden táblának Auctorát és argumentumát megtudhassa. Numerus alá vannak véve a táblák és könyv árultatik, mellynek ut mutatása után minden festést jól ki lehet ismerni." ^{2/}
"Bizony még 1859-ben is olvashatunk panaszt a Vasárnapi Ujságban és egyúttal figyelemreméltó megjegyzést a muzeumok jelentőségéről. "A nemzeti muzeum gyűjteményeit mindjárt megnyitásuktól kezdve, számosan látogatják, részint kellemes időtöltésül, részint pedig komolyabb célból, hogy t. i. tanuljanak belőle valamit. Csak az a sajnós, hogy nem tanulhat ott az ember annyit, mennyit ohajtana, mert csak kevesen bírnak az ott kiállított tárgyak ismeretével. E hiány különösen érezhető a régiségtárban, hol minden lépten nyomon azon kérdést intézi magához a néző: Ugyan mi lehet ez? vagy: vajjon mi okból hozták ezt ide? Vannak olyan tárgyak, mellyek egy vagy más tekintetből megragadják a figyelmet: ezeket a néző nemcsak látni szereti, hanem tudni is óhajtana róluk valamit; vannak viszont oly tárgyak, mellyek pusztán magukban egyáltalán nem érdekelhetik az embert, ha éppen semmit sem tud róluk, illy dolgokra aztán, rá sem néz az illető, mind egy lévén neki, akár ott vannak azok, akár másvalahol a muzeumon kívül. Pedig a legjelentéktelenebbnek látszó tárgyat sem állították oda ok nélkül, Mindegyiknek meg van a maga érdeme, melly miatt a muzeumba jutott. Illy módon egyáltalában nem felel meg a muzeum rendeltetésének, melly nézetünk szerint nem csupán abban áll, hogy az oda került tárgyak megőrizteszenek, hanem hogy a látogatók szellemi hasznot is huzzanak belőlük. E hiány megszüntetése könnyen volna eszközölhető az által, hogy legalább a jelentékenyebb tárgyakhoz kis papírszeletek mellékeltenének, mellyekre a legszükségesebb tudnivalók néhány szóval fel volnának jegyezve." ^{3/}

Az ujságcikk 1859-ben kelt, ezekben az időkben már a fényképezés jócskán előrehaladt. Ma főleg kiállításainkon nagy szerepet játszanak - sokszor eredeti darabok helyett - a fényképek, reprodukciók, sőt a Képzőművészeti Alap jóvoltából nem egyszer jut ilyen anyagból színes vándorkiállítás a kisebb vidéki muzeumoknak. Tán nem érdektelen felemlíteni, hogy - nézetem szerint - az első reprodukciós kiállítás száz évvel ezelőtt volt a fővárosban. A Bach-korszakban emigrációba szorult hazafiak közül nem egy megtanult külföldön fényképezni, volt, aki örökre kint maradt, mások hazatértek 1860-ban. Ezek között volt Korn Fülöp Antal, aki Angliából tért haza, aki az akkoriban még meglehetősen új reprodukciókra tért át. Lipót utca 17 szám alatt 300-nál több reprodukcióból rendezett kiállítást. Az egykoru birálat nagy elismeréssel van Raffaello, Murillo, Correggio, Michelangelo, Lionardo, Rubens, Dyck, Lorrain, Schopin (?), Vernet és Ary Scheffer műveiről készült gyűjteménye iránt. ^{4/} Hát persze azért volt a dolognak üzleti része is, a kisfolió alaku képek ára 1 ft. 50 krajcár. Korn arcképekből is bemutatott izelítőt. A korabeli reprodukciók általában elégé halványak voltak, de mégis közelebb vitték a nézőt az eredetihez, mint az akkori diszmunkák, amelyeknek "fametszvényei" bizony szinte torzképeket mutattak.

Jegyzetek:

- 1/ Tudományos Gyűjtemény, 1827. II. kötet, 50. lap. Budán fel fedezett gazdag sirbolt. Toldi állítólagos fegyvereire lássad: Csatkai: A soproni műgyűjtés története.
- 2/ Kazinczy Ferenc Levelezése. (kiadta: Harsányi István). XXII. kötet, 296. lap.
- 3/ Vasárnapi Ujság, 1859. 202. lap.
- 4/ Vasárnapi Ujság, 1861. 296. lap.

A nyirbátori Báthori István Múzeum rövid története.

A nyirbátori múzeum létesítésének terve elsőizben 1952-ben Balatonfüreden merült fel bennem. Akkori üdülésem során nagyon megtetszett néhány Balaton-környéki múzeum és arra gondoltam, hogy a nagy történelmi multtal, Európa-hírű műemlék templomokkal, valamint a bátorligeti természettudományos környezettel rendelkező Nyirbátorban is szükséges volna egy helytörténeti múzeum létrehozása.

Nyirbátorban ekkor még muzeális anyag összegyűjtve nem volt, a M. M. O. K. viszont hallani sem akart arról, - ma már tudom hogy helyesen - hogy más múzeumoktól elvett, leltározott gyűjtemény- anyaggal rendezzünk be egy kis helyi jellegű múzeumot. Így a múzeumalapítási terv egyelőre nem sikerült.

1953. nyarán Nyirbátor főterén csatornázási, ősszel pedig a gimnázium alapozási munkálatok indultak. Az innen előkerült tárgyak (Lipót-talérok, középkori kőemlékek, stb.) eljutottak hozzám. Ekkor határoztam el hogy mégiscsak megindítom a gyűjtőmunkát, a múzeum létrehozása céljából. A Járási Tanács átmenetileg rendelkezésemre bocsátott egy torony-szobát a gyűjtött anyag raktározására. Vidéken dolgozó pedagógus kartársaimat és tanítványaimat is kértem, hogy kutassanak ők is muzeális tárgyak után. 4-5 hónap alatt a tanítványaim és magam közel 300 néprajzi tárgyat gyűjtöttünk össze, a közel 100 tárgyat kitevő régészeti, helytörténeti és középkori kőemlék gyűjteményhez. A néprajzi gyűjtésnél a Bátky-féle Utmutatót és a Magyarság Néprajzát vettem irányadóul a helyi adottságoknak megfelelően. Az összegyűjtött anyagból 1954. áprilisában néhány hétig tartó néprajzi kiállítást rendeztem a Járási Művelődési Házban, majd pedig az évvégi rajz- és egyéb szakköri kiállításon a II. sz. általános leányiskolában. Ezekkel a kiállításokkal az volt a célom, hogy érdeklődést keltsék a gyűjtőmunka iránt, lássák a látogatók, milyen tárgyakra van szükség a létesítendő múzeum számára. Ezeket a kiállításokat a Megyei Tanács Népművelési Osztályának vezetője is lelkesen támogatta, amikor megnézte a gyűjteményt, 2.000. - Ft-ot utalt ki a kiállításokhoz szükséges tárgyak elkészítésére.

Az eredmények láttán a járási szervek átadták a muzeum rendelkezésére a Járási Művelődési Ház két helyiségét. A muzeum alapítására azonban engedély nem volt, ami azt jelentette, hogy költségvetési keret, illetve költségvetési fedezet nem volt biztosítható a muzeum fenntartására és fejlesztésére. 1954. augusztusában Nyirbátorban járt Darvas József Népművelési Miniszter, aki megtekintette a gyűjteményt és a működési engedély megszerzésére támogatást ígért. Ennek alapján a Muzeumi Főosztályhoz fordultam, hogy adjon engedélyt a muzeum létesítésére, amire 1955. márciusában a benyújtott forgatókönyv alapján engedélyt adott az állandó helytörténeti kiállítás megnyitására. Így két hónap múlva, a muzeumi hét keretében két helyiségből álló állandó helytörténeti kiállítás nyílt: régészet, várostörténet, néprajz, természettudomány (Bátorliget élővilága) és kőemléktár.

A muzeumi héten szakelőadást tartott Dr. Székessy Vilmos, a Nemzeti Múzeum főigazgató helyettese, Dr. Simon Tibor egyetemi adjunktus, Dr. Balogh István a debreceni Déri Múzeum igazgatója, Dr. Csallány Dezső a nyiregyházi Jósa András Múzeum igazgatója, Koroknai Gyula tanár és én. A megnyitás napján jelent meg összeállításomban egy kiállítási vezető füzet: "A nyirbátori Báthori István Falumúzeum állandó régészeti, várostörténeti, néprajzi és természettudományi kiállítása." címmel.

A muzeum megnyitása után néhány héttel a muzeum további sorsával kapcsolatban tárgyalás volt a Népművelési Minisztérium Népművelési Főosztályán. A Népművelési Főosztály részéről Dobos Zoltán, a Muzeumi Főosztály részéről dr. Korek József, a Szabolcs-Szatmármegyei Tanács V. B. Népművelési Osztályától Gacsó László, a létesítendő muzeum részéről pedig én vettem részt a tárgyaláson. Megállapodás jött létre, hogy a Főosztály a működési engedélyt megadja a muzeum további fejlesztéséhez azzal, hogy a muzeum fenntartási költségeit a Megyei Tanács V. B. Népművelési Osztálya vállalja. Következésképpen még ebben az évben július 5-én kelt 8630/4142/55. sz. rendeletével a Muzeumi Főosztály, mint önálló kezdeményezésére létrejött helytörténeti gyűjteményt, "Báthori István Múzeum" elnevezéssel jóváhagyta és a helytörténeti múzeumok közé felvette. Gyűjtőterületét Nyirbátor és környékében szabta meg. Fenntartásáról továbbra is - mint ahogy a későbbi általános rendelkezések is intézkednek, járási múzeumként kezelve - járási tanácson keresztül a Megyei Tanács gondoskodik, szakfelügyeletet pedig a nyiregyházi megyei Jósa András Múzeumon keresztül a Muzeumi Főosztály gyakorolja.

Ennek az évnek jelentős eseménye volt a Fedics-est, amelyet november 26-án tartottunk, előadója dr. Ortutay Gyula néprajztudós, a bátorligeti Fedics Mihály mesemondónak a felfedezője volt.

A muzeum további fejlődését a Művelődési Házban kapott két helyiségben nem láttam biztosítottak, éppen ezért azzal a kéréssel fordultam a Járási Tanácshoz, hogy muzeumi célra adja át a volt minorita kolostor műemlék-épületét. A Járási Tanács kiutalta az épületet, bár átmenetileg a Csecsemőotthon kapott benne helyet. Az Egészségügyi Minisztérium azonban a csecsemőotthon kiürítésére vonatkozó kérésemet a leghatározottabban visszautasította, s csupán több hónapig tartó huza-vona után sikerült megegyezni abban, hogy az épületet 1956. őszén átadják a muzeum rendelkezésére. Sajnos ez az 1956-os ellenforradalmi események miatt nem kö-

vetkezhetett be, mert amikor a Csecsemőotthon átköltözött az új épületbe, önkényes lakók (hét család) foglalták el a múzeumnak szánt épületet.

Az 1956-ban gyűjtött tárgyakat részint az iskolában, részint pedig a Művelődési Ház polcozott padlásfeljárójában helyeztük el, majd a következő évben sikerült a Művelődési Házban még két raktárhelyiséget szerezni. Ez is csak átmeneti megoldás volt, mert az egyre jobban sokasodó tárgyak a múzeum részére kiutalt egész kolostorépület birtokbavételét sürgették.

Ujra harc indult a volt minorita kolostor megszerzéséért és restaurálásáért és az ehhez szükséges hitelfedezet biztosításáért.

Annak ellenére, hogy 1957-ben a 7 önkényesen beköltözött család bentlakott az épületben, sikerült ez év őszén az épület tetőzetét 46.000.- Ft-os felújítási hitellel rendbehozni. Ezt követően megtörtént a nyiregyházi Tervező Iroda által az épület felmérése abból a célból, hogy a következő évben tervezett építési, illetve restaurálási tervdokumentáció elkészülhessen.

Jelentős esemény volt a múzeum életében 1958-ban a harmadik múzeumi hét. Ez alkalommal előadók voltak: dr. Entz Géza kandidátus, dr. Székessy Vilmos főigazgató h., Dr. Gunda Béla egyetemi tanár, Dr. Kádár Zoltán egyetemi docens, dr. Béres András a debreceni Déri Múzeum igazgatója, dr. Jenei Károly levéltáros. Ez évben készült el a múzeumépület tervdokumentációja 33.000.- Ft-os összeggel és megkezdtük a M. T. Akadémia, ill. a Nemzeti Múzeum Adattára engedélyével dr. Csallány Dezső múzeumigazgató, mint az ásatással megbízott régész vezetésével a nyiregyházi várkastély feltárását, mely során jelentős középkori anyag került felszínre: faragott kövek, kályhacsempék, stb.

1959. év januárjában kezdte meg a nyiregyházi Építő és Szerelő Vállalat a felújítási munkálatokat. Ez alkalommal igen súlyos problémák merültek fel, mert a 7 önkényesen ottlakó család ottléte akadályozta a munkálatok megkezdését. Sorozatos átmeneti megoldásokkal lehetett csak a munkálatokat elkezdni, illetve úgy-ahogy folyamatossá tenni.

1959. október 7-13-ig rendeztük meg a negyedik múzeumi hetét a lengyel-magyar barátság elmélyítésére. Az ünnepségeken két ízben képviseltette magát a lengyel nagykövetség. Ez alkalommal a magyar-lengyel kapcsolatok címmel dr. Heckenast Gusztáv tartott előadást.

1960. januárjában megtörtént az iroda és a raktárak átköltöztetése a restaurált műemlék épületbe. Ezt a tárgyak rendezése, raktározása és a kiállításra való előkészület követte. Póthittel biztosított összegből a Múzeumi Főosztály hozzájárulásával elkészült a Közp. Gazd. Ig. asztalos műhelyében a kiállítási szekrények legnagyobb része.

1961-ben megtörtént a tárgyak restaurálása részben a Déri, részben pedig a Nemzeti Múzeumban. Ez év tavaszán elkészültek a kiállításához szükséges forgatókönyvek, melyek megírásában résztvett Makkay János régész, dr. Balogh István tudományos főmunkatárs, dr. Székessy Vilmos főigazgató, dr. Endrődy Sebestyén és alulirott. A kiállítás rendezésénél és különösen a fegyverkiállítás elkészítésében nagy segítséget nyújtott Te-

mesváry Ferenc muzeológus. A kiállítás tervezését elgondolásaim alapján dr. Boreczky László készítette el, a kivitelezését a Muzeumok Központi Gazdasági Igazgatóságának kiállítási rendezőcsoportja végezte a Művelődésügyi Minisztérium Levéltári és Muzeumi Főosztályának hozzájárulásával. A régészeti kiállítás anyagához a nyiregyházi, a fegyverkiállítás anyagához a Nemzeti Muzeum Történelmi Muzeum, Középkori, Hadtörténelmi Osztálya nyújtott segítséget. A három teremből álló képtárhoz a Nemzeti Galéria adott XX. századi anyagot. A butorkiállítást az Országos Iparművészeti Muzeum fogja kiegészíteni.

A muzeum eddig megjelent füzetei:

Szalontai Barnabás: Báthori István Muzeum kiállítási vezetője, 1955.

Balogh-Székesy-Csallány-Simon: Nyirbátor története, Bátorliget élővilága, 1956.

Kiss Ernő: Nyirbátori céhek életéből, 1956.

Balogh-Béres: Geszten Jóska a nyiri betyár, 1956.

Szalontai Barnabás: Nyirbátor barokk emlékei, 1957.

Szalontai Barnabás: Nyirbátor bibliográfiája, 1957.

Dévényi Józsefné: A nyirbátori stallum, 1957.

Dankó Imre: Nyirbátor hajduváros, 1957.

Ráskóné-Barabás-Szalontai: Nyirbátor művelődéstörténetéből, 1959.

Kalmár János: A báthoriak emléktárgyai.

Entz Géza - Szalontai Barnabás: Nyirbátor, 1959. (K. A. Kiadó Váll.)

Kiállítások és a látogatók száma:

1954	2	1522
1955	1	5967
1956	1	3845
1957	1	3371
1958	1	4606
1959	4	5162
1960	2	3792

Gyűjteményanyag:

Term. tud:	Régészet:	Néprajz:	Képző és ip. műv.:	Egyéb:	Össz.:
618	12.226	1035	208	421	14.508

Könyvtár: 1.500 kötet.

A muzeumra fordított összegek:

		Épülethelyreállítás:	Fenntartás:
Tetőjavításra	1957	47.000.-	30.000.-
Tervdok.	1958	33.000.-	60.000.-
Restaurálás	1959	377.000.-	99.000.-
Restaurálás	1959 (Műeml. F)	160.000.-	
Muzeum körny. r.	1960	13.000.-	138.000.-
Restaurálás	1960	278.000.-	
Restaurálás	1961	276.000.-	160.000.-
Új tervdok.	1961.	15.000.-	
Utépítés	1961	365.000.-	

Szalontai Barnabás
muzeumigazgató

H I R E K :

Muzeumi Főosztály.

A Művelődésügyi Minisztérium Levéltári és Muzeumi Főosztályának szervezetében a közelmúltban változás történt. A Muzeumi Osztály önálló Főosztállyá alakult. A muzeumi terület revíziós felügyelete Hadnagy László miniszterhelyettes hatáskörébe került. A Levéltári Osztály revíziós felügyeletét Molnár János miniszterhelyettes látja el.

Kinevezések, megbízások:

Nagy Sándor elvtársat a Muzeumok Központi Gazdasági Igazgatóságának vezetőjét a Művelődésügyi Minisztérium Pénzügyi Főosztályának vezetőjévé nevezték ki. A Muzeumok Központi Gazdasági Igazgatóságának vezetésére Tóth Vilmosné kapott megbízást.

A Muzeumok Központi Gazdasági Igazgatóságának keretében működő Kiállításrendező Csoport élére Garai Tibor került. Kinevezése összefügg a későbbben kialakítandó önálló Kiállításrendező Szervezettel, amely az egyre növekvő kiállítási igényeket szervezettebben, olcsóbban, színvonalasabban kívánja szolgálni.

A Muzeumi Kabinet munkájának teljesebbé tétele céljából a Muzeumi Főosztály a Kabinetet kibővítette. Tagjai sorába Barbarics Lajos (Mezőgazdasági Muzeum), Major Gyula (Iparművészeti Muzeum ig. h.) és Bertalan Vilmos (Bp. Tört. Muzeum. oszt. vez.) kapott meghívást.

Muzeumi igazgatói tanácsülés.

Május 30-án a Magyar Nemzeti Galériában ülést tartott a Muzeumok Igazgató Tanácsa. A tanácskozáson az országos muzeumok, a szakmuzeumok vezetői mellett résztvett valamennyi megyei muzeum igazgatója.

A tanácskozás első napirendjén dr. Lakatos László osztályvezető tartott beszámolót a muzeumok tanácsi kézbe adásának tapasztalatairól és ezzel kapcsolatos legközelebbi teendőkről. A hozzászólások elsősorban szervezeti és gazdasági kérdések köré csoportosultak, de sok új kezdeményezésről is számot adtak muzeumaink vezetői. A tanácskozáson résztvett Hadnagy László miniszterhelyettes, aki hozzászólásában a tanácsok irányítása alatt várható tartalmi igények és feladatokat, lehetőségeket vázolta. Az ülés második pontjaként dr. Fülepp Ferenc a Nemzeti Muzeum főigazgatója tartott beszámolót a muzeumi terület külföldi kapcsolatairól. Számos észrevétel, javaslat hangzott el a külföldi kapcsolatok elemzése során. A tanácskozás eredményeként az a határozat született, hogy az ICOM magyar bizottsága dolgozzon ki konkrét javaslatot külföldi kapcsolataink szervezettebb fejlesztésére és a Muzeumi Főosztály is tárja fel a tanácskozás alatt kialakult képet a Minisztérium vezetőségének.

A megbeszélés eredményeként dr. Liptai Ervin főosztályvezető adott tájékoztatót néhány szervezeti és személyi változással kapcsolatban és nagy vonásokban ismertette a muzeumi területet is érintő bérrendezés alapelveit.

Kitüntetések az 1962. év első felében:

"Szocialista Munkáért Érdemérem"

B. Thomas Edit tud. kutató	MNM-Történeti Muzeum
Garas Klára - " -	MNM-Szépművészeti Muzeum

"Munka Érdemérem"

Szalontai Barnabás muzeumvezető	Báthori István Muzeum Nyirbátor
---------------------------------	------------------------------------

"Szocialista Kulturáért"

Jánossy Dénes oszt. vez. h.	MNM-Természettudományi Muzeum
Nyárády Mihály tud. munkatárs	Jósa András Muzeum. Nyiregyháza
Szakmári Pál könyvelő	MNM-Iparművészeti Muzeum
Legányi Ferenc tud. munkaerő	Dobó István Vármuzeum Eger
Uzsoki András megyei muzeumigazgató	Xantus János Muzeum, Győr
Kiss László főleőadó	Muzeumi Főosztály

"Kiváló dolgozó"

Márkus Artur könyvelő	MNM-Természettudományi Muzeum
Kiss Sándor muzeumi munkaerő	MNM-Természettudományi Muzeum

Az újjárendezett Jókai Emlékmúzeum.

1962. május végén megnyitotta kapuit az újonnan átrendezett balatonfüredi Jókai Emlékmúzeum. Nagy regényírónk egykori nyaralójában a Petőfi Irodalmi Múzeum 1954-ben először mutatta be a Jókai-hagyatékban fennmaradt értékes anyagból és több közgyűjteményünk Jókai-anyagából megalkotott kiállítást. Ez a kiállítást az elmúlt évek során külső körülmények kedvezőtlen alakulása, magának az épületnek a gyűjteményre káros nedvessége, a gondviselő gazdák gyakori változása és a múzeum karbantartására, fejlesztésére fordított anyagi fedezet szűk keretei következtében többszöri átrendezésre, s az eredeti anyag egy részének kivonására kényszerítette az Irodalmi Múzeumot. Most végre lehetőség nyílt arra, hogy a gazdag gyűjtemény, a belsőleg szépen tatarozott házban a nagyszámu balatonfüredi látogató számára - egyik legnépszerűbb irónkhoz méltó keretek közt - kerüljön bemutatásra.

A villa öt tágas szobájában és két üveges csarnokában rendezett kiállítás megalkotásánál a Petőfi Irodalmi Múzeum a vidéki emlékházak berendezésének közel egy évtizedes tapasztalatát igyekezett gyümölcsöztetni.

A muzeumi berendezés alapját az Irodalmi Múzeum birtokában levő Jókai-hagyaték tekintélyes tárgyi emlékanyaga, butorai, kézirat-, könyv- és képanyaga alkotja. Nem jelentéktelen - különösen a Jókai balatonfüredi kapcsolatainak bemutatását szolgáló dokumentumok tekintetében - az Országos Széchényi Könyvtár kéziratárának gazdag Jókai-gyűjteménye. Az ebből válogatott kollekciónak a balatonfüredi villa telekvásárlásával, pénzügyi vonatkozásaival, a villa építési tervével és Jókai jegyzetfüzeteiben talált számos érdekes adattal gyarapítja a füredi nyaraló dokumentumanyagát.

A kiállítás magasszintű kivitelezését elsősorban a Balatoni Intéző Bizottság jelentékeny anyagi támogatásának köszönhetjük. Ennek segítségével oldhatta meg a Múzeum több értékes hagyatéki butordarab helyreállítását, ennek igénybevételével nyílt lehetőség a lakásszerűen berendezett szobák bensőséges hangulatának kialakítására s ez tette lehetővé azt, hogy a kiállítás installációját nemes anyagokkal, finom kivitelben, a ház méreteihez és építészeti adottságaihoz illő keretek közt valósíthattuk meg.

A múzeum három egy sorban fekvő, egymásba nyíló termében meghitt interieurök fogadják a látogatót. Az elegáns fogadószobából jobbra Jókai dolgozószobájába, balra feleségének, Laborfalvy Rózának lakószobájába lépünk. A dolgozószoba falán látható az az eredeti fénykép, amely a füredi nyaralóban most kiállított butorokat és berendezési tárgyakat ábrázolja úgy, amint azok néhány évtizeddel ezelőtt irónkat munka közben körülvették. Az intim hangulatu, lakályos szobákban Jókai hagyatékából származó képek, saját rajzai, festményei, könyvei, disztárgyak, családi fényképek és sok apró használati tárgy beszél az író mindennapi életéről, egyéniségének sok olyan vonásáról, amelyeket csak saját otthona, környezete árul el az emberről.

Két további helyiséget kiállítási dokumentumanyag, eredeti festményekkel, metszetekkel, színesített fénykép- és dokumentumsor tölt meg. Az egyik szobában a látogató elé tárul az a sokoldalú, mély kapcsolat, amely

Jókait egyrészt a kedves füredi házhoz, másrészt a sok művében megörökített Balatonhoz és a balatonvidékhez fűzte. A kiállítás itt a Jókai első kiadások között a füredi nyaralások éveiben keletkezettek bemutatásával ékes-szólóan dokumentálja azt a tényt, hogy Jókai hat évtizedes írói munkálkodásának csúcseit éppen azokban az években érte el, s legmaradandóbb, ma is legolvasottabb műveit azokban az években írta, amikor Fűredre járt nyaralni és a balatoni táj megújító erejéből merített újra és újra friss lendületet az alkotáshoz.

A második kiállítási terem átfogó képet kíván nyújtani a hatalmas Jókai-életműről úgy, hogy vezérfonálul a szabadságeszmét, Jókai legjelentékenyebb műveiben számtalan formában megtestesülő gondolatot választja. Az 1848-as forradalomban való részvételétől a felejthetetlen márciusi napok és a szabadságharc apotheózisáig, a ma is elevenen élő A kőszívű ember fiai-ig felvonultatja a kiállítás a Jókai-mű legjelentősebbjeit, amelyekben az író a függetlenségi és szabadságmozgalmaknak állít örök emléket.

- . . . -

A balatonkörnyéket járó turisták és üdülők újra beléphetnek az elmult két évben zárvatartott, s napjainkban teljesen újjárendezett sümegi Kisfaludy Emlékmuzeumba. Hazánk egyik legszebb 18. század végi kisnemesi kuriájában az Irodalmi Múzeum a ház egykori gazdájának, Kisfaludy Sándornak és a reformkor kimagasló irodalmi vezéralakjának, Kisfaludy Károlynak állít emléket.

A Kisfaludy-család birtokából való eredeti butorokkal, sok kedves apró tárgyi emlékekkel, a két Kisfaludy könyveivel és irodalmi dokumentumanyaggal négy helyiségben lakásszerűen berendezett irodalmi kiállítást készített az Irodalmi Múzeum, a ház egy szobájában pedig Sümeg történeti múltjának emlékeiből állított össze a veszprémi Bakonyi Múzeum értékes gyűjteményt.

A két kiállítás anyagának alapját egyrészt a Kisfaludy-család hagyatékában fennmaradt tárgyak, másrészt Darnay Kálmánnak, a neves sümegi műgyűjtőnek a tulajdonából származó irodalmi és történeti vonatkozású darabok alkotják. Ebben a hangulatos és építészetileg különösen figyelemreméltó házban az Irodalmi Múzeum további lépéseket tett abban az irányban, hogy a stílusos berendezés követelményeit összehangolja a tartalmas irodalmi mondanivaló áttekinthető és tanulságos bemutatásának feladatával.

Balkányi Enikő

Komját Aladár kiállítás.

A Petőfi Irodalmi Múzeum május 26-án nyitotta meg Komját Aladár születésének 75. évfordulója alkalmából rendezett kiállítását.

Komját Aladár költészetét a felszabadulás előtt kevéssé ismerték. Külföldön megjelent verseskötetei alig jutottak el hozzánk. A Má-ban és egyéb Magyarországon megjelenő folyóiratokban meghuzódó versei nem keltettek feltűnést. Az emigrációban töltött évek munkássága teljesen ismeretlen volt számunkra.

A Petőfi Irodalmi Múzeum Komját-kiállítása régi feladatot igyekezett teljesíteni. A három termes kiállítás dokumentumain keresztül egységesen bontakozik ki Komját Aladárnak, a költőnek, a publicistának és pártmunkásnak életutja. Írói alkotásmódja és az egyes művek bemutatása útján tudatosítja a kiállítás, hogy Komját írói tehetségét, alkotó erejét a Második Tanácsköztársaság megteremtéséért folytatott küzdelemnek a fénye forrósitotta át. Élete a kommunista költő példaképe. Életműve a magyar szocialista irodalom jelentős alkotása, mely szorosan beletartozik a magyar szocialista irodalomnak abba az áramába, amely a magyar Tanácsköztársaság bukása után az emigrációban élt tovább.

A kiállítás középső kis terme mutatja be, - ha csak vázlatosan és utalásokkal is - hogy melyek voltak azok a főbb emigrációs irodalmi központok, amelyek 1919, ill. 1920 után a világ különböző tájain kialakultak. De utalásként ott találjuk József Attila, Móricz Zsigmond és Juhász Gyula fényképét, a legjelentősebb írók közül, akik itthon, hazai talajon haladtak tovább a magyar szocialista irodalom útján.

A kiállítás igyekszik teljes képet nyújtani Komját Aladár életművéről, de az emigrációs irodalom bemutatásánál meg kell elégednünk a jelzésekkel mindaddig, amíg ennek a korszaknak és ennek az irodalomnak irodalomtörténeti értékelése megtörténik.

De így is, a kiállítás teljes egészében teleget tesz annak a feladatnak, hogy széles rétegek számára ismertté tegye Komját Aladár művészetét és megmutassa Komját Aladár helyét a magyar szocialista irodalomban.

Illés Lászlóné

Megnyilt a győri Xantus János
Muzeum.

Négy évi szünet után újjárendezett anyaggal, hét állandó kiállítással nyitotta meg kapuit a muzeum 1962. június 9-én délután 4 órakor. A megnyitáson a Művelődésügyi Minisztérium nagyszámu küldöttségén kívül, az MSZMP, a tanácsok és tömegszervezetek helyi vezetői és mintegy 300 főnyi közönség vett részt. Dr. Liptay Ervin muzeumi főosztályvezető ünnepi megnyitó beszéde után Szaló Lajos, a Megyei Tanács VB elnökhelyettese vette át a muzeumot tanácsi kezelésbe.

A kiállítások az emeleten 12 teremben találhatók:

Győr környékének története az őskortól a honfoglalás koráig.

Győr a középkorban.

Győr története a XVII. századtól napjainkig.

A Hanság élővilága.

A Kisalföld szocialista mezőgazdasága.

Empire lakószoba a XIX. század elején.

Barokk diszterem.

A megnyitás napján, este fél nyolckor a muzeum kertében a győri Filharmónikus Zenekar közreműködésével hangversenysorozat indult. A kiállításokat nagy érdeklődéssel látogatja a város és a megye lakossága, valamint a tanulóiifjúság.

Uzsoki András

A Magyar Régészeti Művészettörténeti és Éremtani Társulat
Vándorgyűlése Győrött 1962. június 7-9.

A Társulat Elnöksége a győri Xantus János Muzeum javaslatára, ez-évi vándorgyűlését Győrött rendezte meg a muzeum kiállításának megnyitása alkalmával. A város a Tanácsház disztermét bocsátotta rendelkezésre. A vándorgyűlésen a Társulat mintegy 70 tagja vett részt az ország minden részéből, szinte országos jellegű muzeológus találkozó volt.

Junius 7.

Délelőtt 11 órakor nyílt meg a gyűlés, melyen képviselte magát a Művelődésügyi Minisztérium Muzeumi Főosztálya, a Győr-Sopronmegyei Tanács VB., a Győr Városi Tanács VB., az MSZMP Győr Városi Bizottsága, a tömegszervezetek, a helyi kulturális intézmények és iskolák vezetősége. Számos érdeklődő is megjelent az előadásokon.

Dr. Oroszlán Zoltán egyetemi tanár, a Társulat elnöke, megnyitó beszédében megemlékezett a győri Múzeum történetéről és kiváló, egykori kutatóiról, Rómer Flórisról, Lovas Elemérről és Szőke Béláról.

Utána dr. Katona Lajos a Megyei Tanács VB elnöke üdvözölte a vándorgyűlés résztvevőit és röviden ismertette a múzeum munkásságát.

Dr. Banner János egyetemi tanár "Megemlékezés Posta Béláról születésének 100 éves évfordulóján" c. előadásában méltatta a neves régész munkáját és ismertette életét. Az előadáson megjelent Posta Béla leánya és unokája is.

Uzsoki András múzeumigazgató "Honfoglaláskori magyar lovassir Ötvenévesben" címmel a győri múzeum egyik ásatásának eredményeit ismertette.

Délután Dr. Jenei Ferenc tudományos kutató vezetésével a város műemlékeit tekintettük meg.

Este a Vörös Csillag Étteremben a Társulat tagjait a múzeum közös vacsorán látta vendégül.

Junius 8.

A Társulat két autóbuszon kirándult Lébénybe, Mosonmagyaróvárra és Pannonhalmára. A lébényi templon építéstörténetét dr. Entz Géza, az OMF tudományos osztályának vezetője ismertette. Pusztai Rezső múzeumigazgató vezetésével a mosonmagyaróvári Hansági Múzeumot néztük meg, utána a város műemlékeit tekintettük meg. Pannonhalmán dr. Entz Géza vezetésével a monostort, a Főapátság tanárainak kalauzolásával pedig a könyvtárt, a képtárt, a régészeti és iparművészeti gyűjteményt, a levéltárt és az ásatások során feltárt és restaurált középkori épületrészeket.

Junius 9.

A vándorgyűlés előadássorozata dr. Lengyel Alfréd, a győri Állami Levéltár vezetőjének előadásával folytatódott. "A győri várispánság kialakulása" címmel kutatásának eredményeit foglalta össze.

Dr. László Gyula egyetemi tanár "I. László király her mája" c. előadásában összegezte a herma kutatástörténetét és saját kutatásának legújabb eredményeiről számolt be. Az előadásra a győri Püspökség volt szíves engedélyezni a herma helyszíni bemutatását.

Dr. Jenei Ferenc "A győri barokk a XVII. században" c. előadásában ismertette a műemlékeket korrajzzal együtt.

Délután 4 órakor a Társulat résztvett a múzeum kiállításának megnyitóján és megtekintette az újárendezett múzeumot.

Uzsoki András

Szolnoki Múzeum.

Kétnapos konferenciát rendeztek Szolnokon, 1962. május 4-5-én, Szolnok és Baranya megye muzeológusai, melynek folyamán részletesen megbeszélték a két megyéről készítendő regionális néprajzi atlasz fő kérdéseit. A megbeszélések igen eredményesek voltak, mert a MTA Néprajzi Atlaszbizottsága vezetőivel sorra vették az országos néprajzi atlasz fontosabb kérdéseit és helyi javaslatok alapján részletesen megállapították azokat a fontosabb gyűjtési feladatokat, amelyek Szolnok és Baranya megyében a néprajzi gyűjtés kulcskérdései. A Szolnok megyei atlasz a megye minden régibb településére kiterjed. Különös figyelmet kell fordítani azokra a kérdésekre, amelyek a kun és jász etnikum, a palóc levándorlás és a Szolnok megyében történt belső migráció témakörébe vág. A megyei regionális atlasz 3 év alatt készül el Szolnok megyében. S összegyűjtött anyaga a megye néprajzi monográfiájának szolgál alapul.

Szól a duda, verbuválnak - címmel 380 oldalas kötetet jelentetett meg a Szépirodalmi Kiadó Szűcs Sándor, a kárcagi Győrffy István Nagykun Múzeum igazgatójának tollából, amelyben a Nagykunság és a Sárrét területén lejegyzett obsitos történetek olvashatók egy történelmi bevezető és néhány irodalmi szemelvény kíséretében.

Székesfehérvár.

Csók István emlékmúzeum nyílt Cecén. A Csók család egykori cecei házában a Fejér megyei Tanács és a Sárbogárdi Járási Tanács támogatásával emlékkiállítás nyílik a Magyar Nemzeti Galéria rendezésében. Az új Fejér megyei emlékmúzeumban Csók István butorait a Nemzeti Galéria és az István Király Múzeum Csók képeiből kerül néhány bemutatásra. A kiállítást május 20-án Ortutay Gyula, a Hazafias Népfront elnöke nyitotta meg.

Muzeumi előadások címmel ebben az évben a 8. előadássorozat hangzik el a székesfehérvári István Király Múzeumban. Eddig Fitz Jenő: Olaszországi beszámolója, Barbarits Lajos: A mezőgazdaság gépesítésének történetéből, Bóna István: Az ősember művészete, Nemeskéri János: Embertani kutatások Keleten és Nyugaton című előadások hangzottak el. Májusban kerül sor Bodnár Éva: Csontváry - Kosztka Tivadar művészete című előadásra. A sorozat utolsó előadása László Gyula: Képes Krónika.

Az idén 5 éve folytatódik Tác község határában Korsium római kori település feltárása. Az eddig feltárt és konzervált Villa Amasia és Villa Leporis után a harmadik és negyedik épület és a tető feltárásának folytatására kerül sor.

Szombathely.

1955-től 1960-ig folytak Szombathelyen az Iseum ásatási munkálatai. 1961-62 évben a helyreállítási és megóvási feladatok elvégzése után a területet romkertté alakítják ki. Május közepétől újból nagyobb lendületet vesznek a munkálatok. Most kerülnek felállításra a nagyméretű csarnok 8 méter magas oszlopai, fehér korintoszi márvány oszlopfővel.

Májusban megkezdik a Savaria muzeumban az új állandó kiállítás rendezését, melyet előreláthatóan augusztus hónapban nyitnak meg a látogatók számára. Az új kiállítás természettudományi, régészet-történeti, néprajzi szakaszokra oszlik.

A pápai képfestő muzeum.

A közeljövőben nyílik meg a volt Kluge gyárban az ország első textilipari muzeuma, amely e nagymultú szakma kicsi, de jellegzetes ágának fejlődéstörténetét hivatott dokumentálni.

A képfestés - a közhittel ellentétben - nyomótechnika, amely a XVIII. század során terjedt el hazánkban. Jelentősége abban áll, hogy abból sarjadt ki a mai világszinvonalon álló textilnyomóiparunk. Legnagyobb nyomógyárunk, a Goldberger Textilművek is képfestő műhelyből fejlődött ki.

Utóbbi keletkezésével csaknem egyidejűleg kezdte meg tevékenységét Sárváron Kluge Károly, aki 1786-ban Pápara költözött és megvetette a csaknem 170 évig működő manufaktúra alapjait.

Eu igazi nagyüzemi gyárrá sohasem fejlődött, jóllehet a XX. század fordulóján gőzgépet állított üzemébe. A termelés jelentős része kézierővel folyt, még a század közepén is működött lójárgányos mángorlója.

A Könnyűipari és Művelődésügyi Minisztérium összefogásával sikerült az üzem egy részét muzeummá alakítani. Remélhető, hogy idővel az 1800 körül épült kétemeletes ősi üzemépület valamennyi helyisége és a múlt századvégi épületcsoport valamennyi műhelyét megnyitják majd, hogy a technika szerves fejlődésének e ritka példányát oktató céllal be lehessen mutatni.

Szilágyi István

TARTALOM:

A muzeológia módszertani kérdései:

M a j o r Gy u l a: Az általános revízió lebonyolítása az Iparművészeti Múzeumban	3
D a n k ó I m r e: A muzeumi helytörténeti anyag meghatározása és kezelése	10
Z s a d á n y i G u i d ó: A Herman Ottó Múzeum régészeti adattára	21

Anyagvédelem:

N é m e t h y E n d r e: A Központi Muzeológiai Technológiai Csoportról	24
B a k i Gy ő z ő: A Nemzeti Múzeum Restaurátori Osztályának eredményei a műtárgyvédelem terén	27
T a k á c s V i l m o s: Ásatásokból előkerült nedves faanyagok konzerválásának lehetőségei	30
S c h l a g e r K á r o l y n é: Szerves fémbevonat	33
C s i l l a g Gy u l a: Ásati kerámia-anyag ragasztása	35
H u n e k E m i l: Bunsenégő városi gáz nélkül	37

Kiállítás, népművelés:

K a t o n a I m r e: Múzeumok szerepe a népművelésben	38
K e c s k e m é t i T i b o r: "A Föld és Élet fejlődéstörténete" kiállítás néhány módszertani problémájáról.	43
D a n k ó I m r e: A Múzeumbaráti Kör munkája a Gyulai Erkel Ferenc Múzeumban	47
F e j ő s I m r e: A muzeumlátogatás művészete	50
S z e n t l é l e k y T i h a m é r: A helyi gyűjteményvezetők tanfolyama Vas megyében	52

Külföldi tapasztalatok:

W e i n e r M i h á l y n é: Muzeológiai tapasztalatok olaszországi múzeumokban	55
---	----

Múzeumtörténet:

C s a t k a i E n d r e: Apróságok a magyar muzeológia multjából	64
S z a l o n t a i B a r n a b á s: A nyirbátori Báthori István Múzeum rövid története	66

<u>Hirek:-</u>	71
--------------------------	----

